

อนุสรณ์

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

วันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗

พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์

ชาตะ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๔

มรณะ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖

ประวัติย่อ

พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธิ์ สุทัศน์) และ ม.ร.ว. ยุพาพักตร เกิดที่บ้านข้างโรงเรียนนายร้อย ถนนราชดำเนินนอก เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๔ มีพี่น้องทั้งหมด ๑๒ คน คือ

๑. พลตรี หม่อมหลวงคำรน สุทัศน์ (ถึงแก่กรรม)
๒. พลตำรวจตรี หม่อมหลวงจเร สุทัศน์
๓. พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์
๔. หม่อมหลวง หญิง กมลา สุขุม
๕. หม่อมหลวง หญิง กันยกา อินทรทัต
๖. หม่อมหลวงเจตน์ สุทัศน์
๗. หม่อมหลวงนินนาท สุทัศน์
๘. หม่อมหลวง หญิง สุมิตรา สุทัศน์
๙. หม่อมหลวง หญิง ปฤถา ศิลปิกุล
๑๐. หม่อมหลวงสมิทธิ สุทัศน์
๑๑. หม่อมหลวง หญิง พงษ์สิทธิ์ สุทัศน์
๑๒. หม่อมหลวง หญิง สิชฌณีย์ สุทัศน์

เมื่อ พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ยังเล็ก ๆ พลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร รับราชการเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต หม่อมหลวงเถกิงเดช จึงขึ้น ๆ ล่อง ๆ ระหว่างกรุงเทพฯ และภูเก็ตอยู่เสมอ และเมื่อพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกรไปตรวจราชการตามจังหวัดต่าง ๆ พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช ก็ติดตามไปด้วยเป็นประจำ

ครั้งหนึ่ง พ่อค้าประชาชนในจังหวัดภูเก็ตได้จัดให้มีการแสดงละครเพื่อเก็บเงินช่วยซื้อเรือรบหลวง "พระร่วง" พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ซึ่งตอนนั้น อายุเพียง ๔ ขวบ ก็ได้ออกแสดงกับเขาด้วย

พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ถูกส่งตัวเข้ากรุงเทพ ฯ เพื่อเรียนหนังสือที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ร.ร. วชิราวุธปัจจุบัน) แล้วออกจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๙ เพื่อไปกับคุณพ่อ ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐ ในการไปครั้งนั้น มี พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช และ ม.ล. กมลา สุขุม เท่านั้นที่ติดตามไปด้วย

ต่อมาพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร ได้รับแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทย ประจำกรุงปารีส พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ และ ม.ล. กมลา สุขุม ก็ย้ายตามไปด้วย จากนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ก็ถูกส่งตัวไปศึกษา ณ ประเทศเบลเยี่ยม และกลับประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เข้ารับราชการในโรงเรียนนายร้อย ตั้งแต่ปี ๒๔๗๗ ในตำแหน่งครูสอนวิชาคณิตศาสตร์ จนในปี ๒๔๙๘ ได้ย้ายมาเป็นหัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมนายร้อย ในปี ๒๕๐๒ เป็นหัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร ในปี ๒๕๑๒ เข้าประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด จนในที่สุด ออกจากราชการเนื่องจากรับราชการมาครบกำหนดเกษียณอายุ เมื่อ ๑ ต.ค. ๒๕๑๕

ประวัติการรับราชการอย่างย่อ ๆ

๑ ม.ค. ๗๗ หัวหน้าพนักงานกรมยุทธศึกษา

๑ เม.ย. ๗๙ ครูแผนกวิชาสามัญ กรมยุทธศึกษาทหารบก

๑ เม.ย. ๘๑	ครู ย.ศ. ๓
๑ ม.ค. ๙๐	อาจารย์แผนกคณิตศาสตร์ แผนกศึกษาโรงเรียนนายร้อยทหารบก
๕ เม.ย. ๙๒	รักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาคณิตศาสตร์ กองการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
๗ พ.ค. ๙๘	หัวหน้ากองวิชาการ กองโรงเรียนเตรียมนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และรักษาการอาจารย์คณิตศาสตร์ กองการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าอีกตำแหน่งหนึ่ง
๑ มี.ค. ๐๒	หัวหน้ากองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร กองอำนวยการศึกษาวิจัย กรมเสนาธิการกลาโหม
๑ ม.ค. ๐๔	หัวหน้ากองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร กรมการศึกษาวิจัย กองบัญชาการทหารสูงสุด
๒๑ ก.พ. ๑๒	ประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด
๑ ต.ค. ๑๕	ออกจากประจำการเนื่องจากรับราชการมาครบกำหนดเกษียณอายุ เป็นนายทหารนอกราชการ

ราชการพิเศษ

๑๑ ธ.ค. ๘๒	ประจำ บ.ก. เขตภายในเพื่อทำหน้าที่ตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ที่กรมโฆษณาการ
๒๒ ธ.ค. ๐๗	เป็นกรรมการในคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ทหารภาษาอังกฤษ เป็นไทย
๒๘ ก.ย. ๐๘	เป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ และกรรมการบริหารโดยอาศัยอำนาจตามในมาตรา ๔ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ

๑๕ เม.ย. ๑๒ ช่วยราชการทาง ร.ร. ศท. ศวจ.

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๒๔๘๔	เบญจมาภรณ์	มงกุฎไทย
๒๔๘๕	เบญจมาภรณ์	ช้างเผือก
๒๔๙๑	จตุรถาภรณ์	มงกุฎไทย
๒๔๙๔	จตุรถาภรณ์	ช้างเผือก
๒๔๙๖	ตริตาภรณ์	มงกุฎไทย
๒๕๐๔	ตริตาภรณ์	ช้างเผือก
๒๕๐๕	เหรียญจักรพรรดิมาลา	
๒๕๐๖	ทวิติยาภรณ์	มงกุฎไทย
๒๕๐๘	ทวิติยาภรณ์	ช้างเผือก
๒๕๑๒	เหรียญชัยสมรภูมิคราวสงครามมหาเอเชียบูรพา	

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ สมรสกับนางผสาร สุทัศน์ ณ อยุธยา (สกุลเดิม โชติกเสถียร) เมื่อ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๖ มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

๑. นางมรกต นิยมเสน (บช.บ. จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย) สมรสกับนายเฉลิมชัย นิยมเสน

๒. นางสาวพจมาน สุทัศน์ ณ อยุธยา (บช.บ. จุฬาลงกรณ-มหาวิทยาลัยและปริญญาโท ทางบริหารธุรกิจจากมหาวิทยาลัยไอดาโฮ สหรัฐอเมริกา)

๓. นายสารเดช สุทัศน์ ณ อยุธยา (นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย)

โดยปกติ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นคนร่างเล็ก ผอม แต่ก็เป็นคนแข็งแรง ไม่เคยป่วยไข้ถึงล้มหมอนนอนเสื่อ เป็นผู้ที่ทำ

อะไรทำจริง เล่นอะไรเล่นจริง โดยไม่คำนึงถึงสุขภาพเลย เป็นผู้ที่สูบบุหรี่ค่อนข้างจัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาใช้ความคิด เช่นเวลาเขียนหนังสือ หรือ เล่นบริดช์ เป็นต้น

ปี ๒๕๐๙ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ต้องเข้าโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เนื่องจากมีอาการแน่น อันเนื่องมาจากถุงลมในปอดรั่ว นับเป็นปรากฏการณ์อันแรกของโรคปอดพอง หรือโรคถุงลมในปอด (Emphysema) พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เข้าพักรักษาตัวอยู่ ๑๕ วัน ก็หาย แต่เริ่มรู้สึกตัวว่าเหนื่อยง่าย ไม่ค่อยมีแรง อย่างไรก็ตาม เมื่อรู้สึกตัวสบายขึ้น ก็ค่อย ๆ ตามใจตัวเองทีละน้อย และเริ่มสูบบุหรี่ ทั้ง ๆ ที่เลิกสูบได้ร่วมปี

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ล้มป่วยเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๑๒ เนื่องด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ (ตอนนั้นเรียกกันว่าฮ่องกงฟลู) มีอาการหอบมาก ต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เป็นเวลา ๓ สัปดาห์ ค่อนข้างดีขึ้นและกลับบ้านได้ นับแต่นั้นมาอาการเหนื่อยหอบมีมากขึ้น ต้องใช้อ๊อกซิเย็นช่วยเป็นประจำ โดยเฉพาะตอนเช้า เวลาแปรงพื้นล้างหน้าเสร็จ ก็ต้องออกมาเปิดอ๊อกซิเย็นดมสักครู่ใหญ่จึงจะหายหอบ

อาการเหนื่อยหอบอันเนื่องจากโรคถุงลมในปอดนี้ ปรากฏมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะเวลาเป็นหวัด หรือแม้แต่เวลาอากาศชื้นต้องรับประทานยาช่วยขยายหลอดลม และใช้อ๊อกซิเย็นเป็นประจำ และเมื่อมีอาการหอบมากขึ้นมา ก็เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลพร้อมมิตรอยู่เรื่อยๆ จนในที่สุด ก่อนถึงแก่กรรมประมาณปีครึ่ง ต้องใช้อ๊อกซิเย็น ตลอด ๒๔ ชั่วโมง แม้แต่เวลารับประทานอาหาร จะถอดครอบอ๊อกซิเย็นก็เฉพาะเวลาอ้าปากรับอาหารเท่านั้น

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เริ่มมีอาการเฉื่อยชา ไม่ค่อยรู้สึกตัว อันเนื่องมาจากปอดไม่มีกำลังพอจะสูบฉีดโลหิตไปเลี้ยงสมองเพียงพอ จนในที่สุด เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๖ ก็ไม่ได้สติไม่รู้สึกตัวเลย ต้องเข้าโรงพยาบาลพร้อมมิตรเพื่อรับการรักษา และถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖ มีอายุได้ ๖๑ ปี ๔ เดือน

ในโอกาสนี้ เจ้าภาพอดเสียมิได้ที่จะขอแสดงความขอบคุณนายแพทย์ชัยเวช นุชประยูร แห่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ นายแพทย์สันต์ สิงหภักดี แห่งโรงพยาบาลโรคปอด คุณเหิม คุณวไล โชติกเสถียร เจ้าของโรงพยาบาลพร้อมมิตร แพทย์หญิงยุวดี พิทักษ์จำนง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพร้อมมิตร ตลอดจนแพทย์และพยาบาลทุกคนของโรงพยาบาลพร้อมมิตร ที่ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นที่พึ่ง และเป็นกำลังใจแก่บุตรภรรยาของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นอย่างดีเยี่ยม ตั้งแต่เริ่มล้มป่วย จนถึงแก่กรรม นับเป็นเวลาหลายปี ซึ่งเจ้าภาพจะขอจดจำไว้มิรู้ลืม

เจ้าภาพ

อาลัยน้องรัก

เถกิงเดชน้องรัก ฟังแล้วรู้สึกขัด ๆ หูอย่างไรชอบกลเพราะพี่ไม่เคยเรียกเช่นนี้เลย เคยเรียกแต่ "แจ้" และแจ้ก็ใช้แทนชื่อตัวเองเวลาพูดกับพี่ว่า "แจ้" ทุกครั้ง จึงขอใช้เรียก "แจ้" ดังที่เคยเรียกกันมาตั้งแต่จำความได้

คุณผสารได้ขอร้องให้พี่เขียนคำไว้อาลัยให้แก่แจ้ ในการพระราชทานเพลิงศพแจ้ครั้งนี้ พี่ก็ได้นั่งคิดนอนคิดเพื่อลำดับความทรงจำของพี่กับแจ้เมื่อครั้งยังเยาว์วัย รู้สึกว่าเราทั้งสองไม่ค่อยได้มีโอกาสได้อยู่ร่วมกันมากนักเพราะแจ้ได้ติดตามไปอยู่กับพ่อและแม่ตอนไปรับราชการต่างจังหวัดเสียเบ็นส่วนมากและมาตอนหลังพี่ก็เดินทางไปศึกษาวิชาที่ประเทศเดนมาร์กตั้งแต่ ๑๒ ปี ฉะนั้นพี่ต้องขอรับว่าพี่หมดบัญญาจริง ๆ ที่จะเขียนถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ สมัยยังเยาว์วัยได้ ผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะเขียนเรื่องชีวิตในเยาว์วัยของแจ้ได้นั้นพี่เข้าใจว่าไม่มีใครจะเขียนได้ดีกว่ากมลา (ม.ล. กมลา สุขุม) เพราะแจ้และกมลาได้อยู่ใกล้ชิดกันมาตลอดเวลาในตอนเด็ก โดยมีโอกาสติดตามไปอยู่กับพ่อทั้งในประเทศและต่างประเทศขณะที่พ่อรับราชการเบ็นส่วนมาก ฉะนั้นพี่จึงยอมแพ้และขอร้องให้กมลาเบ็นผู้เขียนประวัติตอนเยาว์วัย ส่วนแจ้และพี่นั้นถ้าจะนับจริง ๆ แล้วพี่คิดว่าเรามีชีวิตอยู่ร่วมกันไม่ถึงห้าบี เมื่อเราต่างสำเร็จการศึกษาก็แยกกันไปรับราชการตามวิชาการที่ได้เรียนมา แจ้ได้ทำหน้าที่เบ็นครู–อาจารย์อยู่โรงเรียนนายร้อย และตอนสุดท้ายได้มาเบ็นอาจารย์อยู่ที่โรงเรียนเตรียมทหาร และเท่าที่พี่ได้พลิก ๆ ดูตามเอกสารต่าง ๆ แล้วเข้าใจว่าแจ้ได้ร่วมงานอันสำคัญ เช่นในการร่วมเบ็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของทั้งสองโรงเรียนนี้ด้วย นับว่าเบ็นงานหนักมาก ชีวิตการ

เป็นอาจารย์ของแจ้ในสองสถาบันนี้นับว่าแจ้ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองโดยมิได้ด่างพร้อยจนตลอดชีวิต พี่เข้าใจว่าลูกศิษย์ของแจ้มีเป็นจำนวนพัน ๆ ขึ้นไป และที่น่าภูมิใจมากก็ที่ได้มีโอกาสเห็นลูกศิษย์ของแจ้ส่วนมากเป็นใหญ่เป็นโตไปแล้ว ที่พี่กล้ายืนยันคำพูดนี้ก็เพราะแจ้กับพี่มีลักษณะหน้าตาค่อนข้างคล้ายคลึงกันมาก มีผู้ที่พบพี่หลายคนเข้าใจว่าพี่คือแจ้โดยทักว่าอาจารย์สบายดีหรือครับ พี่ก็ต้องอธิบายให้เขาเข้าใจว่าพี่เป็นพี่ชาย นี่ก็เป็นข้อหนึ่งที่ทำให้พี่มีความอาลัยยิ่งในการสูญเสียน้องชายที่มีหน้าตาเหมือนพี่ไปคนหนึ่ง เท่าที่พี่สังเกตุในระหว่างที่มีสวดพระอภิธรรมได้มีผู้ไปคารวะศพแจ้มาก พี่และน้อง ๆ รู้สึกปลาบปลื้มใจมากแสดงให้เห็นว่าแจ้และครอบครัวได้ทำกรรมดีไว้มากจึงมีผู้อาลัยอาวรณ์ กรรมดีอันนี้พี่แน่ใจว่าคงจะเป็นผลสะท้อนให้ชีวิตครอบครัว ของแจ้ใน อนาคตจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ลูก ๆ ของแจ้ทุกคนก็ได้นำความสำเร็จมาให้เป็นที่น่าชื่นชมยินดี ถ้าวิญญาณของแจ้จะได้ทราบด้วยทางใดแล้ว ก็คงหมดห่วงใยในครอบครัวของแจ้ได้ ฉะนั้นพี่ขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้ดวงวิญญาณของแจ้จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

พลตำรวจตรี หม่อมหลวง จเร สุทัศน์

๔๘๗ ถนนราชปรารภ

พฤษภาคม ๒๕๑๕

เรื่องของพี่เดชเมื่อเด็ก ๆ

ในหมู่พี่น้องด้วยกัน ดิฉันดูเหมือนจะอยู่ใกล้ชิดกับพี่เดชมากที่สุด จำได้ตั้งแต่พ่อไปรับราชการตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลภูเก็ต พ่อ แม่ ได้เอาพี่เดช ดิฉัน เจตน์ นินนาท ติดตามไปด้วย ส่วนพี่ ๆ คือพี่คำรน สมเด็จพระพันปีหลวงทรงขอไปชุบเลี้ยงเพื่อใช้เป็นเพื่อนเล่นกับพระองค์หนู (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์) ส่วนพี่จเรนั้น ถวายตัวกรมหลวงนครชัยศรี ผู้ทรงประทานชื่อ จเร ให้ และไปอยู่กับคุณลุง เจ้าพระยาอภัยราชา (ม.ร.ว. ลพ สุทัศน์) และต่อมา พี่ทั้งสองก็เข้าเรียนที่โรงเรียนนายร้อย ซึ่งมีรั้วติดกันกับบ้านที่เราเกิด

พี่เดชแก่กว่าดิฉัน ๑ ปี ๔ เดือน พ่อแม่รักและทนุถนอมมากเพราะเธออ้อนแอ้นมาตั้งแต่เล็ก เป็นเด็กผิวขาวสวย ตัวเล็ก เหมือนเด็กผู้หญิง พ่อแม่อยากได้ลูกหญิงอยู่แล้ว จึงพากันรักใหญ่ แม่เคยเล่าให้ฟังว่า พี่เดชเป็นเด็กกล้า ครั้งหนึ่ง ที่ภูเก็ต มีการเรี่ยรายเงินช่วยราชการซื้อเรือรบหลวง ชื่อ พระร่วง ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนจัดงานใหญ่โต มีการเล่นลคร พี่เดชได้มีส่วนเล่นลครเก็บเงินสมทบทุนนี้ด้วยโดยแสดงเป็นตัว คิวปิด ทั้ง ๆ ที่ตอนนั้นอายุเพียง ๔ ขวบ

พี่เดชซนมาก พ่อแม่ตามใจเสมอ ครั้งหนึ่ง เธอตามพ่อไปบนเรือรบ แล้วตกลงมาจากดาดฟ้าถึงใต้ท้องเรือทางปล่องที่เขามีไว้สำหรับลำเลียงกระสอบถ่าน เคราะห์ดีไม่บาดเจ็บอะไรมากนอกจากจมูกขาดไปหน่อย แต่เย็บติดได้โดยไม่เห็นแผลเป็น สำหรับการเล่าเรียนในตอนนั้นเราสองคนเรียนกับครูโส พร้อมกับบุตรข้าราชการ จ.ว. ภูเก็ต สถานที่เรียนก็คือใต้ถุนจวนสมุหเทศาภิบาล เรียนไปเล่นไป ไม่มีการเทียบชั้น

สองสามปีต่อมา พ่อมีโอกาสได้กลับมากรุงเทพชั่วคราว จึงเอาพี่เดชและดิฉันกลับมาด้วย แล้วเอาไปฝากไว้กับคุณหมอจำปา ซึ่งเป็นหมอแผนโบราณรักษาเด็ก ตั้งบ้านเรือนบ้านอยู่ที่วัดกะละหว่า คุณหมอจำปาให้เราไปโรงเรียนใกล้ ๆ บ้านมีเด็กเชื้อชาติญวนเต็มไปหมด

เมื่อพ่อแม่เข้ากรุงเทพ ฯ อีกครั้ง ก็ส่งพี่เดชไปเข้าโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ร.ร. วชิราวุธ ปัจจุบัน) ให้อยู่ประจำ ส่วนดิฉันไปอยู่โรงเรียนเซ็นต์โยเซฟ อยู่ประจำเหมือนกัน จนเมื่อพ่อแม่ได้ย้ายกลับเข้ากรุงเทพ ฯ พ่อได้มาเป็นแม่ทัพกองทัพที่ ๑ เราจึงได้มาอยู่ร่วมพี่ร่วมน้องกันที่บ้านราชดำเนิน และพบพี่เดชในวันสุดสัปดาห์เสมอ

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ตอนที่พระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าทรงประชวรหนัก พ่อไปเฝ้าพระอาการอยู่ดึก ๆ ทุกคืน ตอนนั้นเป็นฤดูหนาว พ่อหมอบอยู่ที่บรรไดหินอ่อน พระที่นั่งบรมพิมาน คืนหนึ่ง ๆ หลายชั่วโมง จนป่วยด้วยโรคปอดบวมแทรกด้วยโรคหลอดลมอักเสบ เมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว พ่อก็ล้มเจ็บหนักจนเกือบเอาชีวิตไม่รอด พอค่อยยังชั่ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้พ่อไปเป็นอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา เท่ากับพระราชทานโอกาสให้ไปรักษาตัวด้วย พ่อจึงเอาพี่เดชและดิฉันไป

การเดินทางในสมัยนั้น ต้องไปเรือเดินสมุทร โดยไปลงเรือที่สิงค์โปร์ และผ่านไปทางยุโรป กว่าจะถึงอเมริกาก็เสียเวลาไปเกือบ ๒ เดือน ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่เวลาเราอยู่ในเรือ ถ้าซนมากนักพ่อก็จะเรียกตัวมาทำโทษ โดยให้คนหนึ่งอ่านรามเกียรติให้ท่านฟัง อีกคนหนึ่งทำหน้าที่นวด สำหรับเราซึ่งเป็นเด็ก รู้สึกว่า เวลามันผ่านไปช้าจริง ๆ กว่าจะจบรายการเดินทาง คือถึงกรุงวอชิงตัน

ตอนแรก พี่เดชไปโรงเรียนใกล้ ๆ บ้าน โดยวิ่ง Roller Skate ไป ดิฉันไปเรียนโรงเรียนที่ S. Street ตอนเย็นกลับบ้าน ก็ต้องคอยปรนนิบัติพ่อ ซึ่งยังมีสุขภาพไม่ปกติดี สมัยนั้น หนังสือพิมพ์จากเมืองไทยต้องส่งทางเรือเดินสมุทรเดือนละครั้ง ถึงมือพ่อปึกใหญ่ทุกที เราสองคนต้องอ่านข่าวสารให้พ่อฟังจนเบื่อ เพราะหนังสือพิมพ์ส่งไปคราวหนึ่ง ๆ มากเหลือเกิน เคราะห์ดีที่ตอนนั้น มีนักเรียนไทยไปมาที่สถานทูตกันบ่อย ๆ มีคุณประโยชน์ บูรณศิริ หม่อมเจ้าประสบสุข หม่อมเจ้าพิศิษฐ์ หม่อมเจ้านนทิยาวัฒน์ คุณหญิงไสววงษ์ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ และคนอื่น ๆ อีกมากจำได้ไม่หมด ท่านเหล่านี้สงสารเราสองคน ซึ่งยังเป็นเด็กและต้องคอยดูแลรับใช้พ่ออยู่ตลอดเวลา จึงผลัดกันมาคุยกับพ่อบ้าง มารับประทานอาหารและเล่นบริดช์บ้าง และบางทีก็ขออนุญาตพาเราไปดูหนัง

ต่อมา อาการป่วยของพ่อดีขึ้นมาก พ่อออกงานสังคมในวงการทูตได้มากขึ้น เราไม่จำเป็นต้องต้องคอยดูแลพ่ออย่างใกล้ชิดเหมือนตอนแรก พ่อจึงส่งพี่เดชไปเข้าโรงเรียนประจำที่ Swaverley, School, Manasses ส่วน ดิฉัน พ่อให้ไปเรียนอยู่โรงเรียน Warrenton Country School ในรัฐ Virginia กลับบ้านเดือนละครั้ง ระยะนี้ ได้เรียนเป็นเรื่องเป็นราว พี่เดชจบ High School พอดีกับพ่อถูกย้ายไปเป็นอัครราชทูตที่กรุงปารีส หลังจากอยู่ที่อเมริกา ๓ ปีครึ่ง

ตอนนี้ ปัญหาเรื่องการศึกษาเกิดขึ้นอีก พี่เดชต้องเรียนภาษาฝรั่งเศสเพื่อเตรียมตัวเข้าเรียนขั้นอุดมศึกษาแล้วต่อมา พ่อก็ส่งพี่เดชไปเข้า Collège ที่เบลเยี่ยม ตามคำแนะนำของพลโทบุศรินทร์ ภักดีกุล ซึ่งเรียนอยู่ที่นั่น พ่อเป็นอัครราชทูตประจำกรุงปารีสได้สามปีครึ่งก็ถูกเรียกตัวกลับเมืองไทย มาเป็นสมุหราชองครักษ์ประจำพระองค์พระบาทสมเด็จ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดิฉันกลับมากับพ่อ ยังคงทิ้งพี่เดชไว้ที่เบลเยี่ยม ซึ่งก็ได้กลับมาเมืองไทยในระยะสองสามปีต่อมา

การติดตามพ่อซึ่งเป็นทูตต้องย้ายไปตามประเทศต่าง ๆ นั้น จะว่าดีก็ดี คือดีในด้านสังคม แต่ในด้านการศึกษาแล้ว ปั่นป่วนมาก ต้องย้ายโรงเรียน เรียนภาษาต่างประเทศหลายภาษา ทำให้การเรียนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เคราะห์ดีที่พี่เดชเป็นคนฉลาด เรียนดี และสมองไววิชาคำนวณเยี่ยมมาก จึงยึดเอาเป็นอาชีพของเธอได้ในเวลาต่อมา

หลังจากที่ต่างฝ่ายโตเป็นผู้ใหญ่ มีครอบครัวกันไป พี่เดชกับดิฉันก็พบกันนาน ๆ ครั้ง พบกันทีไรก็มักจะพูดถึงความหลังสมัยที่เราลำบากลำบนอยู่ด้วยกันที่เมืองนอก

พี่เดชคะ เราได้ฟันฝ่าความยากลำบากมาด้วยกันตั้งแต่เด็ก และบัดนี้น้องดีใจที่พี่เดชได้แต่งงานกับพี่ผสาร และอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีลูกมีหลานที่น่ารัก ตราบกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต เท่านี้ก็พอแล้วนะคะ สำหรับเราซึ่งมาแต่ตัว สำหรับน้องไม่เคยลืมความรักความเอ็นดูที่พี่เดชมีต่อน้องเลย

หม่อมหลวงหญิง กมลา สุขุม

ถ่ายเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐

แสดงละครกับพ่อค้าประชาชนเก็บเงินซื้อเรือรบหลวง "พระร่วง"
สมัยพลโทพระยาวิชิตวงศวุฒิไกรเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

ถ่ายที่หน้าบ้านถนนราชดำเนินนอก

(แถวบน) ม.ล. ปฤถา ศิลปี่กุล พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

พล ต.ต. ม.ล. จเร สุทัศน์ ม.ล. กมลา สุขุม ม.ล. นินนาท สุทัศน์

ม.ล. สมิทธิ สุทัศน์ ม.ล. เจตน์ สุทัศน์

คำไว้อาลัย ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ผมกับ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้รู้จักคุ้นเคยกันมาตั้งแต่ครั้งศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ความเป็นเพื่อนในครั้งนั้นได้ยืนนานมาจนปัจจุบัน ประกอบกับมีความสัมพันธ์กันในระหว่างญาติพี่น้องที่ชักนำให้มาเกี่ยวดองกัน ความสนิทสนมของเราจึงเป็นทั้งเพื่อนและญาติ ม.ล. เถกิงเดช เป็นผู้ที่เที่ยงธรรม ดำรงชีวิตอย่างสุขสงบ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ซื่อตรงต่องานและสถาบันของตนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผมขอกล่าวไว้ ณ โอกาสนี้ว่า ผมรู้สึกภูมิใจมากที่ได้เป็นเพื่อนกับท่านผู้นี้

ด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมที่ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ณ อยุธยา ได้กระทำไว้และกุศลบุญราศีซึ่งภรรยาบุตรธิดาและญาติมิตร ได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้นี้ จงดลบรรดาลให้ ม.ล. เถกิงเดช สู่สุขคติในสัมปรายภพทุกประการ.

หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

"แจ้" ผู้ไม่เคยมีคนเกลียด
คำไว้อาลัยจาก หม่อมเจ้าประสบสุข สุขสวัสดิ์

ดู ๆ ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้เลยที่ข้าพเจ้าจะเริ่มรู้จักเด็กผู้ชายที่มีนิสัยใจคอน่ารักคนหนึ่ง ผู้ซึ่งชอบแต่งกายนุ่งกางเกงขาสั้นเหมือนเด็กเล็ก ๆ เป็นประจำ ที่กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณ ๔๖ หรือ ๔๗ ปีมาแล้ว เด็กผู้นั้นดูออกจะไม่มีเพื่อนฝูงหรือญาติสนิทคนใด ที่เรียกเธอตามชื่อจริงของเธอ คือ หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ หากแต่มักจะเรียกเธอตามนามสมญาของเธอว่า "แจ้"

"แจ้" นั้น เมื่อสมัยยังเป็นเด็ก ๆ เป็นผู้ที่โตช้า ร่างกายที่เล็กกว่าอายุ พลอยทำให้เธอมีจิตใจเป็นเด็กต่ำกว่าอายุไปด้วย ข้าพเจ้าจำได้ว่า "แจ้" ชอบเล่นอะไร ๆ เหมือนกับเด็กที่อายุน้อยกว่าเธอร่วม ๓—๔ ปี แม้แต่การแต่งตัว เธอก็ชอบนุ่งกางเกงขาสั้นอย่างเด็ก ๆ เวลาที่เธออยู่ใกล้กับคุณกมลา สุขุม (ม.ล. กมลา สุทัศน์) ใคร ๆ ก็จะต้องนึกว่าคุณแจ้เป็นน้องคุณกมลา แม้แต่ข้าพเจ้าเองซึ่งรู้จักกับบุตรธิดาของท่านพลโท พระยาวิชิตวาศ์วุฒิไกรมาร่วม ๕๐ ปี (บางคนก็รู้จักมากว่า ๕๐ปี เช่น คุณจเร และคุณคำรน เพราะอยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบกมาด้วยกันแต่เด็ก) ก็เพิ่งจะได้ทราบเป็นครั้งแรกหลังจากที่คุณเถกิงเดชได้วายชนม์ไปแล้วว่า ที่แท้คุณเถกิงเดชนั้น เป็นพี่ของคุณกมลา ไม่ใช่น้อง แต่ใครเล่าจะเชื่อ ในเมื่อดูจากในภาพซึ่งถ่ายด้วยกันในสมัยนั้น ซึ่งข้าพเจ้าเองมีเก็บไว้ ๒ ภาพ ภาพหนึ่งเป็นภาพที่เราถ่ายกัน ๓ คนนั่ง

เรียงกันอยู่บนก้อนหินบนสนามหญ้าหน้าสถานอัครราชทูตไทยใน กรุงวอชิงตัน อีกภาพหนึ่งเป็นภาพหมู่ ซึ่งถ่ายในการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๗ ที่โรงเรียนวิลบราแฮม (WILBRAHAM ACADEMY) ในภาพนี้มีท่านอัครราชทูตคือพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร มีคุณกมลา และ คุณเถกิงเดช ยืนเคียงกันอยู่หลังเก้าอี้เจ้าคุณพ่อ และมีนักเรียนไทยคนอื่น ๆ ที่มาร่วมประชุมอีก ๒๕ คน (ในสมัยนั้น นักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาทั้งหมดมีไม่เกิน ๖๐ หรือ ๗๐ คน สมัยนี้ เพียงในรัฐแคลิฟอร์เนียแห่งเดียวก็ปาเข้าไปกว่าหนึ่งหมื่นคนเสียแล้ว) ในภาพจะเห็นได้ว่า คุณแจ้เตี้ยกว่าคุณกมลาหลายนิ้วฟุต และก็นุ่งกางเกงขาสั้น สรวมเสื้อนอก แต่ไม่ผูกเน็คไทตามแบบฉบับของเธอตามเคย

ที่ว่า เมื่อสมัยเด็ก ๆ คุณแจ้ทำตัวเหมือนเด็กต่ำกว่าอายุจริงอยู่ตลอดเวลานั้น ไม่ได้หมายความว่าจิตใจของเธอไม่ได้พัฒนาไปตามสมควร เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ "แจ้"เรียนหนังเก่งพอตัวทีเดียว โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเธอเรียนดีและใช้ได้ดีทีเดียว ดังนั้น เมื่อเธอเข้ารับราชการ ได้รับแต่งตั้งให้ไปสอนที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง และบ้านเดิมของเธอ (คือของเจ้าคุณพ่อ) ก็อยู่ติดกับเขตโรงเรียนนายร้อย และซึ่งเดี๋ยวนี้เข้าใจว่าเป็นสโมสรโรงเรียนนายร้อยไปแล้ว

การที่ "แจ้" ร่างเล็กกว่าคนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันในสมัยนั้นอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ "แจ้" รู้สึกว่า ตนเป็นเด็กไปตามร่าง ดังนั้น เพื่อที่จะไม่ให้เป็นการเคอะเขินในการคบกับเด็กฝรั่งซึ่งมีรูปร่างใกล้เคียงกัน แต่ซึ่งอายุน้อยกว่า "แจ้" เธอจึงต้องทำตนให้เข้ากับพวกเขาได้

โดยปฏิบัติตนให้เหมือน ๆ กับเด็กฝรั่งเหล่านี้ แต่ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะใคร ๆ ก็เอ็นดู "แจ้" ทั้งไทยทั้งฝรั่ง นอกจากนั้น นิสัยใจคอที่แท้จริงของ "แจ้" ก็เต็มไปด้วยความอารีอารอบ ช่วยเหลือทุก ๆ คน เท่าที่จะช่วยได้ ดังนั้น จึงไม่มีใครเลยจนคนเดียวในสมัยก่อนโน้นที่เราอยู่ด้วยกันในอเมริกาที่ไม่รัก ไม่เอ็นดู "แจ้" เพราะเหตุว่า "แจ้" ทำตัวให้เป็นที่รักของทุก ๆ คน

เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว และโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมา ข้าพเจ้าก็ไม่ใคร่จะมีเวลาใกล้ชิดสนิทสนมกับ "แจ้" เหมือนเมื่อสมัยเราเป็นเด็ก ๆ ด้วยกัน เมื่อนาน ๆ ได้พบกันที ต่างก็รำลึกถึงความหลังของซึ่งกันและกัน เมื่อได้ทราบข่าวมรณะของ "แจ้" ข้าพเจ้าจึงมีความเศร้าเสียใจเป็นพิเศษ เพราะข้าพเจ้าจะหลับตา หรือลืมตา ก็ยังมองเห็น "แจ้" ผู้ซึ่งเติบโตมาด้วยกันที่สหรัฐอเมริกา และไม่เคยนึกว่า เธอจะด่วนจากญาติพี่น้องเพื่อนฝูงไปในเมื่ออายุยังไม่ถึงวัยชราเกินไปเช่นนี้

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าจึงขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้วิญญาณของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ หรือ "คุณแจ้" ผู้เป็นเพื่อนรักของข้าพเจ้ามาแต่เด็ก ๆ ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ จงทุกประการ เทอญ.

ที่กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา

ม.ล. กมลา สุขุม พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ถ่ายที่สถานทูตไทย กรุงวอชิงตัน ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐

ม.จ. ประสพสุข สุขสวัสดิ์ ม.ล. กมลา สุขุม พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ถ่ายในการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐

แด่ แจ้ น้องรัก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ทางเจ้าภาพได้ติดต่อขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยให้สักเล็กน้อย ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะได้เล่าชีวะประวัติบางตอนของคุณเถกิง-เดช เป็นการไว้อาลัยแก่เขาซึ่งต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะขอเรียกเขาตามที่เคยเรียกมากว่า ๔๐ ปีแล้วว่า "แจ้"

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับแจ้ครั้งแรกที่สถานทูตไทยในกรุงปารีส ในฐานะลูกท่านเจ้าคุณวิชิตวงศ์วุฒิไกร อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส และเป็นพี่ของคุณกมลา (ม.ล. กมลา สุขุม) ในระยะนั้น ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่อยู่โรงเรียนนายร้อยทหารบกของประเทศเบลเยี่ยมแล้ว และได้ถูกย้ายสังกัดจากการขึ้นอยู่กับผู้ดูแลนักเรียนของสถานทูตในกรุงลอนดอนมาขึ้นอยู่กับผู้ดูแลนักเรียนของสถานทูตปารีส ดังนั้น จึงได้มีการติดต่อกับสถานทูตปารีสในเวลาหยุดเทอมและพบกับแจ้และกมลาบ่อย ๆ ต่อมาท่านเจ้าคุณวิชิต ฯ ก็ได้ส่งแจ้จากปารีสไปเรียนต่อที่กรุงบรัสเซลล์ ประเทศเบลเยี่ยม ตั้งแต่นั้น ข้าพเจ้าและแจ้ก็สนิทสนมกันมากขึ้น แจ้ได้ไปเข้าโรงเรียนมัธยมตอนปลายอันเป็นโรงเรียนที่เตรียมสำหรับส่งเข้าสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบกและมหาวิทยาลัยโปลีเท็คนิค

ในระยะนั้น ข้าพเจ้าอยู่โรงเรียนนายทหาร ได้พบปะกับแจ้แทบทุกอาทิตย์ เพราะแจ้ไปอยู่บ้านที่ข้าพเจ้าและนักเรียนไทยอีก ๒—๓ คนเคยไปอยู่ เนื่องจากมีคนไทยน้อยคน จึงพบปะกันเป็นประจำ เมื่อ

สอบถามแม่บ้านและครูอาจารย์ดู ก็ปรากฏว่า แจ้เรียนดี อยู่ในขั้นที่จะสำเร็จและสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ในอนาคต แต่คงจะเข้าโรงเรียนนายร้อยของเขาไม่ได้ เพราะตัวเล็กและสุขภาพก็ดีพอสมควร แต่จะทนการทรมานและความลำบากของโรงเรียนทหารไม่ได้แน่

เมื่อข้าพเจ้าจบจาก โรงเรียน นายทหารของ โรงเรียน นายร้อยทหารบกและโรงเรียนนายทหารบืนใหญ่แล้วก็กลับเมืองไทย จำได้ว่าถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ วันพระราชทานรัฐธรรมนูญพอดี แต่แจ้กลับเมื่อไรข้าพเจ้าไม่ทราบ

ข้าพเจ้ามาพบแจ้อีกครั้งโดยบังเอิญ วันหนึ่ง เมื่อไปดูหนังแล้วก็ไปกินข้าวที่ราชวงศ์ตามธรรมดาของสังคมในสมัยนั้น พอดีไปพบแจ้เข้า ณ ที่นั้น รู้สึกดีใจเหลือเกิน เมื่อได้ไต่ถามทุกข์สุขกันแล้ว ก็ทราบว่า แจ้ยังไม่มีงานทำ ข้าพเจ้าจึงชวนแจ้ไปสอนพีชคณิตแบบภาคพื้นยุโรปที่โรงเรียนนายร้อย เพราะขณะนั้นเรากำลังหาตัวผู้ที่สามารถทำการสอนวิชานี้อยู่ แล้วแจ้ก็ได้เข้าเบ็นครูสอนในโรงเรียนนายร้อยโดยเบ็นข้าราชการกลาโหมพลเรือน แปลว่า ข้าพเจ้าไปได้ครูแจ้มาจากราชวงศ์โดยบังเอิญ และก็ได้ให้การสนับสนุนเขาตลอดมา จนกระทั่งเขากำหนดให้ข้าราชการกลาโหมพลเรือนในโรงเรียนทหารต้องเบ็นทหารหมด แจ้จึงได้รับยศเบ็นนายทหารจนถึงวันสุดท้ายแห่งชีวิต

ด้วยเรื่องราวอันยืดยาวสาวไปไกลเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงรักแจ้เหมือนน้องคนหนึ่ง ในระหว่างอยู่ด้วยกันในประเทศเบลเยี่ยม แจ้ก็เรียนดี และเล่นกีฬาต่าง ๆ เก่ง โดยเฉพาะกีฬาฮ็อกกี้ แจ้เคยได้เข้าเบ็นฮาล์ฟซ้ายของทีมชั้นหนึ่งของสโมสรเลโอโปล อันเบ็นสโมสรกีฬาที่ใหญ่

ที่สุดในกรุงบรัสเซลล์ แจ้ไม่กินเหล้า ชอบสนุกกระจุ๊กกระจิ๊กหัวเราะร่าเริงเสมอ และเพราะความกระจุ๊กกระจิ๊กประกอบกับร่างอันเล็กของเขา เราจึงเรียกเขาเล่นอีกชื่อหนึ่งว่า "จั๊กกระแจ้" ติดปากไปในระหว่างเพื่อนฝูงในโรงเรียนนายร้อยที่สนิท ๆ กัน

บัดนี้ แจ้ของพี่ได้จากไปแล้วโดยได้ประกอบคุณงามความดีไว้มากแก่ราชการทหาร โดยเฉพาะโรงเรียนเตรียมทหาร พี่ขอให้วิญญาณของแจ้ได้ไปประสพสุขในสัมปรายภพเถิด

จากพี่

พลโท บุศรินทร์ ภักดีกุล

อาลัย พอ. มล. เถกิงเดช สุทัศน์

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ขณะนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ศึกษาอยู่ ณ ประเทศเบลเยี่ยม ส่วนข้าพเจ้าศึกษาอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศส เราได้พบกันที่กรุงปารีสในสมัยที่ พลโท พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธิ์ สุทัศน์) ท่านบิดาของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชดำรงตำแหน่งราชทูตไทยประจำกรุงปารีส (สมัยนั้นยังไม่มีสถานเอกอัครราชทูต) ต่อมาเราได้ชอบพอคุ้นเคยสนิทสนมกันมากขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้ย้ายเข้า ไปเป็นครูแผนก ๓ กรมยุทธศึกษาทหารบก (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ได้ประจำเป็นครูสอนวิชาคณิตศาสตร์แผนก ๓ อยู่ก่อนแล้ว ข้าพเจ้าได้ทราบและยอมรับว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นครูที่ดีเด่นผู้หนึ่งสอนได้อย่างแจ่มแจ้งและมีวิธีการสอนที่ทำให้ลูกศิษย์เข้าใจได้ง่ายเมื่อเรา ได้คบหาสมาคม กันนาน ๆ เข้าทำให้ข้าพเจ้ารักและนิยมชมชื่นในบุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอตลอดจนการปฏิบัติงานของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช มาก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นผู้ที่ไม่ถือตัวสุภาพเรียบร้อย ตรงไปตรงมา มีระเบียบและความปราณีต เป็นตัวของตัวเองเสมอ เคารพในความคิดเห็นของตนเองที่เห็นว่ามีเหตุผลถูกต้องและรักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้เหนือสิ่งใดโดยไม่ยอมคล้อยตามใคร และไม่ยอมประจบใคร จะเคารพและยอมรับในความคิดความเห็นของผู้อื่นก็ต่อเมื่อเห็นว่ามีเหตุผลที่ดีกว่า ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ยอมกระทำการในสิ่งใดที่ผิดหลักเกณฑ์เพียงเพื่อความพอใจของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ เป็นผู้ที่กล้าพูดกล้าทำ และเอาจริงเอาจังต่อการงานด้วยความตั้งใจเพื่อให้เกิด ประโยชน์ และความ เจริญ

ก้าวหน้าแก่ทางราชการอย่างแท้จริงมีความเข้มแข็งเด็ดขาด และมุ่งมั่นที่จะทำงานโดยเห็นแก่ผลงานมิใช่ทำไปเพราะเกรงใจ หรือคอยแต่จะคิดว่าจะไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่น คุณสมบัติเหล่านี้เป็นที่ประทับใจข้าพเจ้ามาก ข้าพเจ้าจึงรักและนับถือเพื่อนผู้นี้จริง ๆ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ไม่เพียงแต่เป็นบุคคลที่เคร่งเครียดเอาแต่การงานแต่อย่างเดียว เมื่อพ้นจากหน้าที่การงานแล้วก็ชอบพบปะเพื่อนฝูงร่วมสนุกสนานเฮฮาอยู่ด้วยเสมอ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นนักกีฬา ชอบเล่นเทนนิส แบดมินตัน ฯลฯ ตลอดจนบิลเลียดและไพ่ทุกชนิด แต่ชอบเล่นไพ่บริดจ์เป็นชีวิตจิตใจ จนได้เป็นนักเล่นบริดจ์ที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งในประเทศไทยและได้เคยครองตำแหน่ง "อันดับสอง" ของประเทศไทยมาแล้ว เคยเป็นผู้แทนไทยนำทีมบริดจ์ไปแข่งขัน ณ ประเทศพีลิปปีน ฮ่องกง ญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังเป็นนักพยากรณ์การแข่งม้าด้วยง และเคยเป็นกรรมการถ่วงน้ำหนักม้าของราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทยอีกด้วย

งานของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ทำประโยชน์เป็นพิเศษแก่ทางราชการกองทัพบกโดยเฉพาะแก่ ร.ร. จปร. เป็นอย่างมากคือ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ได้รับแต่งตั้งจากกองทัพบกให้เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการของคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร ร.ร. จปร. โดยให้ยึดหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยทหารบกสหรัฐอเมริกา (West Point) เป็นแนวทางในการพิจารณาซึ่งข้าพเจ้าเองก็ได้เป็นกรรมการและเลขานุการอยู่ด้วยผู้หนึ่งและได้ทำงานอยู่ใกล้ชิดกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชมากเกี่ยวกับเรื่องนี้ ขณะนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ยังคงเป็นอาจารย์คณิตศาสตร์อยู่ในกองการศึกษา ร.ร. จปร. (ยังไม่ได้ย้ายไปอยู่ ร.ร. เตรียมทหารบก ซึ่งได้เปลี่ยนเป็น ร.ร.

เตรียมทหารในปัจจุบัน) ข้าพเจ้าจึงกล้าพูดได้ว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช เป็นหัวแรงสำคัญในการร่างระบบการศึกษาของ ร.ร. จปร. (หลักสูตรใหม่) ฉบับแรกให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของกองทัพบก และการที่ได้มีพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการทหารเกิดขึ้น ทำให้ ร.ร. จปร. สามารถประสาทปริญญาวิทยาศาสตร์ (ทบ) ให้แก่นักเรียนนายร้อยทหารบกได้นั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช มีส่วนในการดำเนินเรื่องเป็นอย่างมากด้วยผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ได้สละเวลาเพื่องานอย่างจริงจังด้วยความกระตือรือร้น พยายามวิ่งเต้นค้นคว้ารวบรวมหลักฐานต่าง ๆ สำหรับเสนอและชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องนี้จนเป็นผลสำเร็จในเวลาอันรวดเร็วดังที่ได้ผ่านมา ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าการที่ ร.ร. เตรียมทหารบก (ต่อมาเปลี่ยนเป็น ร.ร. เตรียมทหาร) ได้ขอตัว พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชไปนั้นก็คงจะได้เห็นแล้วซึ่งบุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ ความรู้ความสามารถตลอดจนสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของ พ.อ. มล. เถกิงเดช อันจะช่วย ร.ร. เตรียมทหารได้อย่างมากโดยเฉพาะในด้านวิชาการ ซึ่งก็เป็นความจริงทุกประการและ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ก็ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาการของ ร.ร. เตรียมทหารจนกระทั่งเกษียณอายุ

ก่อนที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จะถูกปลดเกษียนอายุนั้นรู้สึกว่าสุขภาพทรุดโทรมลงมาก เนื่องจากเป็นโรคปอดพองแต่ด้วยความมีจิตใจรักงาน และรู้จักหน้าที่ของตนก็ยังอุส่าห์ทำงานอยู่อย่างเข้มแข็งไม่เสื่อมคลาย พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชกับข้าพเจ้าสนิทสนมกันมากและไปมาหาสู่กันเสมอ เรารักกันเหมือนญาติ เมื่อข้าพเจ้าป่วยก่อนเกษียณอายุ (เราเกิดปีเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าเกิดต้นปี พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชเกิดปลายปี จึงเกษียณอายุหลังข้าพเจ้า ๑ ปี) พ.อ. มล. เถกิงเดช ก็ยังอุตส่าห์มา

เยี่ยมข้าพเจ้าที่บ้านหลายครั้งทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ป่วยไม่สู้จะแข็งแรง และหายใจไม่ค่อยสะดวก ข้าพเจ้ายังจำภาพ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช มาถึงบ้านข้าพเจ้าได้ทุกครั้ง คือลงจากรถช้า ๆ เดินช้า ๆ และมีหม้ออ๊อก-ซิเจนติดตัวมาด้วยทำให้ข้าพเจ้าซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนผู้นี้เป็นอย่างมาก ตอนที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ป่วยหนัก ข้าพเจ้าได้เทียวไปเยี่ยมที่บ้านหลายครั้ง บางครั้งก็ได้พบตัว บางครั้งก็ไม่ได้พบตัวเพราะนอนหลับบ้าง พักผ่อนบ้างอยู่ชั้นบน ข้าพเจ้าก็ไม่อยากรบกวนทั้ง ๆ ที่อยากพบหน้าและพูดคุยด้วย จนกระทั่งครั้งสุดท้ายก่อนที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จะถูกนำตัวเข้าโรงพยาบาลพร้อมมิตร ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมที่บ้านและมีโอกาสได้พบ ข้าพเจ้าดีใจที่ได้พบเห็นหน้า แต่ก็เศร้าใจเป็นที่สุดในสภาพร่างกายที่ทรุดโทรมผอมแห้งของคนไข้ประโยคเดียวที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช อุตส่าห์ทักทายข้าพเจ้าก่อนที่ข้าพเจ้าจะได้เอ่ยถามคือ "เป็นยังไง" แต่ข้าพเจ้าพูดไม่ออก ได้แต่จับมือจับแขนที่เหี่ยวแห้งแทนคำตอบ เพราะข้าพเจ้าตื้นตันและสงสารคนไข้เป็นที่สุด เรานิ่งเงียบด้วยกันทั้งสองฝ่าย ข้าพเจ้ายอมรับว่าข้าพเจ้าใจอ่อนเกินไปแทนที่จะทักทายให้กำลังใจกลับนิ่งเงียบแสดงความอ่อนแอต่อหน้าคนเจ็บ นับว่าเป็นการไม่สมควรเลยแต่ข้าพเจ้าสงสาร พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จริง ๆ จนตื้นตันพูดไม่ออก และอีกประมาณ ๑ สัปดาห์ต่อมา ข้าพเจ้าก็ได้ทราบข่าวจากอาจารย์ผสารว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ป่วยหนักและได้พาเข้าโรงพยาบาลพร้อมมิตรแล้ว ข้าพเจ้าและภรรยาจึงรีบไปเยี่ยมทันที เราได้เข้าไปพบสงสารและห่วงใยจริง ๆ ไม่ทราบจะทำประการใดนอกจากส่งจิตส่งใจช่วยขอให้ได้พ้นจากอันตราย พ.อ. ม.ล. เถกิงเดชไม่ได้สติ ไม่รู้สึกตัวเสียแล้ว .. และต่อมาในที่สุด เพื่อนรักก็ได้จากไปด้วยความสงบท่ามกลางการรักษา

พยาบาลดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากนายแพทย์และญาติมิตร พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ได้พ้นทุกข์ในโลกนี้แล้ว ทิ้งไว้แต่ความดีงาม และด้วยกรรมดีของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ที่ได้สะสมเอาไว้ในโลกนี้ ขอให้ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช จงไปสถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์ในภพที่สวยสดงดงาม ประสบแต่ความสงบสุขในภพนั้นไปชั่วกัปชั่วกัลป์นิรันดรเถิด

ศาสตราจารย์ พลตรี กัลย์ กุญชร ณ อยุธยา

อดีตผู้อำนวยการ กองการศึกษา ร.ร. จปร.

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ (คนที่สองจากขวา) ถ่ายกับเพื่อนร่วมทีมฮ็อคกี้ ซึ่งเป็นทีมชาติ ของประเทศเบลเยี่ยม

ถ่ายกับครอบครัว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ภาพสุดท้าย ถ่ายเมื่ออายุครบ ๖๑ ปี (๑ พ.ย. ๒๕๑๕)

นางผสาร สุทัศน์ ฯ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ด.ช. เพชร นิยมเสน (หลานตา)

"อาลัย แจ้"

ท่านเจ้าภาพได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัย พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เพื่อรวบรวมลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติและมีความเต็มใจ อย่างที่สุด เพราะ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นเพื่อนรักที่มีความสนิทสนมคุ้นเคย รู้จักคบหากันมาตั้งแต่วัยเด็กจวบจนถึงวัยบั้นปลายแห่งชีวิต

คำไว้อาลัยที่ข้าพเจ้าได้นำมากล่าวในที่นี้ หากจะมีส่วนหนึ่งส่วนใดที่แสดงให้เห็น หรือเป็นจุดกระตุ้นก่อให้ เกิดศรัทธา ความนิยมนับถือในคุณ ธรรมใน คุณงาม ความ ดีต่อพฤติ กรรมที่ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ปฏิบัติและกระทำไปแล้ว ขอจงเกิดอานิสงส์เป็น พลังช่วยเสริมส่งให้ดวงวิญญาณของ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ไปสู่สุคติตามสมควรแก่คติวิสัยทุกประการ

พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ แม้ว่าจะมิใช่เป็นนายทหารร่วมรุ่นของข้าพเจ้าแต่ก็อาจจะถือความเป็น เพื่อนร่วม รุ่นกันได้ใน สมัยความ เป็นเด็กนักเรียนมหาดเล็กหลวง รุ่นเดียวกันความสนิทสัมพันธ์ได้มาเริ่มทบทวนกันอีกครั้งหนึ่งก็ต่อเมื่อในระยะที่ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช ฯ ได้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศเข้ามารับ ราชการใน กรมยุทธ ศึกษาทหารบก ซึ่งข้าพเจ้า ขณะนั้น ดำรงตำ แหน่ง ผู้บังคับ หมวดโรงเรียน นายร้อย ทหาร บก ความสนิทสนมกันนี้ได้ทวีขึ้นจนถึงขั้นเป็นเพื่อนรักเพื่อนเกลอกัน

ด้วยเรือนร่างอันบอบบางกระทัดรัด บุคคลิกลักษณะ ท่าทางเรียบร้อย อ่อนโยนวาจาคำพูดที่ไพเราะนุ่มนวล ยามร่วมเที่ยว เตร่ไปด้วยกัน พบปะวิสาสะสตรีใดก็มีอากัปกริยาท่วงท่าและเล็มแบบทีเล่นทีจริง

ในลักษณะของเจ้าชู้ไก่แจ้ ป้อถลาไป แจ้ถลามา พวกเราจึงเรียกขานกันในชื่อเล่นว่า "แจ้"

ชื่อนี้เป็นที่แพร่หลายรู้จักในบรรดาหมู่เพื่อนฝูงมิตรสหาย ทั้งข้าราชการฝ่ายทหาร และข้าราชการฝ่ายพลเรือนที่สังกัดกรมยุทธศึกษาทหารบก ตราบสืบแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีเพื่อนผู้ใดเรียกชื่อ "หม่อมเถกิงเดช" หรือ "เดช" ทุกคนเรียกเพื่อนว่า "แจ้" หรือบางทีก็เรียก "ไ้........แจ้" เลยทีเดียว

ชีวิตการรับราชการในกรมยุทธศึกษาทหารบกขณะนั้น เนื่องจากต่างคนต่างก็เป็น หนุ่มโสดอยู่ใน วัยคึก คนอง เที่ยว เตร่หัว หก ก้นขวิด และเห็นจะเป็นด้วยทรรศนคติชีวิตที่มีคล้ลองพ้องต้องกันพวกเรา ขณะนั้นจึงร่วมเที่ยวเตร่ในลักษณะ "หนึ่งคนหัวหาย สองคนเพื่อนตาย สามคนกลับบ้านได้" กลุ่มไตรภาคีของพวกเราจึงประกอบด้วย "แจ้" ข้าพเจ้า และ ร.ต. ทวี ตุลวรรธนะ (ปัจจุบัน พล.ต. ทวี ตุลวรรธนะ) ซึ่งเป็นผู้บังคับหมวดนักเรียนนายร้อยทหารบก เงินเดือนออกมาใครหมดผู้ที่ยังพอมีเหลืออยู่ก็แบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ ช่วยเหลือเจือจานซึ่งกันและกัน "แจ้" เป็นเพื่อนที่ข้าพเจ้าตระหนักถึงความมีใจกว้าง ไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อนฝูง ในส่วนตัวของข้าพเจ้ากับ "ทวี" นั้น เนื่องจากเงินต้นเดือนท้ายเดือนมักจะเป็นปฏิภาคที่กลับกัน ไม่ค่อยพอใช้ให้ชนได้ถึงสิ้นเดือนเลย ฉะนั้นส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของ "แจ้" ที่จะต้องคอยช่วยปรับระดับดังกล่าวแล้วนี้ให้สมดุลย์ต่อไปได้ "แจ้" จ่ายไปปากก็พึมพัม ๆ ไป จะเจริญพรหรือไม่พวกเราขอลุกะโทษและขออโหสิต่อ "แจ้" ณ ที่นี้

การเที่ยวเตร่ของพวกเรานั้น บางครั้งก็เลยเถิดเกินไปบ้าง สนุกสนานถึงขั้นว่าวติดลมบนเข้าก็กลับถึงโรงเรียนยันเช้า ฟ้าสางสว่างคาตา ข้าพเจ้าและ "ทวี" มีหลักประจำใจว่า "เวลางานก็งาน เวลาสนุก

ก็ต้องสนุกให้เต็มที่" งานหลวงอย่าให้ขาด งานราษฎร์อย่าให้เสีย ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาฝึกแล้ว เราก็ต้องลงฝึกให้ได้ มิให้เสียงานเสียการ "แจ้" ก็มิยอมน้อยหน้าพวกเราคงเข้าสอนนักเรียนนายร้อยในชั่วโมง การสอนตามปกติ พร้อมกับพูดยืนยันอย่างมั่นใจว่า

"ถึงแม้ว่าอั๊วจะไม่ได้มาจากทหารอาชีพโดยตรง แต่พวกลื้อแข็งใจปรือตาลงฝึกได้ อั๊วก็แข็งใจปรือตาเข้าสอนได้เหมือนกันวะ"

คำพูดและการกระทำของแจ้ได้แสดงออกให้เห็นถึง Spirit และความเข้มข้นของน้ำเนื้อแห่งมิตรภาพที่มีอยู่เปี่ยมล้นในดวงใจของ "แจ้" "แจ้" มิได้เคยรับการฝึกหัดอบรมให้สมบุกสมบันตรากตรำลำบากหรือได้รับการถูกเคี่ยวให้มีความทรหดอดทนต่อความสำนึกในหน้าที่ สำนึกในระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับอันเฉียบขาดเยี่ยงแบบฉบับทางทหาร "แจ้" เป็นแต่เพียงข้าราชการพลเรือนมาสอน วิชาคณิต ศาสตร์ในโรงเรียน นาย-ร้อยทหารบก ที่ "แจ้" ยอมเอาร่างที่ผอมแห้งแรงน้อยเข้าสู้ก็ใช่จะเป็นเพราะมาเข้ากับกลุ่มทหารแล้วถูกทหารครอบก็หาไม่ แต่เป็นเพราะด้วยน้ำใจรักเพื่อนโดยแท้จึงได้ตีแผ่แสดงความทรหดออกมาให้เพื่อน เห็นเป็นที่ประจักษ์

"เพื่อนพูดและแสดงออกแบบนี้ ไม่รักเพื่อนแล้วก็ไม่รู้จะไปรักใครที่ไหนอีกแล้ว"

อันความรู้สึกที่มีจิตใจติดต่อถึงกัน รู้สึกสนิทสัมพันธ์กัน ความซาบซึ้งอันเกิดจากน้ำใจและไมตรีที่มีต่อกันระหว่างเพื่อน บางครั้งก็อธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ยาก แต่ทุกคนที่มีเพื่อนก็จะต้องประสบสภาวะความตื้นตันใจที่ได้รับจากเพื่อนบ้างไม่มากก็น้อย ในชีวิตของคนเราจะต้องมีเพื่อน บางคนกว้างขวางมีเพื่อนฝูงพวกพ้องมากมาย บางคนก็พอมีบ้าง แต่คงจะไม่มีใครเลยที่จะปราศจากเพื่อน แต่เพื่อนซึ่งมีความเข้า-

อกเข้าใจเราเห็นใจเรา พอเอ่ยปากพูดออกมาแล้วทำให้เราซึ้งเข้าไปถึงจิตใจเพื่อนได้อย่างกระจ่างชัด ตื้นตันขึ้นมาในใจเราทันทีนั้นหาได้ยากในร้อยคนอาจจะมีเพียงหนึ่งหรือสองคน แม้ว่า "แจ้" จะมิได้เป็นเพื่อนที่เคยเข้าร่วมเป็น ร่วมตาย กับข้าพเจ้าในราช การสงครามหลายคราที่ข้าพ เจ้าผ่านผจญมา แต่สำหรับในความรู้สึกของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าสามารถยอมรับอย่างสนิทใจโดยไม่จำเป็นต้องขบคิด พูดออกมาได้ ทันทีเลยว่า "แจ้" เป็นคนหนึ่งในจำนวนเพื่อนที่หาได้ยากนั้น

ชีวิตในกรมยุทธศึกษาทหารบก ที่พวกเราสามคนร่วมเที่ยวเตร่ไปด้วยกันขณะนั้น บางกลุ่มก็ขนานนามพวกเราว่าเป็น "สามทหารเสือ" ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วพวกเรามิใช่ร่วมกันเที่ยวเตร่แบบสามทหารเสืออย่างในท้องเรื่องของภาพยนตร์ ไม่เคยแผ่สิงหนาท สำแดงเดชศักดาอาละวาดตามห้องอาหาร หรือตามเบียร์ฮอลสมัยนั้น เพราะพวกเรามิใช่นักดื่ม กรอบและขอบเขตที่พวกเราเที่ยวก็ไม่ก่อให้เกิดความเป็นพิษเป็นภัยต่อผู้ใด ไม่เคยกระทำการใด ๆ ให้เป็นที่เดือดร้อนต่อผู้อื่น เพียงแต่เที่ยวเตร่อย่างโฉบฉวยไปตามสถานที่แหล่งสนุกสำราญต่าง ๆ อาทิ เช่นย่านถนนเยาวราช ในอดีตมีร้านขายน้ำชา มีสาวสวยหน้าตาดี ๆ เป็นดาราประจำอยู่หลายร้าน ข้าพเจ้ายังจำได้บ่อยครั้งว่า ข้าพเจ้าไปนั่งรอในร้านกาแฟกับ "แจ้" ใกล้ ๆ กับร้านน้ำชาจนถึงตีหนึ่งตีสอง จุดประสงค์มิได้มีอะไรมากไปกว่า เพียงเพื่อเห็นหน้า ได้พบปะพูดจาวิสาสะกับสาวเจ้าที่จะเลิกจากการขายน้ำชาแล้วพาไปส่งบ้าน ....เก๊าะ เท่านั้นเอง.– เพราะข้าพเจ้าก็ได้กล่าวแล้วตั้งแต่ต้นแล้วว่า

"แจ้" ก็คือไก่แจ้ ที่ป้อไป แจ้มา ไม่มีอะไรอื่นนอกเหนือจากนี้"

ภาพในอดีตที่เป็นเหตุการณ์ ทำให้ข้าพเจ้ารำลึกถึงและอาลัย "แจ้" อีกภาพหนึ่งก็คือ ในสมัยนั้นแถบย่านผ่านฟ้า มีแม่ค้าขายอ้อยควั่นที่เลื่องลือระบือชื่อในด้านความสวยงาม และความลมุลลม่อม อ่อนหวานอยู่ผู้หนึ่ง "แจ้" ข้าพเจ้า และ "ทวี" ไม่สามารถจดจำได้ว่าพวกเราจ่ายค่าอ้อยควั่นแก่แม่ "กลอย" ผ่านฟ้าไปคนละเท่าไร จำได้แต่ภาพท่วงท่าของ "แจ้" ที่มีลีลาการพูดจาที่ทำให้แม่ "กลอย" หยิบอ้อยให้ "แจ้" มากเป็นพิเศษยิ่งกว่าเวลา "ข้าพเจ้า" หรือ "ทวี" เป็นผู้ซื้อ

สิ่งที่ทำให้พวกเราจดจำในส่วนที่เกี่ยวกับ "แจ้" ในเรื่องนี้มิใช่การบรรยายที่จะสานโครงเรื่องให้ "แจ้" เป็นพระเอก เพราะนายทหารและนักเรียนนายร้อยสมัยนั้น หากไม่ไปอุดหนุนแม่กลอยผ่านฟ้าแล้วดูออกจะเชยเต็มทน แต่ที่ข้าพเจ้านำเรื่องนี้มากล่าวก็เนื่องจาก "แจ้" เป็นผู้หนึ่งที่มีรายชื่ออยู่ในจำนวนผู้ที่จะก่อให้เกิดการเสียศักดิ์ศรี นำความเสื่อมเสียมาสู่กรมยุทธศึกษาทหารบก พวกเราจำต้องเลิกราไม่ไปอุดหนุน "แม่กลอย" ผ่านฟ้าไปโดยปริยายก็เพราะพฤติการณ์ของพวกเราไม่ทราบว่าได้ล่วงรู้เข้าไปถึงผู้บังคับบัญชาชั้นสูงในกรมยุทธศึกษา ได้อย่างไร และพวกเราก็ไม่สามารถทราบได้ถึงเหตุผลว่า เพราะเหตุใดจึงจำเพาะเจาะจงจะต้องมาเพ่งเล็งในกลุ่มพวกเรา "หลวงสวัสดิ์รณรงค์" เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก สมัยนั้นได้เรียก เรา ๓ สหายเข้าไปอบรมสั่งสอนในทำนองปรามว่า

"ถ้าพวกลื้อยังขืนไปพัวพันเกาะแกะในลักษณะนี้ต่อไปอีก ระวังพวกนักเลงหัวไม้ มันตีหัวแตกกลับมาละก็จะหาว่าอั๊วไม่เตือน มันมิใช่เสียทั้งเกียรติยศแห่งความเป็นผู้บังคับหมวดนักเรียนนายร้อยอย่าง

เดียวเท่านั้น หากยังจะเสียศักดิ์ศรีของความเป็นอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประศาสน์ วิชาความรู้แก่นักเรียนนายทหาร (หมายถึง "แจ้") อีกด้วย"

พวกเรา ๓ สหายจึงจำต้องลาโรง นำตนเองพ้นจากสมาชิกเกี้ยวอ้อยของ "แม่กลอย" ผ่านฟ้าสืบมาตั้งแต่บัดนั้น

ชีวประวัติของ "แจ้" ในด้านการทำงาน เป็นชีวิตที่ราบเรียบไม่โลดโผนโจนทยานเพราะจะต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนนายทหาร แต่เพื่อนฝูงมิตรสหายตลอดจนลูกศิษย์ที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจาก "อาจารย์หม่อมเถกิงเดช" ประจักษ์เป็นอย่างดีถึงคุณค่า ความสามารถ ความเข้มแข็ง ความเอาใจใส่ พร่ำสอนจ้ำจี้จ้ำไชกวดขันบรรดาลูกศิษย์ทุกคนโดยทั่วหน้ากัน ชื่อเสียงของ "แจ้" แพร่หลายขจรขจายเกริกเกียรติ์ไปอย่างกว้างขวาง สมชื่อ "เถกิงเดช" ชื่อของอาจารย์หม่อมเถกิงเดช ถูกนำมากล่าวขวัญในฐานะเป็นอาจารย์สอนวิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียนนายร้อยที่ได้รับการเคารพเทอดทูนจากบรรดานักเรียน นายทหาร ทุกรุ่น ทุกสมัย ข้าพเจ้าไม่สามารถค้นหาหลักฐานสถิติมากล่าว ณ ที่นี้ได้ว่า ลูกศิษย์ของ "แจ้" เป็นนักเรียนเตรียมนายร้อยกี่รุ่น เตรียมทหารกี่รุ่น นักเรียนนายร้อยทหารบกกี่รุ่น หรือนักเรียนเท็คนิคกี่รุ่น มีจำนวนเท่าใด เพียงไร แต่ข้าพเจ้าได้เห็นนายทหารระดับชั้นนายพล ทั้ง ๓ เหล่าทัพ นายพลตำรวจมากมายที่ยกมือไหว้ "แจ้" พร้อมกับเรียกว่า "อาจารย์"

เท่านี้ก็เพียงพอแล้วมิใช่หรือ ไม่จำเป็นต้องกล่าวสาธยายให้มากความไปกว่านี้ว่า "แจ้" ได้รับศรัทธาที่หยั่งรากลึกลงไปในดวงใจ ได้รับความเคารพ ได้รับความนิยมนับถืออย่างสูงส่งด้วยความจริงใจจากบรรดาท่านนายพลทั้งหลายนั้น ๆ อย่างกว้างขวางมากมาย

ชีวิตครูในโรงเรียนทหารก็มีสภาพเสมือนครูสามัญธรรมดาทั่วไป ที่เป็นเช่นเรือจ้าง รับเด็กนักเรียนจากฝั่งหนึ่งไปส่งอีกฝั่งหนึ่ง รุ่นแล้วรุ่นเล่า ปีแล้วปีเล่า เมื่อลูกศิษย์ ได้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการสูงส่งยิ่งขึ้นเพียงใด ข้าพเจ้าก็คิดว่า "แจ้" ก็คงจะปลื้มใจ ดีใจที่แรงกายแรงใจของตนที่ทุ่มเทลงไปให้นั้นมิได้เสียหลายเปล่าประโยชน์ ผู้มีน้ำใจเป็นธรรมหรือนักวิชาการไฟฟ้าเชื่อว่า เมื่อ Input เข้าไปเท่าไหร่ Output ก็น่าจะใกล้เคียงกันออกมาเท่านั้น แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วผลตอบแทนคุณค่าความดีที่ "แจ้" ได้รับในการก้มหน้าก้มตาทำราชการนั้นดูช่างเป็นไปในลักษณะที่เชื่องช้า การเลื่อนชั้นแต่ละขั้นแต่ละตอนรู้สึกจะต้องเป็นไปตามหลักการ เป็นไปตามระเบียบแบบแผนข้อบังคับทางราชการ รวมถึงการจัดลำดับอาวุโส แต่ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าได้พบ "แจ้" ก็ไม่เคยได้เห็น "แจ้" อนาทรเดือดเนื้อร้อนใจหรือปรารถว่าเบื่อหน่าย แจ้ยังคงยอมรับสภาพ ฐานะและศักดิ์ศรีเช่นเดิมของตน โดยไม่เอ่ยปากบอกถึงความอาภัพอัปภาคย์ในวิถีทางการทำงานของตนแต่อย่างใด

ในระยะที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งอยู่ในระดับที่พอจะช่วยเหลือสนับสนุนเกื้อกูลผลักดัน ให้เพื่อนได้ก้าวหน้าสูงขึ้นไปกว่าตำแหน่งที่ดำรงอยู่ ข้าพเจ้าก็ได้พยายามที่จะหาทางช่วยเหลือเพื่อผลักดันแจ้ให้ก้าวหน้าไปยิ่งกว่าที่ควร แต่พอพบ "แจ้" ปรารภเรื่องขึ้นครั้งใด "แจ้" กลับพูดตอบออกมาในทำนองที่ว่า

"อย่าเลย ให้มันเป็นไปตามกรอบและขอบเขตของบุญวาสนาก็แล้วกัน อีกไม่กี่ปีก็เกษียณแล้ว .... ดิ้นรนไปก็เท่านั้น ไม่ดิ้นรนก็เท่านั้น.... ....เท่านี้ก็มีศักดิ์ศรี มีเงินเดือนเลี้ยงลูกเมียพอแล้ว"

ข้าพเจ้าฟัง "แจ้" พูดออกมาทำนองนี้แล้วก็พูดต่อไปไม่ออก พร้อมกันก็ทำให้ได้ประจักษ์ถึงธาตุแท้ในน้ำใจเพื่อนว่า เป็นผู้ที่มักน้อยเจียมตน มีวินัย เป็นผู้ที่มีคุณ ธรรมใน การเคารพ ยึดมั่น ต่อแบบฉบับธรรมเนียมที่ดีที่ทางราชการได้วางกรอบขอบเขตเอาไว้

"แจ้" เป็นนายทหารที่หาได้ยากยิ่งในบรรดาทหารหรือข้าราชการในบ้านเมืองเรายุคปัจจุบันขณะนี้ ที่ต่างก็กระตือรือร้นแสวงหาให้ได้มาซึ่งความสูงสุด ยอดของยศ ฐาบรรดาศักดิ์ เกินกว่าปุถุชนจะ พึงใฝ่หา กันในวิถีทางปกติธรรมดา แต่ละคนต่างมีวิธีการณ์ในแบบอย่างต่าง ๆ กันซึ่งแต่ละแบบล้วนแล้วแต่ปราศ จากเสียซึ่ง หิริโอ ตัปปะและยาง แห่งความละอายทั้งสิ้น นับตั้งแต่ยอมลดศักดิ์ฐานะของตนที่สูงกว่าค้อมหัวไม่พอถึงใจก็คลานกราบไหว้เข้าไปหา ไม่คำนึงเสียด้วยซ้ำว่าตนเองมีศักดิ์ศรีเหนือกว่าทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ บางคนก็บรรเลงเพลงโอดครวญคร่ำบีบน้ำตาให้ผู้บังคับบัญชาใจอ่อนสงสารจนต้องออกคำสั่งแต่งตั้งให้ไป ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าคนที่ตนแต่งตั้งไปนั้นไม่ได้ความอันใดเลย แต่ด้วยความสงสารทนฟังคำออดอ้อนต่อไปไม่ไหว "ตื๊อเท่านั้นที่ครองโลก แต่การตื๊อแบบนี้ไม่ควรจะเป็นเยี่ยงอย่างแบบฉบับที่ทหารที่ดีจะพึงประพฤติปฏิบัติกัน"

บางคนก็ยึดถือแฟชั่นด้วยการให้ภรรยาของตนนำของกำนัลเข้าออกหลังบ้านฝ่ายในของผู้บังคับบัญชา มิฉะนั้นแล้วจะตาม แฟชั่นเขาไม่ทันสมัย

"แจ้" เพื่อนรัก เพื่อนวางตัว กระทำตนถูกต้องแล้วคิดและพูดถูกแล้ว ทหารที่ดีไม่มีหน้าที่ตีค่าราคาตนเอง คนที่ตีค่าราคาตนเองว่าตนน่าจะได้ไปอยู่ตำแหน่งนี้ น่าจะได้ไปอยู่ตำแหน่งโน้นก็คือคน ที่ไม่มีค่าไม่มีราคาอันใดเลย เพราะการตีค่าเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาเท่านั้น

ที่จะต้องพิจารณาแต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าการที่ "แจ้" เจียมตน เจียมใจก็มิใช่เพราะมีสาเหตุอื่นใดอยู่เบื้องหลัง หากเป็นเพราะ "แจ้" คำนึงถึง "ศักดิ์ศรี" ข้าพเจ้าอย่างมากนั่นเองรวมถึงเพื่อ "ศักดิ์ศรี" ของ "แจ้" เอง ศักดิ์ศรีแห่งการได้มีสายเลือดตระกูลชายชาติเชื้อทหาร ประจักษ์พยานที่ข้าพเจ้าขอนำมากล่าว ณ ที่นี้ก็คือ

ชีวิตแห่งการรับราชการทหารในบ้านเมืองเรานั้น ก็เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ทหารนั้นได้รับแต่เงินเดือน ไม่สามารถที่จะไปแสวงหาให้ได้มาซึ่งรายได้พิเศษอื่นใดมาเกื้อหนุนจุนเจือครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ในลักษณะฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เทียมหน้าเทียมตาครอบครัวอื่น ๆ เขาในสังคมได้ ยิ่งไม่มีมรดกทรัพย์สินที่ดินที่บรรพบุรุษหลงเหลือไว้ให้แล้วก็อาจพูดได้ว่าอาศัยแต่เพียงเงินเดือนเท่านั้นให้พอใช้จนถึงวันสิ้นเดือนไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินเขาก็นับว่าประเสริฐเลิศสุดยิ่งแล้ว

ด้วยความทนงในเกียรติและศักดิ์ศรี อันอาจกล่าวได้อย่างเต็มภาคภูมิว่า "แจ้" เป็นลูกผู้ดีในสายเลือดไม่ว่าจะสืบสาวไล่ลำดับต้นตระกูลขึ้นไปทั้งสายเลือดพ่อหรือสายเลือดแม่จนถึงปู่ย่าตายาย

"แจ้" จึงไม่เคยปรากฏพฤติการณ์ใด ๆ ที่แสดงให้เห็นความด่างพร้อย มีรอยมลทินแก่ทั้งหน่วยราชการและส่วนตัวแต่ประการหนึ่งประการใด "แจ้" ระมัดระวังตนเป็นอย่างมากในเรื่องนี้ทั้ง ๆ ที่พอจะมีวิธีหรือช่องทางมากมายหลายครั้ง ที่อำนวยให้ "แจ้" ทำได้แต่ "แจ้" ก็ไม่ทำ รายละเอียดข้าพเจ้าขอยกเว้นไม่นำมากล่าว ณ ที่นี้ เพราะไม่บังเกิดผลดีต่อผู้ใดและอาจจะทำให้ใครบางคนเขาเสื่อมเสียหายมีมลทิน

อย่างไรก็ตามเนื่องจาก "แจ้" เป็นผู้ที่มีหัวในทางคำนวณใจรักชอบวิชาคณิตศาสตร์กอร์ปทั้งได้รับความนับหน้าถือตามีลูกศิษย์ลูกหา

เพื่อนฝูงกว้างขวางไปทั่วทุกสังคม จึงได้รับความไว้วางใจได้รับเกียรติเชิญเข้าไปเป็นกรรมการให้น้ำหนักม้า (Handicapper) ในสนามราชกรีฑาและราชตฤณมัย "แจ้" ได้พินิจพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วเห็นว่าการเข้าไปรับทำหน้าที่ดังกล่าวหาได้ทำให้เป็นการเสียศักดิ์ศรีไม่ กอปรทั้ง "แจ้" เองก็มีใจรักและชอบเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว "แจ้" จึงยอมรับกระทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ด้วยความเต็มใจ

ใน ฐานะ ที่ เป็น กรรม การให้ น้ำ หนัก ม้า "แจ้" สำนึกและตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ดังกล่าว "แจ้" ระวังตนอย่างที่สุดที่จะพิจารณาให้น้ำหนักม้า แก่ทุกคอก ด้วยความ ยุติธรรมเที่ยง ตรงไม่เห็นแก่หน้าเจ้าของคอกม้าผู้ใด ทั้งที่สนิทสนมคุ้นเคยหรือไม่รู้จักหน้าค่าตากัน นักเล่นม้าก็ย่อมรู้กันอยู่ดีแล้วว่ากรรมการให้น้ำหนัก ม้านั้นมีความ สำคัญยิ่งเพียงใดต่อการที่จะอำนวยให้ม้าของคอกตนได้มีโอกาสเข้าป้ายชนะ และเป็นกรรมการประเภทที่เสี่ยงต่อข้อครหา เสี่ยงต่อการถูกโจมตีอย่างที่สุด

แต่ความเที่ยงตรงความยุติธรรมของ"แจ้"นั้นได้เป็นที่ประจักษ์แก่บรรดานักเลงม้า เจ้าของคอกม้าและผู้อยู่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในวงการกีฬาพระราชาโดยถ้วนทั่วหน้ากัน

มีภาพเหตุการณ์อันหนึ่งซึ่งข้าพเจ้ายังจำได้ ตราบเท่า ทุก วันนี้ก็คือในการแข่งม้านัด หนึ่งเมื่อ ข้าพเจ้าได้ รับใบ แจ้งการให้น้ำ หนัก ม้าล่วงหน้าก่อนวันแข่ง ข้าพเจ้าโมโห "แจ้" ถึงกับผรุสวาทคำหยาบต่อ "แจ้" ไปในทันทีด้วยความเคยชินด้วยถ้อยคำในสมัยเที่ยวเตร่ด้วยกัน แต่ครั้นได้พบ "แจ้" ต่อว่า "แจ้" ออกไปว่าทำไมถึงให้น้ำหนักม้าข้าพเจ้าเช่นนี้ก็ได้รับคำอธิบายแจกแจงเหตุผลโดยละเอียด ข้าพเจ้าก็เข้าใจในเหตุผลที่แจ้เพิ่มน้ำหนักม้าของข้าพเจ้า พอข้าพเจ้าหายโกรธและกำลังเห็นใจที่ "แจ้"

จำต้องตัดสินใจกระทำไปเช่นนั้น ข้าพเจ้ากลับหมั่นไส้ "แจ้" เข้าไปอีก เมื่อ "แจ้" ย้ำเหตุผลสุดท้ายว่า "..........ใคร ๆ มันก็รู้ว่าคอกของเสธจิตติกับกรรมการให้น้ำหนักม้าเป็นเพื่อนกัน..........ยิ่งม้าของคอกเสธจิตติแล้วต้องระมัดระวังยิ่งขึ้นเป็นกรณีพิเศษ..........ขืนให้ชุ่ย ๆ ไปไม่แคล้วถูกสวด..........

ข้าพเจ้าฟังแล้วได้แต่อุทานในใจว่า

"ไอ้..........แจ้ เพื่อนอย่างนี้ก็มีด้วย"

ข้าพเจ้าจำได้ว่าการแข่งม้านัดนั้นข้าพเจ้าอารมณ์เสีย แทงม้าไม่ถูกเลยสักเที่ยวเดียว นั่งรถกลับบ้านคิดถึงคำพูดของแจ้มาตลอดทาง ใคร่ครวญซ้ำแล้วซ้ำเล่าจึงได้เข้าใจมองนึกถึงภาพม้าของข้าพเจ้า หากเข้าป้ายชนะด้วยน้ำหนักที่ข้าพเจ้าคิดว่าชนะถ้า "แจ้" ลำเอียงน้ำหนักช่วยกันแล้วนอกจากม้าข้าพเจ้าจะต้องเต็งหามจ่ายเพียงไม่กี่บาทแล้ว เจ้าของม้าคอกอื่น ๆ ในเที่ยวแข่งนั้นก็คงต้องลำดับญาติโยม "แจ้" แน่นอนที่ลำเอียงให้น้ำหนักม้าของข้าพเจ้า ห้วงความคิดของข้าพเจ้าได้สิ้นสุดลงพร้อมด้วยความตื้นตันใจ ประจักษ์ซึ้งถึงน้ำใจเพื่อนที่ยึดถือความเที่ยงตรงความยุติธรรมเป็นตราชูที่จะไม่ยอมให้น้ำหนักของเงินหรือน้ำหนักแห่งมิตรภาพมาผลักเพิ่มเติมให้ตราชูนั้นโยกเอนเอียงลงมาได้

เพื่อนทำถูกแล้วที่ไม่เห็นแก่หน้าผู้ใด ไม่ว่าใครผู้นั้นจะเป็นเพื่อนรักกัน จะมีอิทธิพลเรืองอำนาจวาสนาสูงส่งสักเพียงใดก็ตาม

"นี่แหละลักษณะตัวจริงของแจ้ที่ไม่ซ้ำแบบใคร ไม่มีใครเหมือน"

ข้าพเจ้าเคยจำคติที่ชาวบ้านพูดกล่าวกันโดยทั่วไปว่า

"จะตายทั้งทีก็ขออย่าให้เป็นผีที่คนตามสาปแช่ง"

ดังนั้นถ้านักเลงม้าเจ้าของคอกม้าหรือผู้เกี่ยวข้องอยู่ในวงการกีฬาพระราชาผู้ใดที่มาให้เกียรติแก่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ในงานพระราชทาน เพลิงศพวันนี้ ข้าพเจ้าเชื่อ ว่าทุกท่าน ก็คงจะ เห็น พ้องด้วยในคุณธรรมความเที่ยงตรงของเพื่อนข้าพเจ้าผู้นี้ และถ้าหากจะมีผู้ใดได้รับความไม่ยุติธรรม เห็นว่า "แจ้" ให้น้ำหนักม้าคอกของท่านไปอย่างเฮงซวยแล้วไซร้ก็ขอได้โปรดอโหสิต่อผู้ล่วงลับไปแล้วด้วยเถิด

มนุษย์ในโลกนี้หายากที่มีความละอายต่อบาป มีความละอายต่อการ กระทำที่ผิดแผก หรือคดโค้งไปจากกฎระเบียบวินัยและข้อบังคับที่เห็นนับหน้าถือตายกมือวันทากราบไหว้กัน นั้นแต่ละท่าน ไม่ทราบ เบี้ยวหรือคดเคี้ยวฉ้อฉลกลวิธี ทั้งด้วยกำลัง ภายในกำลัง ภายนอกมาก กว่าเพื่อนคนนี้ของข้าพเจ้าสักกี่หมื่นกี่แสนเท่า แต่ก็เห็นเขาชูคอก้มหัวรับคำนับจากผู้ใต้บังคับบัญชากันได้ดาษดื่นอย่างหน้าชื่นตาบาน ไม่มีความกระดากใจอย่างใดเลย

อุทาหรณ์ในเรื่อง ดังกล่าว แล้วนี้ เห็นจะ ไม่ต้องมี อรรถา ธิบายอันใดเพิ่มเติมอีกว่าเพื่อน "แจ้" ของเรามี Spirit และมีความซื่อตรงต่องานในหน้าที่เพียงไร มีอุดมการณ์และทัศนะคติต่อการทำงานอย่างเคร่งครัดแค่ไหน

"ก็ดีแล้วนะเพื่อน เพื่อนไปจากโลกนี้เสียได้ก็สบายใจ ยังเหลือแต่พวกเราเท่านั้นที่ยังจะต้องทนทุกข์ทรมานดูความสับปรับ หลอกลวงสวมหน้ากากตีสีหน้าเล่นละคร ยิ้มหัวร่อเทอดทูนเยินยอกันเข้าไป แต่ภายในใจเขาจะคิดอย่างไรนั้นไม่สวรรค์ก็นรกคงรับทราบดี"

แจ้และข้าพเจ้าได้พบปะกันเสมอทุกเสาร์ทุกอาทิตย์ ทั้งสนามไทยและสนามฝรั่ง "แจ้" รู้ม้าดีมีทีเด็ดก็มาบอกข้าพเจ้า ม้าใดสมควร

เลื่อนชั้น ลดชั้นเพราะเหตุผลใดอย่างไร "แจ้" ก็แนะนำชี้ช่องทางให้ "แจ้" มีความอาทรห่วงใยในสุขภาพและความเป็นอยู่ของข้าพเจ้าโดยต่อเนื่องสืบมามิได้เสื่อมคลายจืดจางตามกาลเวลา "แจ้" ยังคงรักษาระดับความเป็นเพื่อนที่ดีต่อข้าพเจ้าโดยไม่เปลี่ยนแปลง

ข้าพเจ้าไม่เคยคาดคิดเลยว่า "แจ้" จะจากข้าพเจ้าไปก่อน เพราะถึงแม้ "แจ้" จะมีรูปร่างบอบบางแทบจะปลิวตามลม แต่ "แจ้" ก็ยังแข็งแรงกระฉับกระเฉงเดินเหินว่องไวคล่องแคล่วในสภาพที่ดีกว่าข้าพเจ้าเสียอีก "แจ้" มีแต่โรคประจำตัวซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นว่าไม่ร้ายแรงอะไรนัก "แจ้" เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางปอดและหลอดลมไม่ปกติ "แจ้" มักจะมีหลอดท่ออ๊อกซิเย่น (แบบ Portable) เล็ก ๆ ประจำตัวสำหรับช่วยอาการหายใจในยามฉุกเฉินเวลาพบปะกันข้าพเจ้าก็เคยพร่ำเตือนขอร้อง "แจ้" ว่าอย่าได้สูบบุหรี่มากนัก เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยซ้ำเติม บั่นทอนสุขภาพรวมถึงก่อให้เกิดความระคายเคืองต่อโรคของ "แจ้" เองเพราะข้าพเจ้าได้รับทราบจาก "คุณผสาร" บ่อยครั้งว่า เวลา "แจ้" เล่นบริดจ์แล้ว แจ้มักจะไม่ค่อยหลับนอน "แจ้" จะสูบบุหรี่มวนต่อมวน "แจ้" ทุ่มเท กำลังใจ กำลังความคิดรวมถึงสมาธิทั้งสิ้นลงไปในเกมส์บริดจ์ ซึ่งการทุ่มเทสมาธิลงไปไม่ว่าจะเป็นเกมกีฬาใด ๆ ของ "แจ้" นั้นเพื่อน ๆ ทราบและประจักษ์เป็นอย่างดียิ่งว่า "แจ้" เป็นผู้มีพรสวรรค์ในเกมกีฬาทั้งกลางแจ้งและในร่ม ในด้านกีฬากลางแจ้งนั้นทั้ง ๆ ที่ "แจ้" เองก็มีรูปร่างราวกับจะปลิวไปตามลม แต่ "แจ้" สามารถตีเท็นนิสได้คล่องแคล่วมีลูก Drive เป็นที่น่าหวาดหวั่นแก่ฝ่ายตรงข้าม เวลา "แจ้" จับคิวบิลเลียด "แจ้" ก็เล่นกับเขาได้ขนาดมือบิล-เลียดดี ๆ ไม่ค่อยกล้าเล่นด้วย แต่ที่แจ้ยอดเยี่ยมที่สุดก็คือเกมไพ่บริดจ์ความสามารถของ "แจ้" นั้นเลื่องลือระบือชื่อจนถึงระดับถูกจัดเข้าเป็นมือ-

หนึ่งในทีมไพ่บริดจ์ของไทยที่เดินทางไปแข่งขันในต่าง ประเทศหลายครั้งหลายหน ผู้ที่มีฝีมือร่วมไปด้วยที่ข้าพเจ้าจำได้ก็มีคุณโกวิท สุจริตกุล ผู้อยู่ในวงการกีฬาพระราชาด้วยกัน

เกียรติคุณความ สามารถ ของแจ้ใน ด้านการเล่นเกม ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีดังกล่าวมาแล้วนี้ก็เห็นจะเป็นเพราะด้วยธรรมชาติได้สร้างสมองของ "แจ้" ให้มีลักษณะที่ดีเลิศเป็น พิเศษ จนก่อให้ เกิดพลัง เร้นลับ สะสมเอาไว้ที่จะใช้ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

แต่อนิจจาความปราชญ์เปรื่อง และอัจฉริยะ ทางด้าน สมองของ "แจ้" ต้องพ่ายแพ้ต่อกรรมลิขิตที่จำกัดตัดวิถีชีวิตของเพื่อนลงไว้แต่เพียงเท่านี้

ในด้านชีวิตครอบครัวของแจ้ในสายตาของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าอาจกล่าวได้ว่าครอบ ครัวของ "แจ้" เป็นครอบ ครัวที่มี ความราบ รื่นสุข-สมบูรณ์โดยแท้จริง นับตั้งแต่ได้ครอง ชีวิตคู่ร่วมกับคุณผสารแล้ว "แจ้" ได้ทำหน้าที่พ่อบ้านที่ดีเป็นฉัตรแก้วกั้นเกศ คุ้มครองทั้งลูกเมียให้ดำรงอยู่ได้ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ให้ความอุปการะกวดขันดูแลเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนแก่บุตรชายบุตรหญิงจนลูก ๆ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษามีงานการทำเป็นหลักฐานโดยทั่วหน้า

"แจ้" ได้บรรลุถึงแล้วซึ่งความสำเร็จในการครองชีวิต สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีความสุขสมกับอัตภาพ แต่ชีวิตของคนเรานั้นเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องดำเนินไปตามพรหมลิขิต เราจะปรุงแต่งหรือใครจะจัดปรุงแต่งตามใจชอบปรารถนาหาได้ไม่ จะสกัดยับยั้งหรือหลีกเลี่ยงมิให้เจ็บ มิให้ตายก็ไม่ได้ ทุกชีวิตต้องดำเนินไปตามวาระและบุญกรรมที่แต่ละคนสร้างสมมา

ข้าพเจ้าได้รับทราบข่าวการจากโลกนี้ไปของ "แจ้" เมื่อ ๒๒ มี.ค. ๑๖ ด้วยความรู้สึกสลดหดหู่ใจ สะท้อนใจ ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีก้อนอะไรอย่างหนึ่งติดอยู่ที่คอจะกลืน ลงไปก็ไม่ได้จะคาย ก็ไม่ ออก นี่เอง ที่เขาเรียกกันว่าความตื้นตันใจ แม้ว่าก่อนหน้าวันดังกล่าวข้าพเจ้าจะได้เตรียมตัว เตรียมใจ คิดไว้แล้วว่าไม่เร็วก็ช้าจะต้องได้รับทราบข่าวนี้ แต่ข้าพเจ้าก็คาดไม่ถึงว่าวาระการสิ้นสุดของเพื่อนจะรวดเร็วเช่นนี้

ข้าพเจ้ายังจำได้ ถึงความ รู้สึกใน ขณะที่ยืน อยู่เบื้อง หน้า เตียงที่ "แจ้" นอนเจ็บอยู่ ภาพของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อ ช่วยในการหายใจที่แพทย์ต่อสายเข้าไปในจมูกและปากของเพื่อน ยังติดตา ข้าพเจ้ายากที่จะเลือนหาย เพื่อนพูดไม่ได้ ไม่ลืมตา ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะรับรู้ ไม่ทราบว่าจะเป็นใครหรือ ผู้ใดไปเยี่ยม การ ทอดถอน หายใจเป็น สิ่งที่มนุษย์ใช้ระบายความอึดอัด ระบายความตื้นตันหรือความเศร้าในใจออกไป ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าคืนนั้นได้ถอนหายใจออกไปกี่ครั้งแต่ทุกครั้งที่ถอนหายใจก็ได้แต่ภาวนาในใจ "ขอคุณพระได้โปรดช่วย ขอได้ช่วย "แจ้" ด้วยเถิด" หลังจากข้าพเจ้าไปเยี่ยมแล้ว ทราบข่าวต่อมาว่า "แจ้" มีอาการดีขึ้น ข้าพเจ้ารู้สึกโล่งใจและตั้งใจที่จะไปเยี่ยมอีก พร้อมกันก็คิดว่าพบกันคราวนี้คงจะได้พูดจากระเซ้าเย้าแหย่ "แจ้" ให้กำลังใจ "แจ้" ทุเลากลับบ้านได้แต่แล้วความหวังของข้าพเจ้าก็สลายหมดสิ้นลง เพื่อนจากไปแล้ว จากไปอย่างไม่มีวันหวลกลับคืนมาพบปะพูดจากันอีก

ข้าพเจ้าขอคารวะต่อดวงวิญญาณของ "แจ้" ได้ไปสู่สุคติ ขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งต่อบรรดาครอบครัว ญาติมิตรทุกท่านของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มา ณ ที่นี้

หากวิญญาณของ "แจ้" มีพลังขอให้เป็นพลังที่มีกำลังรับรู้ ขอจงได้รับทราบเถิดว่าเพื่อนของ "แจ้" ทุกคนได้มีความเสียดายอาลัยรักในการจากไปของ "แจ้" "ด้วยน้ำใจ ด้วยคุณความดีที่แจ้ได้มีและให้ต่อเพื่อน ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ๆ จะยืนยงคงอยู่แนบแน่นในหัวใจเพื่อนทุกคนตลอดไปอีกนานเท่านาน

สำหรับบรรดาลูกศิษย์ของ "อาจารย์หม่อมเถกิงเดช" ข้าพเจ้าก็คิดว่าทุกท่านที่มาให้เกียรติคารวะครั้งสุดท้ายในวันนี้ คงไม่มีวลีอื่นใดเหมาะสมเท่า "แด่คุณครูด้วยดวงใจ" และสำหรับพวกเราก็คงจะต้องเปล่งให้แจ้เป็นครั้งสุดท้ายในวันนี้ว่า "แด่แจ้ผู้สถิตย์ในหทัยเรามิรู้ลืม"

ขอกุศลผลบุญ คุณความดีที่ พ.อ. ม.ล.เถกิงเดช สุทัศน์ ได้กระทำไว้ด้วยกุศลผลบุญที่ญาติมิตรบำเพ็ญกุศลอุทิศให้จงเป็นพลวปัจจัยเกื้อหนุนอวยส่งให้ดวงวิญญาณของ พ.อ. ม.ล.เถกิงเดช สุทัศน์ เพื่อนรักจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ขอจงเสวยสุขในทิพยพิมานสถานตามสมควรแก่คติวิสัย ตลอดกาลนานเทอญ.

พลเอก จิตติ นาวีเสถียร

(จิตติ นาวีเสถียร)

รำลึกถึงเพื่อน

ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจอย่างสุดซึ้งที่ได้รับทราบทางโทรศัพท์จาก พล.อ. จิตติ นาวีเสถียร ติดต่อมาว่า พ.อ. (พิเศษ) ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ซึ่งเป็นเพื่อนรักของเราได้สูญเสียชีวิตไปเสียแล้ว

ย่อมเป็นที่รู้กันทั้งคุณผสาร ฯ และบรรดาวงศ์ญาติของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ มาแต่อดีตว่าเราทั้งสามซึ่งเคยรับราชการอยู่ในสำนักเดียวกัน ณ โรงเรียนนายร้อย ฯ สมัยปี พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นเพื่อนรักกันมากแม้ในระยะต่อมาซึ่ง พล.อ. จิตติ ฯ และข้าพเจ้าจำต้องแยกย้ายจาก ร.ร. นายร้อย ฯ ไปปฏิบัติหน้าที่ราชการแห่งอื่น ๆ ทำให้เราอยู่ห่างไกลกันไปบ้าง แต่เราก็ยังคงมีจิตใจผูกพัน และรำลึกถึงกันเหมือนเดิมอยู่ตลอดเวลา

ก่อนหน้าที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ จะป่วยถึงขั้นอาการหนักจนถึงแก่กรรมนั้นได้พูดกับข้าพเจ้าทางโทรศัพท์เป็นครั้งสุดท้าย เล่าถึงอาการป่วยที่มีลักษณะอ่อนเพลีย และตั้งใจไว้ว่าเมื่อร่างกายแข็งแรงดีขึ้นแล้วอยากจะนั่งรถออกไปเที่ยวหย่อนใจในตอนเย็น ๆ แล้วจะมาหาข้าพเจ้าที่บ้านด้วย ทั้งยังได้พูดกันว่าเมื่อเราเกษียณอายุราชการด้วยกันแล้วเราก็จะมีเวลาพบปะพร้อมหน้ากันได้เนือง ๆ แต่หลังจากนั้นไม่นาน พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ ก็จากข้าพเจ้าไปเสียแล้ว

เมื่อย้อนระลึกถึงความหลังเมื่อเกือบ ๔๐ ปี ก่อนโน้นซึ่งเป็นสมัยเริ่มแรกที่เราได้รู้จักกัน และต่อมาก็ได้เป็นเพื่อนรักกันนั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ ได้กลับมาจากต่างประเทศใหม่ ๆ นอกจากที่จะได้เรียน

รู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะแล้วยังมีความรอบรู้ต่อชีวิตในทางสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะได้ติดตามอยู่ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณบิดาซึ่งไปเป็นเอกอัครราชทูตในประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกาเป็นเวลาอันยาวนาน พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ฝ่ายวิชาสามัญใน ร.ร. นายร้อยทหารบก และ ร.ร. เท็คนิคทหารบก (ร.ร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฯ ในปัจจุบัน) ดังนั้นเราจึงได้พบปะคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิดตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เนื่องจาก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ หลายด้าน การคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิดทำให้ข้าพเจ้าได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ จาก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เป็นอันมาก แม้กระทั่งการกีฬาต่าง ๆ ซึ่ง พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เคยได้รับการฝึกฝนอย่างสมบูรณ์แบบมาจากต่างประเทศอย่างไร ก็ได้นำมาถ่ายทอดฝึกสอนให้ข้าพเจ้าโดยตรงอย่างนั้น แสดงถึงคุณลักษณะของการเป็นเพื่อนที่แนะประโยชน์ และมีความรักเพื่อนอย่างจริงใจ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เป็นผู้ที่มีลักษณะแท้ของสุภาพชน สงบเสงี่ยมเจียมตัวไม่ฟุ้งเฟ้อทะเยอทะยาน ชอบที่จะเป็นตัวของตัวเอง รักความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอดีด้วยความบริสุทธิ์ อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสายกลางตามแนวทางของพระพุทธองค์โดยแท้ และในเมื่อเรามีทัศนคติเหมือน ๆ กันเช่นนี้จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เราเป็นเพื่อนรักกันอย่างแน่นแฟ้นตลอดมา

การจากไปของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช ฯ เป็นการสูญเสียเพื่อนรักที่ยังความเศร้าสลดใจแก่ข้าพเจ้าอย่างที่สุด ความหวังที่เราจะได้พบปะสังสรรค์กันในยามที่เราสูงอายุก็เป็นอันสิ้นสุดลง คงเหลือแต่ความอาลัย

รัก และรำลึกถึงบุญคุณของเพื่อนที่ยังคงฝั่งแน่นอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าตลอดไปมิรู้ลืมหากมีญาณวิถีทิพยโสตอันใดที่จะพึงทราบได้ ก็ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของเพื่อนรักจงได้รับทราบถึงความอาลัยรักจากข้าพเจ้า และขอให้ดวงวิญญาณของเพื่อนรักจงสิงสถิตอยู่ในทิพยสถานพิมานในแดนสรวงสวรรค์ ประสพสุขวิบูลผลในสัมปลายภพ ตามควรแก่คติวิสัยจงทุกประการ

๓๐๒ ถนนพระราม ๖ **พล.ต. ทวี ตุลวรรธนะ**

กรุงเทพ ฯ

๑๗ พ.ค. ๑๗

คำอาลัย

ข้าพเจ้า ได้รู้จักกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เมื่อ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้มาสมัครเข้ารับราชการเป็นครูในแผนกที่ ๓ กรมยุทธศึกษาทหารบก มีชื่อย่อว่า ยศ ๓ แผนกนี้เกี่ยวกับวิชาเท็ฆนิค ซึ่งมี พ.อ. พระเจนภูมิศาสตร์เป็นหัวหน้าแผนก พ.ท. พระฉันทพาทไพเราะเป็นหัวหน้าวิชาคณิตศาสตร์ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้รับหน้าที่ให้ทำการสอนวิชาคณิตศาสตร์กึ่งวิชาเรขาคณิตวิเคราะห์และตรีโกณมิติทรงกลมแก่นักเรียนเท็ฆนิคทหารบก กรมยุทธศึกษาในสมัยเมื่อ ๓๐ ปีโน้น หรือ ร.ร. จปร. ในสมัยนี้ ได้เปิดโรงเรียนเท็ฆนิคทหารบกขึ้นในปี ๒๔๗๗ เป็นปีแรก และในปีนั้นเอง ข้าพเจ้าก็ได้สมัครเข้ามาเป็นครูในแผนก ๓ กรมยุทธศึกษาทหารบก ต่อมา พวกเราใน ย.ศ. ๓ ก็มีความคุ้นเคยกับ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ภายใต้ชื่อที่เรียกกันเล่น ๆ ว่า หม่อมแจ้ และที่ได้เรียกเช่นนี้ก็เห็นจะเป็นด้วยว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นผู้ที่มีร่างเล็กนั่นเอง พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ แม้จะเป็นนักเรียนต่างประเทศ เป็นบุตรพลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร มีชาติตระกูลสูงก็ตาม แต่เป็นคนที่ไม่ถือตัว มีการสังคมดีมาก มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อผู้มีอาวุโสทั่วไป ดังนั้นพวกเราจึงมีความรักใคร่เหมือนกับว่าเป็นญาติกัน และได้เรียกชื่อเล่นของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ แทนชื่อจริงตลอดมา ฉะนั้น ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าจะขอเรียก พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ว่า หม่อม เฉย ๆ เหมือนอย่างที่ได้เคยเรียกมาในครั้งกระโน้น

หม่อมได้ทำการสอน วิชาเรขาคณิต วิเคราะห์ และตรีโกณมิติ-ทรงกลมแก่นักเรียนนายร้อยเท็ฆนิคปีที่ ๑ และ ๒ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ หม่อมได้เคยศึกษาในโรงเรียนของสหรัฐอเมริกาและประเทศเบลเยี่ยมมาแล้ว ฉนั้น จึงสามารถสอนวิชาคณิตศาสตร์ตามหลักสูตรของ ร.ร.เท็ฆนิคทหารบก หรือหลักสูตรใหม่ของโรงเรียนนายร้อย จปร. เรียนจบ ๕ ปีตามแบบโรงเรียนนายร้อยที่สหรัฐอเมริกา (เวสต์ปอยต์) ได้อย่างสบาย และเนื่องจากได้เคยศึกษาในต่างประเทศมาแล้ว หม่อมจึงใช้ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสทั้งพูดและเขียนได้เป็นอย่างดี หม่อมได้ช่วยเหลือพวกอาจารย์แปลตำราคณิตศาสตร์เป็นภาษาไทย เช่นตำราแคลคูลัส ซึ่ง พ.ท. หลวงโสภาพจนประพันธ์อาจารย์ผู้สอนกำลังแปลอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้ช่วยเหลืออาจารย์ในแผนกภาษาต่างประเทศอีกด้วย หม่อมเป็นคนขยันขันแข็ง มีความตั้งใจที่จะถ่ายเทความรู้ให้แก่นักเรียนอย่างแท้จริง ฉนั้นนักเรียนที่ได้เรียนกับหม่อมจึงมีความเข้าใจและทราบซึ้งในบทเรียนเป็น-อย่างดี หม่อมเป็นคนมีระเบียบและมีความปราณีตมาก หนังสือต่าง ๆ ที่หม่อมเขียน จะเป็นตัวอักษรหรือตัวเลขก็ตาม มองดูแล้วคล้ายกับว่า เป็นการคัดลายมือ เพราะมีความปราณีตและเรียบร้อยมาก ช่องไฟระหว่างตัวอักษรก็เท่ากันโดยตลอด แลดูสอาดหมดจดและสวยงามดี ความจริงเรื่องความปราณีตนี้ เป็นนิสัยของหม่อมเอง ฉนั้นผลงานที่ปรากฏออกมาจึงเรียบร้อย สอาด และก็เป็นเช่นนี้ทุกครั้งไป เกือบจะพูดได้ว่า หม่อมเขียนหนังสือหวัดไม่เป็น

นอกจากจะทำการสอนคณิตศาสตร์และช่วยแปลตำราและช่วยทางภาษาต่างประเทศแล้ว หม่อมยังได้ช่วยทำธุระต่าง ๆ ที่หัวหน้าแผนกมอบหมายให้ทำเป็นครั้งคราวอีกด้วย หม่อมเป็นคนขยันและเชื่อฟังผู้-

บังคับบัญชาเป็นอย่างดี ฉนั้น จึงได้ทำงานที่ผู้บังคับบัญชามอบให้จนสำเร็จเรียบร้อยทุกครั้งโดยมิได้เกี่ยงงอนหรือบิดพริ้วแต่ประการใด หม่อมมิได้พูดบ่นแต่อย่างใดเลยทั้งต่อหน้าและลับหลัง นอกจากนั้นก็ไม่เคยสนใจหรือเรียกร้องในเรื่องบำเหน็จ ๒ ขั้นในตอนปลายปี เพราะการทำงานมากดีเด่น ผู้บังคับบัญชามีสิทธิ์ที่จะเสนอขอบำเหน็จ ๒ ขั้นให้ได้ ส่วนจะได้หรือไม่นั้น ก็แล้วแต่ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปจะพิจารณา หม่อมไม่เคยพูดหรือแสดงกิริยาไม่พอใจในเรื่องบำเหน็จความชอบประจำปีแก่ผู้บังคับบัญชาหรือใคร ๆ เลย นี่ก็แสดงถึงคุณธรรมที่ดีของการเป็นครูหรือผู้ใต้บังคับบัญชาของหม่อม ได้อย่างหนึ่ง หม่อมเป็นคนพูดเสียงดังฟังชัดเหมาะสมกับการเป็นครูในโรงเรียกทหารเป็นอย่างยิ่ง หม่อมเป็นคนร่างเล็ก แต่ว่ามีใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เป็นคนกล้าพูดและกล้าทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้อง เป็นคนพูดตรงไปตรงมา ไม่ชอบประจบสอพลอ เป็นคนมีเหตุมีผล แม้จะมีอารมณ์ฉุนเฉียวบ้างเป็นครั้งคราว แต่ก็หายเร็ว เมื่อหายแล้วก็หายกันไป ไม่คิดที่จะเก็บไว้ในใจต่อไป ไม่ปฏิบัติงานตามอารมณ์ ยอมรับฟังความคิดความเห็นของคนอื่น ดังนั้น ในการประชุมกัน บางครั้งก็ได้โต้เถียงกันหน้าดำหน้าแดง แต่แล้วก็ออมชอมกันด้วยเหตุผล เมื่อเลิกการประชุมแล้วก็ไม่มีอะไรกัน บางเรื่องของการประชุมหากหม่อมมีความข้องใจ แม้ว่าจะเลิกประชุมไปแล้ว หม่อมก็ยังเอาเรื่องมาคุยหรือวิจารณ์อีกเป็นเวลานาน ทั้งนี้ ก็เห็นจะเป็นด้วยว่า หม่อมเป็นคนรักงานนั่นเอง

งานพิเศษ ที่หม่อมได้รับแต่งตั้งให้ทำ อีกอย่างหนึ่งก็คือเป็น-กรรมการปรับปรุงโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ หลักสูตรใหม่นี้ ใช้เวลาศึกษา ๕ ปี โดยยึดถือเอาหลักการศึกษาโรงเรียน

นายร้อยของสหรัฐอเมริกา (เวสต์สปอยต์) เป็นบันทัดฐาน เรามักจะเรียกกันง่าย ๆ ว่าหลักสูตรเวสต์ปอยต์ หม่อมก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ ๆ ได้รับมอบใหม่นี้ด้วยความเต็มใจ จนหลักสูตรใหม่สำเร็จลงด้วยความเรียบร้อย ร.ร. นายร้อย จปร. ได้ใช้หลักสูตรนี้ตลอดเวลามาเป็นระยะเวลาประมาณกว่า ๑๕ ปี จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่อีกครั้งโดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น ๓ ปีและ ๕ ปีดังที่ได้ใช้อยู่ในขณะนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้รับคำสั่งให้เปิดโรงเรียนเตรียมทหารบกขึ้นอีก ผู้ที่จะเข้าโรงเรียนนายร้อยจุลจอมเกล้าและศึกษาตามหลักสูตรใหม่ (เวสต์ปอยต์) จะต้องผ่านโรงเรียนเตรียมทหารบกก่อน หม่อมก็ได้มีส่วนปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนเตรียมทหารบกที่เปิดขึ้นใหม่นี้ด้วยเหมือนกัน เมื่อครั้งที่สอนอยู่ ร.ร. นายร้อย จปร. นั้น หม่อมได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาคณิตศาสตร์ กองการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และเป็นผู้ทำการแทนหัวหน้าแผนกวิชาคณิตศาสตร์แทน พ.ต. พร้อม พานิชภักดิ์ ซึ่งทำหน้าที่แทนหัวหน้าแผนกคณิตศาสตร์อยู่เดิม เพราะ พ.ต. พร้อม พานิชภักดิ์ จะไปศึกษาต่อในต่างประเทศ เมื่อ พ.ต. พร้อม พานิชภักดิ์กลับจากต่างประเทศได้ไม่นานหม่อมก็ได้ย้ายไปอยู่โรงเรียนเตรียมทหาร ในตอนท้ายได้ครองตำแหน่งหัวหน้ากองวิชาการ ได้รับพระราชทานยศเป็นพันเอกพิเศษ และก็ได้อยู่ในตำแหน่งนี้ตลอดมาจนถึงปี ๒๕๑๕

ในด้านกีฬา หม่อมเป็นนักกีฬาที่สำคัญคนหนึ่ง หม่อมเล่นกีฬาได้ทั้งนั้น และเข้าใจกฎเกณฑ์ของกีฬานั้น ๆ เป็นอย่างดี เช่น รักบี้ ฟุตบอล เทนนิส แบดมินตัน กีฬาที่ต้องใช้แรงปะทะมาก ๆ หม่อมไม่เล่น เช่นรักบี้และฟุตบอล แต่ก็ชอบดู ข้าพเจ้าได้เคยเห็นหม่อมเล่น

เทนนิสบ่อย ๆ ในเวลาเย็น ส่วนแบดมินตันก็เคยเห็นบ้างเป็นครั้งคราว รู้สึกว่าหม่อมชอบเล่นเทนนิสมากกว่าแบดมินตัน สำหรับกีฬาในร่ม หม่อมเล่นได้ทุกชนิด นับตั้งแต่บิลเลียด บิงปอง บริดช์ รัมมี่ ไพ่ไทย ยี่อิด และโป๊กเกอร์ ที่หม่อมชอบเล่นมากที่สุดก็คือบริดช์ หม่อมเคยบอกว่าเล่นบริดช์สนุกดี เพราะต้องใช้ความจำและความฉลาดไหวพริบ และต้องใช้ความคิดด้วย หม่อมได้เคยร่วมกับทีมบริดช์ของไทยไปแข่งขันในประเทศต่าง ๆ ทางด้านตะวันออกไกล เช่น ที่ฮ่องกง ญี่ปุ่น เป็นต้น กีฬาอีกอย่างหนึ่งที่หม่อมชอบคือกีฬาอาชา หม่อมไม่ชอบแทงม้าหรือเล่นม้า แต่ชอบอยู่พวกผู้รับแทงคือพวกโต๊ดหรือพวกนายสนาม หม่อมจะเก็บสถิติของม้าแข่งแต่ละเที่ยวและแต่ละตัวไว้พร้อมด้วยน้ำหนักบันทุกของม้าแต่ละตัว เวลาที่ใช้วิ่งของแต่ละตัวและแต่ละเที่ยว โดยมากหม่อมจะทำเป็นตารางไว้สำหรับใช้กรอกตัวเลขต่าง ๆ แล้วใช้วิชาคำนวณโดยมีแฟกเตอร์และข้อมูลต่าง ๆ ประกอบ เช่นฝนตกก่อนแข่ง หรือมีลมเป็นต้น คิดบวกลบคูณหารตามวิธีของหม่อม ผลมันจะออกมาในลักษณะคาดคะเนว่า ตัวนั้นจะเข้าวิน จ่ายเท่านั้นต่อ และตัวนี้จะเข้าเพลส จ่ายเท่านั้นต่อนี่เป็นเรื่องลับที่หม่อมไม่เคยเผยให้ใครทราบเลย และหม่อมก็ได้รับค่าตอบแทนจากนายสนามคุ้มกับความเหนื่อยยากทีเดียว หม่อมบอกว่าชอบงานอดิเรกอย่างนี้ เพราะต้องใช้การคำนวณด้วย สนุกดี

เมื่อคราวสงครามมหาเอเซียบูรพา กรมยุทธศึกษาได้อพยพไปอยู่ที่จังหวัดเพ็ชรบูรณ์ หม่อมก็ได้อพยพครอบครัวไปด้วย ข้าพเจ้าจำได้ว่า บุตรีของหม่อม คุณมรกต ยังเล็กมาก หม่อมบอกว่า ถ้าทิ้งไว้ทางนี้ก็จะเป็นภาระแก่ผู้อื่นและตัวหม่อมเองก็อดที่จะเป็นห่วงไม่ได้ เลยตัดสิน

ใจพาไปด้วย เมื่อกรมยุทธศึกษาย้ายไปอยู่เพ็ชรบูรณ์ได้ ๑ ปี กองทัพบกก็สั่งให้ย้ายกลับมาอยู่ที่จังหวัดอยุทธยา เข้ากรุงเทพ ฯ ยังไม่ได้ เพราะญี่ปุ่นยังไม่วางอาวุธโดยเด็ดขาด จำได้ว่า ตอนที่พวกเราเดินทางกลับมาอยู่ที่อยุธยานั้น พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช คุณผสาร ลูกน้อยมรกต พ.ท. พระฉันทพาทไพเราะและข้าพเจ้าได้มารถไฟขบวนเดียวกัน จากสถานีต้นทางตะพานหินมายังสถานีอยุธยา ตอนนั้นสพานรถไฟระหว่างสถานีบ้านม้าและสถานีอยุธยาโดนลูกระเบิดชำรุดแต่ไม่ถึงพัง คนเดินข้ามได้ รถไฟข้ามไม่ได้ รถไฟจะมาจอดที่สถานีบ้านม้าและจากสถานีบ้านม้าถึงสถานีอยุธยาประมาณ ๕ กิโล จะต้องเดินไป ขบวนรถไฟที่เรามาได้มาถึงสถานีบ้านม้าเวลาประมาณตีสี่ ตอนนี้เป็นเวลาฉุกละหุกที่สุด เพราะต่างคนจะต้องขนกระเป๋าลงจากรถไฟก่อนแล้วขนย้ายมารวมกันไว้ จัดการจ้างลูกหาบเพื่อจะได้หาบกระเป๋า และก็ต้องระวังควบคุมพวกลูกหาบด้วยเพราะเคยมีตัวอย่างมาแล้วพวกเราทราบดี เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้วพวกเราก็ออกเดินทางกันเป็นแถวตามไม้หมอนรถไฟ เริ่มต้นด้วยพระ-ฉันทพาทไพเราะ ถัดมาก็ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ อุ้มเด็กหญิงมรกตลูกน้อย คุณผสาร แล้วก็ข้าพเจ้า สำหรับลูกหาบเดินตามหลังข้าพเจ้าและมีนายทหาร นายสิบตามหลังลูกหาบอีกที พวกเราเดินกันมาเรื่อย ๆ ต่างก็เมื่อยล้าไปตาม ๆ กัน จนกระทั่งมาถึงสพานที่โดนลูกระเบิด ซึ่งพวกเราทุกคนจะต้องเดินไปบนไม้หมอนข้ามสพานนี้ไป ตอนนี้สำคัญมากเพราะ ทุกคนจะต้องกระทำด้วยตนเองไม่มีใครช่วยใครได้ ต้องพยายามเดินตามช่องไม้หมอนรถไฟอย่างระมัดระวัง พลาดไม่ได้ ถ้าพลาดก็หมายถึงชีวิต ข้าพเจ้าเองนั้นพอเดินไปได้สักหน่อย ก็รู้สึกขาสั่น ต้องหยุดอยู่ครู่

หนึ่งแล้วจึงเดินต่อไปได้ ต้องใช้วิธีเดินบ้างหยุดบ้างสลับกันไปและไม่พยายามจะมองลงไปข้างล่าง สำหรับหม่อมนั้นต้องอุ้มลูกน้อย และต้องเดินนับไม้หมอนเช่นเดียวกับข้าพเจ้า ซึ่งเดินตัวเปล่าไม่ต้องถืออะไรเลย ข้าพเจ้าไม่ทราบว่า หม่อมและคนอื่น ๆ จะมีความรู้สึกอย่างข้าพเจ้าหรือไม่ อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าได้เห็นหม่อม พร้อมด้วยลูกน้อยในอ้อมกอดเดินข้ามสพานไปได้อย่างสง่าผ่าเผย โดยมิได้พูดอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ครั้นพวกเรามาถึงคอสพานอีกฝั่งหนึ่งแล้ว จึงได้ทราบว่า ยังมีลูกระเบิดเหลืออยู่อีกลูกหนึ่งที่ยังไม่ระเบิดและเจ้าหน้าที่ก็ยังไม่ได้เอาไป ฉนั้นจึงทำให้คณะของเรารีบเดินออกจากคอสพานไปโดยเร็วที่สุด เพราะไม่แน่ใจว่ามันจะระเบิดขึ้นเมื่อไร จำได้ว่าเมื่อเราถึงสถานีอยุธยานั้น เป็นเวลาย่ำรุ่งพอดี เมื่อได้พักล้างหน้าล้างตาและดื่มกาแฟกันแล้ว จึงได้ข้ามฟากไปยังฝั่งเกาะ และขึ้นรถไปที่หัวแหลมซึ่งเป็นที่ตั้งของ บก. รร. จปร.

ต่อมา หม่อมได้ย้ายจาก รร. นายร้อย จปร. ไปประจำที่โรงเรียนเตรียมทหาร (กรมยุทธศึกษาได้เปลี่ยนชื่อเป็น รร. นายร้อยทหารบก ในปี ๒๔๘๙ แล้วก็ได้เปลี่ยนเป็น โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยมีคำย่อว่า รร. นายร้อย จปร. เมื่อปี ๒๔๙๑) การพบปะระหว่างข้าพเจ้ากับหม่อมก็เหินห่างกันไปบ้างตามเหตุการณ์ แต่ก็ยังมีโอกาสได้พบปะสนทนากันบ้างเมื่อมีการประชุมร่วมกันระหว่าง รร. จปร. กับ รร. เตรียมทหาร เกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรของรร.เตรียมทหาร นอกจากนี้ ก็ได้พบกันในงานแต่งงานของคุณมรกต บุตรีของหม่อมที่โรงเรียนเตรียมทหาร ซึ่งข้าพเจ้าได้รับเชิญ ทุกครั้งที่ได้พบตอนหลังนี้ ได้สังเกตเห็นหม่อมเดินช้า ๆ แล้วก็ต้องนั่งพักโดยมือหนึ่งถืออ๊อกซิเจ็นไปด้วย ข้าพเจ้าถามว่าเป็นอะไร หม่อมตอบว่า ปอดพอง ข้าพเจ้าได้บอกกับหม่อมว่า ถึงเวลา

ที่จะพักผ่อนได้แล้ว เราได้ทำมามากแล้ว ให้คนอื่นเขาทำกันบ้าง หม่อมบอกว่าจะลาพักในเร็ว ๆ นี้ ต่อมาก็ได้ทราบว่า หม่อมพักอยู่กับบ้าน

วันหนึ่ง ศาสตราจารย์ พ.อ. โกมล ขุทรานนท์ ศาสตราจารย์ พ.อ. พงษ์ พันธุกุล และข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมอดีตผู้อำนวยการกองการ-ศึกษา ศาสตราจารย์ พล.ต. กัลย์ กุญชร ณ อยุธยาที่บ้าน ซึ่งพวกเราไปเยี่ยมท่านเสมอเป็นประจำ ท่านได้บอกว่า เวลานี้ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เจ็บมาก ให้ไปเยี่ยมเสีย พวกเราตั้งใจว่า กลับไปวันนี้ เมื่อรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จะได้ถือโอกาสไปเยี่ยมหม่อมเสียเลย แต่เนื่องจากใช้เวลาอยู่ที่บ้านท่านมากไปหน่อย เวลาที่จะไปเยี่ยมหม่อมในวันนั้นจึงหมดไป และก็ได้ตกลงกันว่าวันหลังจะนัดกันไปเยี่ยม แต่หลัง-จากนั้นไม่กี่วันก็ได้ข่าวว่า หม่อมถึงแก่กรรมเสียแล้ว

ละครแห่งชีวิตฉากหนึ่งของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้จบลงแล้วอย่างสมบูรณ์ การจากไปของหม่อมยังความเศร้าโศกเสียใจแก่ภริยา บุตรธิดา ญาติและมิตรเป็นอันมาก แต่ก็เป็นที่น่าภูมิใจอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ปฏิบัติหน้าที่ของครูอาจารย์ได้อย่างดียิ่ง ได้ประกอบคุณความดีไว้ในราชการเป็นอันมาก หม่อมเป็นผู้ที่มีจิตใจสูง การงานสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีความด่างพร้อยไว้ให้เห็นเลย ชีวิตการครองเรือนก็เรียบร้อย เป็นที่เบาอกเบาใจแก่ภริยา บุตรธิดา หม่อมได้ชื่อว่า เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นพ่อที่ดีของลูก และเป็นครูอาจารย์ที่ดีของลูกศิษย์ แม้ว่า พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ จะได้ถึงแก่มรณกรรมแล้วก็ตาม การละสังขารเสียได้ย่อมเป็นสุข นี่เป็นความจริงแท้ไม่มีข้อสงสัย ส่วนชื่อเสียงเกียรติคุณความดียังปรากฏอยู่

นรชาติ วางวาย มลายสิ้น ทั้งอินทรีย์
สถิตย์อยู่ แต่ชั่วดี ประดับไว้ ในโลกา

ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ จงไปสู่สุขคติ ในสัมปรายภพ โน้นเทอญ.

ศาสตราจารย์ พันเอก สนิท สุกรี
อดีตหัวหน้ากอง วิชาวิศวกรรมเครื่องกล
อดีตรองผู้อำนวยการ กองการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

อาลัย พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

เนื่องด้วย ภริยา บุตรธิดา ของ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยสำหรับลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเต็มใจยิ่งเพราะได้ตั้งใจไว้แต่เดิมที่จะสนองกรรมดีของท่านและเพื่อเป็นการรำลึกถึง พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช ฯ เป็นโอกาสสุดท้าย

ในฐานะที่ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้าอย่างต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี เริ่มต้นที่โรงเรียนเตรียมนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้เพิ่มความสนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อได้ร่วมงานกันที่โรงเรียนเตรียมทหาร เพราะ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นกำลังสำคัญที่ได้ช่วยเหลือข้าพเจ้าในการเตรียมการวางแผนก่อสร้างอาคารสถานที่โรงเรียนเตรียมทหาร การจัดวางหลักสูตร ร่างระเบียบ ตลอดจนแบบธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งยังคงใช้เป็นแนวทางปฏิบัติมาจนปัจจุบันนี้

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะเพียบพร้อมทั้งในด้านส่วนตัวและชีวิตครอบครัว สมควรที่จะนำมาเป็นแบบอย่างของผู้หวังความเจริญก้าวหน้า สำหรับบุคลิกส่วนตัวนั้นนับว่าเป็น ผู้มีความ สามารถสูงผู้หนึ่ง เพราะเป็น ผู้มีความรอบรู้ หลายด้าน สามารถค้นคว้าได้ทั้งภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส อีกทั้งเป็นผู้มีความคิดริเริ่มที่ดีเป็นทั้งนักวิชาการ เป็นนักค้นคว้า ดังจะเห็นได้จากการที่ได้รับเชิญเป็นกรรมการของสมาคมคณิตศาสตร์แห่งประเทศไทย กรรมการ

สภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียนเตรียมทหาร ก็ได้นำระเบียบแบบแผนและแนวการฝึกฝนสอนอบรมของ โรงเรียนทหาร ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสมกับการฝึกสอนอบรมนักเรียนเตรียมทหาร

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นผู้ที่ได้อุทิศเวลาเพื่อโรงเรียนเตรียมทหาร บางครั้งได้ทำงานต่อเนื่องกันโดยไม่คำนึงถึงวันหยุด เคยทำงานอยู่จนดึกดื่นเที่ยงคืนก็มีอยู่เสมอ บ่อยครั้งทีเดียวที่ที่ทำงานเสียจนเพลินโดยไม่ได้คำนึงถึงเวลารับประทานอาหาร หรือแม้จะสั่งอาหารมาแล้วแต่ไม่ได้รับประทานก็มี ผลงานดังกล่าวเป็นประจักษ์ชัดแก่ข้าพเจ้าและบรรดาครูอาจารย์ของโรงเรียนเตรียมทหาร แม้เมื่อท่านได้ย้ายไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุดแล้ว ก็ยังคงเป็นที่ปรึกษาของโรงเรียนเตรียมทหารอยู่ ตลอดระยะเวลาเหล่านี้รู้สึกว่าสุขภาพของท่านยิ่งไม่สมบูรณ์มากขึ้น แต่ด้วยความรักโรงเรียนเตรียมทหาร ท่านก็ยังคงมาทำงานที่โรงเรียนเตรียมทหาร ทั้ง ๆ ที่ต้องถือถังอ๊อกซิเยนมาด้วยทุกครั้ง วันใดลิฟท์เสียเดินขึ้นบันไดไม่ไหว ท่านก็มานั่งทำงานในห้องสมุดของโรงเรียนแทน ในวาระสุดท้ายที่ท่านนอนป่วยอยู่ที่บ้านและที่โรงพยาบาลเมื่อมีครูอาจารย์โรงเรียนเตรียมทหารไปเยี่ยม ท่านจะต้องถามข่าวเรื่องกิจการของโรงเรียนเตรียมทหารทุกครั้ง และรู้สึกว่าท่านเป็นสุขใจยิ่งเมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องราวของโรงเรียนเตรียมทหาร

ในฐานะที่ท่านเป็นหัวหน้ากองวิชาการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนการศึกษา ของนักเรียนเตรียมทหารและการจัดครูอาจารย์ผู้สอน ซึ่งท่านได้วางแนวทางปฏิบัติไว้อย่างดีเยี่ยม ในด้านตัวท่านเองก็ได้เป็นแบบอย่างของครูผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งในด้าน ความ ประพฤติส่วน

ตัวและการวางตัวในระหว่างผู้ร่วมงาน เป็นคนหนักแน่น รอบคอบ ไม่มีความอาฆาตพยาบาทผู้ใด ส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นนับได้ว่าท่านเป็นนักอ่าน นักค้นคว้า ในวิทยาการแผนใหม่อยู่ตลอดเวลาทั้งยังได้ส่งเสริมสนับสนุนให้บรรดาครูอาจารย์ได้มีโอกาสเข้าศึกษา ร่วมสัมนาการสอนตามแนวการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

จากการที่ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้อุทิศชีวิตการทำงานส่วนใหญ่ฝากไว้กับโรงเรียนเตรียมทหาร ถึงท่านจะเกษียณอายุราชการไปแล้ว ก็ยังได้มารับใช้โรงเรียนเตรียมทหารจนกระทั่งสุขภาพไม่อำนวยให้ ด้วยเจตนาดีและกรรมดีของท่าน ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิของ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ประสบสุขในสัมปรายภพนั้น ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

พล.ท. ปิยะ สุวรรณพิมพ์
เจ้ากรมการศึกษาวิจัย
กองบัญชาการทหารสูงสุด

แด่ดวงวิญญาณสงบ

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

ณ กาลครั้งหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ายังหนุ่มอยู่ ได้รับราชการเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่ รร. เตรียมอุดม ข้าพเจ้าได้พบชายคนหนึ่งรูปร่างเล็ก ๆ แววตาสดใส มีความว่องไวและประเปรียวในเชิงกีฬาฮ็อกกี้ซึ่งข้าพเจ้าถูกบังคับให้เล่นเป็นทีมแรกใน รร. เตรียมอุดม และข้าพเจ้าได้ทราบว่าชายผู้นั้นคือ "ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์" สังกัด ร.ร. นายร้อย ทบ. และเป็นนักเรียนต่างประเทศที่มีความสามารถในเชิงกีฬาพอตัว ได้มาเป็นโค้ช-ฮ็อกกี้กีฬาใหม่ของไทยสมัยนั้น ข้าพเจ้าเลื่อมใสชายคนนั้นมาก คาดคิดว่าคงจะมาโดยการนำของ ม.จ. วงษ์มหิป ชยางกูร และอาจารย์สนั่น สุมิตร ให้มาอบรมสั่งสอนทีมฮ็อกกี้ และจำได้ว่ามี ม.ล. บึ่น มาลากุล ผู้อำนวยการ ม.ล.จิตรสาร ชุมสาย และอาจารย์ลัยอาจ ภมะรามา กับบรรดาอาจารย์หญิงอีกหลายท่านร่วมงานฮ็อกกี้นี้ เห็นจะพรรณาไม่หมดรายชื่อ ต่อมาข้าพเจ้าหมุนวงจักรราษีชีวิตของข้าพเจ้าเอง มารับราชการเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่ใน รร. นายร้อย ทบ. แผนกวิชาสามัญ ข้าพเจ้าก็ได้เข้าทำงานร่วมกับท่านผู้นี้อีกโดยบังเอิญอย่างใกล้ชิดในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ข้าพเจ้าพบท่านในนามที่เพื่อนรุ่นเดียวกับท่านเรียกกันว่า "ไอ้แจ้" และพลตรี ม.ล. คำรน สุทัศน์ พี่ชายของท่านขณะดำรงตำแหน่ง ผบ. รร. เท็คนิคทหารบก ก็เรียกน้องของท่านติดปากว่า "ไอ้แจ้" ต่อหน้าคนอยู่เสมอ ส่วนผู้มีอาวุโสน้อยอย่างผมก็เรียกท่านว่า "อาจารย์แจ้" เด็กนักเรียนเท็คนิคสมัยนั้นคงจะรู้จักนิคเนมของท่านในคำนี้ ข้าพเจ้าจึงต้อง

ขออภัยท้าวความเดิมเพราะไหน ๆ จะไว้อาลัยกันแล้วก็อยากให้ซึ้งถึงความเดิม ม.ล. เถกิงเดช ผู้ถูกขนานนามว่า "แจ้" หรือ "อาจารย์แจ้" นี้เก่งหลายอย่าง ประการที่หนึ่ง ในการสอนท่านได้สอนนักเรียนเท็คนิคทหารบก กับนักเรียนเตรียมทหารบกบ้าง ในรุ่น ๕-๔-๓-๒-๑ ภาพพจน์ที่นักเรียนเอาไปล้อติดตาก็คือท่านอยากให้เข้าใจ จึงย้ำนักย้ำหนาในวิชาตรีโกณมิติว่า "มันยากมาก" เน้นถ้อยเน้นคำน่ารัก เพื่อให้ผู้เรียนขวนขวายมากขึ้นอีก ศัพท์นี้ก็เป็นที่เลื่องลือติดปากแก่ศิษย์ว่า "มันยากมาก" และท่านก็หาวิธีสอนตามแบบ Continent คือภาคพื้นยุโรปใหญ่ด้วยการเทรซเวคเตอร์ ในวิชาตรีโกณมิติ มิใช่สอนตั้งต้นด้วยวิธีขึ้นมุมเช่น Hall และ Knight จึงเป็นของแปลกสำหรับครูไทย แม้กระทั่งท่านมาสอนคณิตศาสตร์ใน รร. เตรียมทหาร ก็ใช้วิธีนี้เป็นหลักการ คือให้รู้จักมุม Quadrant ต่าง ๆ มีค่าเป็น + และ – อย่างไร เมื่อ Vector หมุนเปลี่ยนไป ขออภัยที่พาท่านผู้อ่านมาเข้าวิชานี้มากไป ถ้าพรรณาคงจบยาก ขอเปลี่ยนเป็นความสามารถประการที่สอง ข้าพเจ้าเห็นท่านเล่นบิลเลียดในสโมสรนายทหารนั้น ในลักษณะเชี่ยวชาญชำนาญยิ่ง มีมือถึง ๆ ไม่กี่ท่าน เช่น คุณโกวิท สุจริตกุล พ.อ. โกมล ขุทรานนท์ และ พล. ต. ขุนชาญวุฒิรณประมวลธน เป็นอาทิ เรียกว่า "มือเซียน" การเล่นบริดจ์ของท่านก็เยี่ยมยอด และดูเหมือนจะชอบเป็นพาร์ทเนอร์กับคุณโกวิท สุจริตกุล มาตั้งแต่ยังหนุ่มด้วยกัน จนถึงทีมชาติ ข้าพเจ้าติดตามความสามารถต่าง ๆ ของท่านในชีวิตราชการร่วมกันมายาวนาน จะพรรณาก็หาพอเพียงไม่ ต้องให้ท่านตายอีกครั้งหนึ่งจึงจะเขียนได้หมด

เมื่อ รร. เตรียมทหารบกแตกหน่อออกจาก รร. นายร้อย ทบ. ขณะที่ รร. เท็คนิคทหารบกก็หมดสภาพไปแต่ รร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็เกิดขึ้นแทน ท่านรับตำแหน่งหัวหน้าคณิตศาสตร์ของ รร. จปร. อยู่

พักหนึ่ง ขณะนั้นข้าพเจ้าก็เป็นอาจารย์ด้านวิชาวิทยาศาสตร์ของ รร. จปร. ความสัมพันธ์ทางวิทยาการก็พันพัวกันมาก สิ่งใดที่ทางวิทยาศาสตร์ต้องการคณิตศาสตร์มาเพิ่มเติมประยุกต์ ข้าพเจ้าก็ได้รับคำแนะนำและประสานวิทยาการทั้งสองตลอดมาเมื่อท่าน ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ย้ายมาบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ รร. เตรียมทหาร ซึ่งเกิดขึ้นใหม่ในปี ๒๕๐๑ ภายใต้การนำของ จก.ศวจ. (ขณะนั้น พ.อ. ปิยะ สุวรรณพิมพ์ ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการ รร.ตท.) ความสามารถต่าง ๆ ก็โผล่ขึ้นอย่างเห็นได้เด่นชัดในการเป็น Pioneer ของ รร. เตรียมทหาร ท่านได้เป็นสมองทั้งทางวิชาการทางระเบียบแบบแผน หลักการสอน การเล่าเรียน แบบฟอร์มวิธีการให้คะแนน เอกสารประจำตัวนักเรียน การวางมาตรฐาน และวงในเนื้อหาของหลักสูตรให้แก่ รร. เตรียมทหาร รวมทั้งการติดต่อประสานงานกับชาวต่างประเทศและทูตานุทูต รวมทั้งหน่วย JUSMAG THAI ทำให้ข้าพเจ้าเอาอย่างได้บ้าง ส่วนภาพติดตาของข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นบุรุษผู้เกิดมาเป็นคู่บุญบารมีของเจ้ากรมศึกษาวิจัยปัจจุบันในยุคนั้น และมีผลสืบเนื่องดุนดันให้ผลงานของผู้บังคับการ รร.ตท. พ.อ. ปิยะ สุวรรณพิมพ์สมัยนั้นลื่นตัวพุ่งไปสู่ทางเดินที่ปูด้วยดอกกุหลาบสีบานเย็น และเป็นภาพในอดีตที่ยากจะลืมเลือนจากความทรงจำของผู้ร่วมงานในยุคนั้น คือ ๑๗ ปีมาแล้ว และก็ช่วยให้คิดถึงเพลง ๑๖ ปีแห่งความหลัง.........ที่ฮิตกันอยู่ในตลาด และแล้ว รร. เตรียมทหารผ่านมาได้ ๑๖ ปี ตามเพลงนั้นเหตุการณ์ก็เริ่มเศร้าหมองต้องสูญเสียบุรุษผู้สามารถทั้งวิชาการ การกีฬาภาษา การริเริ่ม การต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความเจริญและการเงิน Popularity การทรหดในการชี้แจงเหตุผล ถ้าจะเปรียบว่า รร. เตรียมทหารตลอด ๑๖ ปี แห่งความหลังนั้นเป็นอาณาจักรพรรดิ์เรื่องจีนอันมีฮ่องเต้บงการตำแหน่งของ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ นี้ก็ได้แก่กุนซือตงฉินแห่ง

บรรลังก์และเป็นจอหงวนฝ่ายบุ๋นในแผ่นดินซ้องมา โดยยาวนาน มิควรแก่การลืมจนมีเหตุการณ์ผันผวนผลัดเปลี่ยนแผ่นดินเรื่อยมาถึงบัดนี้

ผลงานของท่าน มล. เถกิงเดช สุทัศน์ ที่มีต่อ รร. เตรียมทหารนี้ใหญ่หลวงยิ่งนัก ควรแก่การรำลึกบันทึกไว้เป็นอักษร แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็มิอาจบรรยายละเอียดในหน้ากระดาษน้อยนี้ได้ครบถ้วนกระบวนความ ก่อนจะจากตำแหน่งหัวหน้ากองวิชาการของ รร. เตรียมทหารไปเนื่องจากสุขภาพและสังขารขอร้องอุธรณ์นั้น ก็ทำให้อาจารย์ผู้ภักดีรุ่นเก่าบางท่านเสียน้ำตาและมิอาจประมาณค่าจะหาคนมาทดแทนได้ แม้ข้าพเจ้ารับงานมาด้วยความจำเป็นด้วยว่าอยู่ใกล้ชิดและมีอาวุโสถัดรองลงมา ก็ต้องสร้างบารมีอยู่นานจากผลงานของท่านและยังมีอีกหลายระบบที่ต้องดำเนินงานแบบทายาทในวงราชการอยู่ และไม่พบข้อตำหนิกิจกรรมใดที่รับไว้เพราะ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ สละเวลามุมานะทั้งกลางวันและกลางคืนโดยไม่มีเสาร์อาทิตย์ ทั้งอดมื้อกินมื้อด้วยห่วงงาน ริเริ่มสร้างสมไว้ด้วยความละเอียดรอบคอบจนล้มป่วย ในที่สุดนี้ก็อดชมมิได้ ท่านทำดีได้มากจุใจคนก็คงสืบเนื่องมาจากมีภรรยาดีและบุตรธิดาดีอยู่เบื้องหลังเป็นแรงดัน

ฉะนั้นขอให้วิญญาณ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ หรือที่คุณผสารคู่ใจของ ม.ล. เถกิงเดช เรียกว่า "คุณเดช" ผู้มีผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยดี ความเจริญ ให้แก่นายทหารไทยไม่อาจคำนวณได้ว่ากี่รุ่นแล้วนั้นไปสู่สุขคติอย่างสงบเยี่ยงพระศาสดาเทอญ

พ.อ. ชม มุสิกานนท์

หัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๗

ไว้อาลัยแด่

พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

ในวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖ โรงเรียนเตรียมทหารได้รับโทรศัพท์จากที่บ้านของอดีตหัวหน้ากองวิชาการ พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์ ว่าท่านถึงแก่กรรมเสียแล้ว ณ โรงพยาบาลพร้อมมิตร ทุกคนรู้สึกเศร้าสลดใจในการจากไปของท่านเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรงของท่านที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับท่านมาอย่างใกล้ชิดมาไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี หลายคนมักเรียกท่านว่า หัวหน้ากองเถกิงเดช

ตลอดเวลาที่ท่านได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองวิชาการนั้น เป็นที่รักใคร่ของผู้บังคับบัญชา ครูอาจารย์ และ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ท่านทำงานด้วยใจรัก และได้อุทิศเวลาการปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นอย่างดีที่สุด เพื่อต้องการเห็นความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนเตรียมทหาร ทุกครั้งเมื่อท่านได้รับมอบหมายงานจากผู้บัญชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร (พลตรี ปิยะ สุวรรณพิมพ์) ในเรื่องเกี่ยวกับปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนเตรียมทหาร หรืองานอื่นใดก็ตามท่านก็จะทำด้วยความตั้งใจและพยายามให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การทำงานของท่านนั้นจะทำงานสืบเนื่องกันไป โดยมิได้คำนึงถึงว่าจะเป็นเวลาพัก เวลารับประทานอาหาร หรือเวลาเลิกงานแล้ว ถ้าหากว่างานนั้นไม่เสร็จ ท่านก็จะนำงานนั้นไปทำต่อ ที่บ้านจน กระทั่งดึกดื่นเที่ยงคืน เป็นประจำอยู่เสมอ ๆ ประกอบ กับท่าน เป็นกรรม การคณิตศาสตร์ ของสมาคม คณิตศาสตร์แห่ง

ประเทศไทย และกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ จึงทำให้ท่านมีภาระกิจการงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ท่านต้องตรากตรำในการปฏิบัติงานมิได้มีเวลาพักผ่อน และรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา จึงทำให้สุขภาพของท่านไม่ค่อยแข็งแรงนัก และยังมีอาการหอบและเหนื่อยเพลียอยู่เป็นประจำ นายแพทย์ประจำตัวได้ตรวจอาการและให้เข้าพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ แต่ท่านก็ยังมีความห่วงใยในเรื่องงานอยู่เสมอ แม้เมื่อมีอาการทุเลาขึ้นนายแพทย์ก็ให้กลับพักฟื้นที่บ้าน ท่านก็ไม่ยอมพักและคงมาปฏิบัติงานราชการตามปกติ พวกเราได้สังเกตุอาการของท่านรู้สึกว่าท่านไม่เหมือนเดิม เพราะเวลาเขียนหนังสือก็เหนื่อย อาหารก็ทานน้อยลงกว่าเดิม พวกเราผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านก็คอยช่วยเหลือในหน้าที่การงานของท่าน โดยเป็นผู้เขียนหนังสือซึ่งท่านเป็นผู้บอกให้เขียน เมื่อเสร็จเรียบร้อยก็จะอ่านข้อความที่ท่านบอกให้เขียนให้ท่านฟังอีก ครั้งหนึ่ง ถ้าข้อความตอนใดยังไม่เป็นที่พอใจของท่าน ท่านจะบอกให้แก้ข้อความนั้นเสีย ซึ่งกระทำอยู่เป็นประจำทุก ๆ วัน บางครั้งใช้เวลาล่วงเลยไปถึงเวลาบ่าย ก็ต้องเรียนเตือนให้ท่านรับประทานอาหารกลางวัน ขณะที่ท่านรับประทานอาหาร ท่านก็มีความกังวลในเรื่องงาน กลัวจะเสร็จไม่ทันตามเวลาที่กำหนด แต่ต่อมาระยะหลัง ๆ นี้ ท่านก็เริ่มมีอาการเหนื่อยเหมือนคราวก่อน นายแพทย์ก็รับท่านเข้ารักษาพยาบาลอีก แต่เมื่อค่อยทุเลาขึ้น ท่านก็กลับมารับราชการตามปกติ ซึ่งในระยะหลังนี้ท่านต้องมีถังอ๊อกซิเยนเล็กติดตัวมาด้วย ซึ่งนับได้ว่าท่านได้อุทิศเวลาทั้งสิ้นเพื่อโรงเรียนเตรียมทหาร

ในด้านการปกครอง ท่านเป็นผู้โอบอ้อมอารี ไต่ถามทุกข์สุขผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ สิ่งใดที่เป็นความเจริญก้าวหน้าของลูกน้อง

ท่านก็ส่งเสริมและสนับสนุน ท่านจึงเป็นแบบอย่างของครูอาจารย์ ผลงานดังกล่าวของท่านย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อท่านได้ย้ายไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด แต่ท่านก็ยังเป็นที่ปรึกษาของโรงเรียนเตรียมทหาร ในระยะหลัง ๆ มานี้ ท่านก็มีอาการหอบเหนื่อยมากขึ้นตามลำดับ เวลารับประทานอาหารหรือแต่งตัวหวีผมก็เหนื่อยไปทุกอย่าง นายแพทย์ผู้ติดตามรักษาพยาบาลท่านขอร้องให้ท่านได้นอนพักผ่อนอยู่กับบ้าน พวกเราได้เปลี่ยนหมุนเวียนไปเยี่ยมท่านที่บ้านอยู่เป็นประจำ ท่านจะซักถามถึงเรื่องงานที่โรงเรียนเตรียมทหารว่าเป็นอย่างไรก้าวหน้าไปแค่ไหนแล้ว พร้อมกับปรารภอยู่เสมอว่า ยังทำงานของโรงเรียนไม่เสร็จอีกอย่าง คือการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของนักเรียนโรงเรียนเตรียมทหาร ก็มาล้มเจ็บเสียก่อน เมื่อถึงวันเกิด (๑ พฤศจิกายน) และวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๖ พวกเราก็พากันไปกราบอวยพรท่านเป็นครั้งสุดท้ายที่บ้าน และได้เล่าความเป็นไปของโรงเรียนเตรียมทหาร ในขณะนั้นให้ท่านฟัง ท่านดีใจในความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนเตรียมทหาร และท่านได้ปรารภว่า ท่านทุเลาขึ้นกว่านี้สามารถนั่งรถมาได้ท่านจะมาเยี่ยมเยียนครูบาอาจารย์ ที่โรงเรียนเตรียมทหารอีกสักครั้ง แต่ท่านไม่มีโอกาสที่จะมาเที่ยวโรงเรียนเตรียมหาร พอถึงต้นเดือนมีนาคม ๒๕๑๖ ท่านก็ต้องเข้ารับการรักษาพยาบาล ที่โรงพยาบาลพร้อมมิตร ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายของท่าน พวกเราได้พากันไปเยี่ยมท่าน แต่ก็ไม่สามารถจะพูดคุยกับท่านได้อีกแล้ว พวกเราก็ได้ภาวนาอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ท่านได้มีชีวิตอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ แต่ก็ได้พยายามหักห้ามใจพร้อมกับนึกว่ามนุษย์เกิดมา ย่อมอยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติ เกิดมาแล้ว ย่อมจะต้องมีการเจ็บป่วยและตายเป็นของธรรมดาเหมือนกันทุก ๆ คน

ในโอกาสเดียวกันนี้ พวกเราผู้ใต้บังคับบัญชาของท่าน ขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของท่าน พันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ อดีตหัวหน้ากองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร จงสู่สุคติในสัมปรายภพเถิด.

จากผู้ใต้บังคับบัญชา

กองวิชาการ โรงเรียนเตรียมทหาร

คำไว้อาลัยจากหมวดคณิตศาสตร์

โรงเรียนเตรียมทหารตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๐ โดยรวมนักเรียนเตรียมนายร้อย, นายเรือ, นายเรืออากาศ และนายร้อยตำรวจ เป็นโรงเรียนเดียวกันจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยมี พ.อ. ปิยะ สุวรรณพิมพ์ เป็นผู้บัญชาการและมี พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นหัวหน้ากองวิชาการ, อาจารย์คณิตศาสตร์ได้ย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมที่กล่าว แล้วรวมกันเป็น อาจารย์หมวด คณิต ศาสตร์ โรงเรียนเตรียมทหาร ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง ท่านปกครองพวกเราแบบพ่อปกครองลูก ผิดก็เรียกมาตักเตือน บางครั้งพวก ๆ เราก็ทำให้ท่านโกรธแต่ชั่วประเดี๋ยวก็หาย และไม่เคยเก็บเอาเรื่องเหล่านั้นมานั่งคิดอีก พยายามสนับสนุนทุกคนด้วยความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีความถนัดในการสอนคณิตศาสตร์ บางครั้งหมวดของเราขาดครูท่านก็สละเวลามาช่วยพวกเราทำการสอนแม้ว่าท่านจะมีงานอยู่ล้นมือ นอกจากนั้นเมื่อมีเวลาว่างท่านก็มาแนะนำวิธีสอนให้ โดยเฉพาะวิชาตรีโกณมิติพวกเราทุกคนต้องยกนิ้วให้ท่านทีเดียว ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ยังเป็นสิ่งผูกพันระหว่างท่านกับพวกเราอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้รับทราบถึงข่าวการมรณะกรรมของท่าน ยังความโศกเศร้าให้แก่พวกเราทุกคน

ในโอกาศพระราชทานเพลิงศพ พวกเราในนามของหมวดคณิตศาสตร์ ขอตั้งจิตอธิษฐานจากผลกรรมอันกระทำดีของท่านทุกสิ่งทุกประการ จงเป็นผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิของท่านได้ประสบสุขในสัมปรายภพนั้น เทอญ ฯ

หมวดวิชาคณิตศาสตร์ โรงเรียนเตรียมทหาร

ไว้อาลัยอดีตหัวหน้ากองวิชาการ

เมื่อผมได้รับทราบให้เขียนคำไว้อาลัย ให้กับหัวหน้า (พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์) เพื่อลงพิมพ์ในหนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน ผมมีความปิติที่จะได้สนองบุญคุณของท่าน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อโรงเรียนเตรียมทหารของทั้งสามเหล่าทัพจะรวมกันนั้นผมกำลังสอนอยู่ที่โรงเรียนนายเรืออากาศ ก็ได้รับคำชักชวนจากท่านให้มาสอนที่โรงเรียนเตรียมทหาร ซึ่งตั้งอยู่ที่ตึกแดงภายในบริเวณโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ผมก็สมัครมาเป็นพวกแรกโดยมีนายทหารอื่น ๆ อีกสองสามคน

ผมรู้สึกชอบอดีตหัวหน้ากองวิชาการตั้งแต่วันมารายงานตัวครั้งแรก แม้ท่านจะเป็นคนผอมบางแต่หน้าตาเป็นคนยิ้มละไมตลอดเวลา แสดงว่าเป็นคนใจดี เวลาพูดรู้สึกนิ่มนวล ผมนึกในใจว่าเป็นบุญตัวอย่างหนึ่งที่ได้มาร่วมทำงานก็พบผู้บังคับบัญชาที่ดี ๆ แต่ในบางครั้งก็ถูกท่านเอ็ดตะโรเอามาก ๆ เพราะความพลั้งเผลอในการงานของพวกเรา ถึงกับนึกว่าปีนี้อาจจะถูกงดบำเหน็จเสียแล้วก็ไม่รู้ วันรุ่งขึ้นก็ต้องคอยหลบท่าน แต่พอพบท่านกลับทักทายถามไถ่เป็นอันดี ไม่มีเค้าว่าเคยดุมาก่อน นับว่าท่านเป็นคนดีไม่มีอาฆาตมาดร้ายใคร ท่านเป็นคนเอื้อเฟื้อเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอต้นเสมอปลาย ลูกน้องจึงรักท่านมาก และเรียกท่านว่าหัวหน้าอย่างสนิทใจ

เมื่อโรงเรียนเตรียมทหาร กำลังจะก่อสร้างอาคารของตัวเองที่กองสัญญาณ ผมก็ได้เคยติดตามมาดูสถานที่กับท่านด้วย ท่านเป็นคนเอางานเอาการมาก รู้สึกว่าจะได้อุทิศชีวิตให้แก่โรงเรียนเตรียมทหารอย่างเต็มที่

บัดนี้อดีตท่านหัวกอง ได้ลาจากโลกไปสู่สุขคติแล้วด้วยกรรมดีของท่าน จะด้วยญาณใดก็ตามขอให้ดวงวิญญาณของท่านทราบว่าลูกน้องของท่านยังระลึกถึงท่านอยู่เสมอ

น.ท. ธวัช ตันสถิตย์

หมวดวิชาวิทยาศาสตร์

โรงเรียนเตรียมทหาร

คำไว้อาลัย
พ.อ. (พิเศษ) ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

ข่าวมรณกรรมของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ อดีตหัวหน้ากองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร ยังความเศร้าสลดให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านโดยทั่วหน้า พวกเราทุกคนรู้สึกเสียดายและอาลัยท่านเป็นอย่างยิ่ง

ท่านหัวหน้ากองผู้นี้ เป็นหัวหน้าที่เราเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ท่านเป็นผู้ที่มีความจริงใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน มีเมตตา ซื่อสัตย์ ยุติธรรม มีความรอบรู้และมีความสามารถดีเยี่ยม ท่านได้สร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านวิชาการให้แก่โรงเรียน เตรียม ทหาร เป็น อย่างมาก ทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีความเจริญก้าวหน้าทุกวิถีทาง นับว่าท่านถึงพร้อมด้วย ชาติวุฒิ คุณวุฒิ วัยวุฒิ และจิตวุฒิโดยครบถ้วน เมื่อท่านจากพวกเราไป จึงนับว่าวงการทหารได้สูญเสียนักวิชาการที่รอบรู้ไปท่านหนึ่ง

ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ พวกเราในนามของหมวดวิชาภาษาไทย ขอตั้งจิตอธิษฐานให้อำนาจกุศลบุญราศีที่ท่านหัวหน้ากองได้บำเพ็ญไว้ก็ดี ญาติมิตรได้อุทิศให้ก็ดี จงเป็นผลปัจจัยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านไปถึงซึ่งสุคติ และทิพยสมบัติ เสวยสุขเกษมสำราญในสัมปรายภพโน้น จงทุกประการ

หมวดวิชาภาษาไทย กองวิชาการ
โรงเรียนเตรียมทหาร

หัวหน้ากับการสอนวิชาภาษาอังกฤษ

ข้าพเจ้าได้ลงมือเขียนเรื่องเกี่ยวกับหัวหน้าหลายสิบครั้ง แต่ไม่ถูกใจสักที เพราะไม่สามารถจะบรรยายให้ได้ครึ่งหนึ่งของการทำงานของหัวหน้าที่ได้ทุ่มเททั้งกำลังใจ กำลังกาย กำลังความคิด และแม้ทรัพย์สินส่วนตัว เพื่อปรับปรุงส่งเสริมการสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนเตรียมทหารให้เป็นผลดีอย่างที่สุด หัวหน้าสนับสนุนการสอนภาษาอังกฤษมากและอยากเห็นการสอนภาษาอังกฤษของโรงเตรียมทหารดำเนินไปในขั้นโรงเรียนตัวอย่าง ท่านให้กำลังใจสนับสนุนให้พวกเราทำงานได้อย่างดีเยี่ยม ข้าพเจ้ายอมรับว่า ขณะนั้นข้าพเจ้าทำงานอย่างไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยเลย เพราะทราบว่าพวกเราทำเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของโรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ ๆ การสอนภาษาอังกฤษสมัยเมื่อ ๑๐ ปีก่อนนั้นยังจับจุดกันไม่ได้ว่าจะเอาอย่างไรกันเป็นที่แน่นอน ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก็คือหัวหน้า ท่านได้ไปหาผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสอนภาษาเกือบทุกแห่งในครั้งกระนั้น ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้างเรื่อยมา

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ – ๐๙ ทางจัสแม็กก็ได้ส่งที่ปรึกษาทางการสอนภาษาอังกฤษมาให้โรงเรียนเป็นครั้งแรก ข้าพเจ้าอยากพูดว่า ที่ปรึกษาชุดนี้ได้เป็นผู้ปูแนวที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสอนภาษาอังกฤษให้แก่พวกเรา หัวหน้าได้พูดกับข้าพเจ้าว่า "ผมรู้อยู่ตลอดเวลาว่าที่เราเรียนภาษาอังกฤษมา และที่สอน ๆ กันมา ยังทำกันไม่ถูก เพราะ

พูดไม่ได้ ฟังฝรั่งพูดก็ไม่รู้เรื่อง แต่ผมก็ไม่รู้ว่าไม่ถูกตรงไหน จนกระทั่งได้คุยกับที่ปรึกษา นี่แหละจึงรู้ว่าปัญหามันอยู่ตรงไหน เดี๋ยวนี้เริ่มต้นเดินทางที่ถูกต้องแล้ว แต่ยังต้องคิดและทำต่อไปอีกมาก" แต่พอเราเริ่มต้น หัวหน้าก็เริ่มป่วย — และอาการทรุดลงเรื่อย ๆ จนเราไม่ค่อยจะได้ปรึกษากันมากนัก แต่งานก็ดำเนินต่อไปตามวิถีทางที่หัวหน้าได้เริ่มไว้ และพวกเราจะพยายามอย่างที่สุดที่จะได้ไปถึงที่หมาย สมความปรารถนาของท่าน

การสอนจะเป็นผลดีได้ ก็ต้องมีครูที่มีความรู้ ความสามารถ หัวหน้ามิได้ลืมข้อนี้ท่านทราบดีว่า การสอนภาษาอังกฤษจะให้เกิดผลดีได้นั้น ครูจะต้องใช้ภาษาได้อย่างคล่องทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ครูสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนนี้ทุกคนจบมหาวิทยาลัยในสาขาภาษาศาสตร์ แต่ไม่เป็นที่พอใจของหัวหน้าท่านจึงวิ่งเต้นติดต่อทุกวิถีทางที่จะให้พวกเรามีโอกาสไปฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ กัน จริง ๆ ที่ต่างประเทศ ท่านได้วิ่งเต้นอยู่หลายปีก็ไม่สำเร็จ เพราะเมื่อไปติดต่อที่ ๆ มีทุนกันมาก ๆ เขาก็บอกว่า "โรงเรียนเตรียมทหารเป็นทหาร เขาให้ทุนไม่ได้ พอไปติดต่อกระทรวงกลาโหม เขาก็บอกว่า ทุนที่ให้ครูไปเมืองนอกไม่มี มีให้แต่เฉพาะทหาร" เมื่อหมดหนทางที่จะส่งครูไปนอกได้ ก็ต้องช่วยตัวเอง คือจ้างครูฝรั่งมาสอนพวกเราพูดอยู่พักหนึ่ง

พอถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ — ๐๙ เรามีที่ปรึกษาทางการสอนภาษาอังกฤษจากจั๊สแม็กเป็นครั้งแรก และเป็นโรงเรียนแรกที่ได้รับทุนส่งอาจารย์ไปเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่อเมริกา ต่อมานายทหารจากโรงเรียนเตรียมทหาร ยังได้รับทุนจากจัสแม็กเพื่อไปศึกษาในวิชาแขนงอื่น ๆ อีก ความช่วยเหลือทั้งหมดที่เราได้รับนี้ ก็ด้วยความพยายามของ

เจ้ากรมศึกษาวิจัย – พลโทบี่ยะ สุวรรณพิมพ์ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนเตรียมทหารขณะนั้น และหัวหน้า เถกิงเดช ฯ

หัวหน้าจากพวกเราเร็วเกินไป ตอนที่เริ่มป่วยนั้น งานริเริ่มต่าง ๆ อีกหลายอย่างกำลังเริ่มต้น ท่านได้ปรารภอยู่เสมอว่า "ผมอยากให้เวลาถอยหลังไปอีกสักสิบปี ผมคงมีแรงทำงานอย่างนี้ได้อย่างสนุกสนานทีเดียว" พวกเราก็เสียดายเหมือน ๆ กับท่านเช่นกัน โอกาสที่จะได้ทำงานร่วมกับผู้ที่เห็นปัญหาการสอนภาษาอังกฤษในเมืองไทยอย่างแท้จริงนั้นหาได้ไม่ง่ายนัก

หัวหน้าได้จากไปแล้ว ทิ้งไว้แต่ความดี น้ำใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของหัวหน้าที่มีต่อพวกเรา และการงานนั้นจะไม่มีวันจางหายไปจากความทรงจำของพวกเราเลยตราบชั่วชีวิต.

พ.ต. หญิง ศรีนวล เจียจันทร์พงษ์
หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ
กองวิชาการโรงเรียนเตรียมทหาร

อาลัยอาจารย์ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

เดือนมกราคม ๒๕๐๑ ผู้เขียนได้ย้ายจาก ร.ร. เตรียมนายเรือ มาเป็นครูที่ ร.ร.เตรียมทหาร ซึ่งมี พ.อ. ม.ล.เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นหัวหน้ากองวิชาการ ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของพวกเรา ตลอดสมัยของท่านพวกเราทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ร่าเริง อิ่มใจ พากพูมใจร่วมกันในผลงาน เพราะอาจารย์ พ.อ.ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ปกครองพวกเราโดยใช้ธรรมาธิปไตย ท่านรักพวกเราเหมือนลูก พวกเราก็รักท่านเหมือนพ่อ จิตใจของท่านเต็มไปด้วยพรหมวิหาร แผ่เมตตาทั่วหน้าด้วยความบริสุทธิ์ใจ กรุณาสงเคราะห์ผู้ยาก ไม่อิจฉาริษยา ดีใจในความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชา ท่านไม่เคยพยาบาทหรือซ้ำเติมใครให้เจ็บช้ำเมื่อพลาดพลั้ง ท่านเป็นสุภาพบุรุษที่แท้จริง เป็นแบบฉบับที่ดีของครูโดยแท้

บัดนี้สังขารของท่านได้ดับสลายแล้ว อันเป็นกฎธรรมดาของสังขารข้อหนึ่ง พวกเราครูหมวดวิชาสังคมศาสตร์รู้สึกเศร้าสลดใจและอาลัยคิดถึงท่าน พวกเราไม่มั่นใจในบุญกุศลที่พวกเราทำมานั้นจะมีแรงพอจะบันดาลให้ท่านอาจารย์ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มีความสุขในสัมปรายภพได้ จึงขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยได้ช่วยดลบันดาลคุ้มครองรักษาจูงจิตของท่านอาจารย์สู่สุคติภพด้วยเถิด.

น.ท. จุลินทร์ เหลือนาค ร.น.
และคณะอาจารย์หมวดวิชาสังคมศาสตร์ ร.ร. เตรียมทหาร

คำไว้อาลัย

แด่

พันเอกพิเศษ หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

หม่อมเถกิงเดช สุทัศน์ กับผมเป็นเพื่อนที่รักใคร่ชอบพอกันมาก เราเริ่มรู้จักกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ หม่อมสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศและมารับราชการเป็นครูสอนวิชาสามัญอยู่ ร.ร. นายร้อย จปร. ในขณะที่ผมยังศึกษาอยู่ที่ ร.ร. เหล่าทหารช่างและหม่อม ฯ ก็เป็นผู้หนึ่งที่สอนวิชาคำนวนชั้นสูงให้พวกเรา ต่อมาอีกสองปีผมก็ได้สำเร็จการศึกษาและเป็นครูที่ ร.ร. จปร. ด้วยกัน เราจึงเริ่มสนิทสนมกันยิ่งขึ้น เราทำงานใกล้ชิดกัน เที่ยวด้วยกันและไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ จนนับได้ว่าเราเป็นเพื่อนที่ชอบพอกันมาก เวลาผ่านไปโดยรวดเร็วเราก็ต้องแยกกันไปรับราชการในที่ต่าง ๆ ตามวิถีทางของหน้าที่ แต่อย่างไรก็ตามเราก็ยังมีโอกาสพบปะติดต่อกันอยู่เสมอ จนกระทั่งในระยะ ๕–๖ ปีที่แล้วมาเราก็ยังได้ร่วมทำงานด้วยกันอีกในคณะกรรมการให้น้ำหนัก ๆ ของราชตฤณมัยสมาคมและราชกรีฑาสโมสร

หม่อม ฯ เป็นผู้ที่มีนิสัยสุภาพ รักเกียรติ ซื่อสัตย์และมั่นคงต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบ นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่ไม่เอารัดเอาเปรียบต่อผู้ใด ความดีเด่นของหม่อม ฯ ซึ่งเป็นที่ประทับใจแก่ผมก็คือ หม่อม ฯ เป็นผู้ที่ซื่อตรงต่อหน้าที่ยิ่งนัก หม่อม ฯ จะไม่ยอมให้หน้าที่ของส่วนรวมบกพร่องไปเพราะเรื่องส่วนตัวเป็นอันขาด มีหลายครั้งที่ผู้ใหญ่หรือเพื่อนฝูงที่สนิทรักใคร่ขอร้องให้หม่อม ฯ ช่วยเหลือ ซึ่งหม่อม ฯ ก็เต็มใจยิ่ง

แต่ถ้าเรื่องนั้นขัดต่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของราชการแล้ว หม่อม ฯ ไม่ยอมกระทำอย่างเด็ดขาด แม้จะรู้ว่าการตายของมนุษย์เป็นของธรรมดา แต่พวกเราก็จะเว้นเสียซึ่งความอาลัยรักมิได้

คุณความดีที่ พ.อ. (พิเศษ) ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ได้ทำไว้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่บรรดามิตรสหาย และ ผู้ ที่ เคยได้ ร่วมงานกันมา เกียรติคุณที่หม่อม ฯ ได้กระทำมาชั่วชีวิตนั้นย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญอย่างแท้จริงจากบุคคลทั่วไป

ด้วยเดชะอำนาจแห่งกรรมดีที่ได้บำเพ็ญไว้ของจงเป็น พลาปัจจัยให้ดวงวิญญาณของหม่อมหลวงเถกิงเดชได้รับผลประสพไปสู่สุขคติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

พล.ท. ป. ศรีพยัคฆ์

เจ้ากรมยุทธการทหาร

กองบัญชาการทหารสูงสุด

แด่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นนักบริดจ์ชั้นอาจารย์ระดับมือสากล รุ่นเดียวกับคุณโกวิท สุจริตกุล ซึ่งทั้งสองท่าน นอกจากเป็นอาจารย์ในสถาบันศึกษาในเครือ รร. จปร. แล้ว ยังถือได้ว่าเป็นอาภรณ์ประดับกองทัพบกในเรื่องบริดจ์ด้วย

ผมมีความสนใจในเรื่องบริดจ์ จึงได้มีโอกาสร่วมกับ พ.อ. ม.ล. เถกิง สุทัศน์ ในงานของสมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทยมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสมาคม นอกจากนี้ก็ในการเล่นส่วนตัวนอกวงการแข่งขัน โดยเฉพาะในวันหยุดราชการที่บ้านพันโท หลวงสุเวชช์ศุภกิจ ถนนชิดลม ซึ่งมีขาบริดจ์อาวุโสร่วมวงด้วยหลายท่าน และท่านเหล่านี้ก็ได้จากเราไปแล้ว อาทิเช่น พลโท พระยาวิชิตวงศวุฒิไกร (บิดาของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์) พระยาปรีชานุศาสน์ คุณหญิงราชานุประพันธ์ นาวาเอก หลวงประดิยัตินาวายุทธ์ ฯลฯ ส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็มีคุณหลวงวิสูตรอรรถยุกติ และท่านเจ้าของบ้าน

ในงานฟื้นฟูสมาคมบริดจ์ สมัย พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งผมเป็นเลขาธิการสมาคม พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ มีส่วนร่วมด้วยเป็นอย่างมาก เช่นทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมนักเล่นใหม่ ได้แก่นักเรียนนายร้อย รร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้าและข้าราชการอื่นในกีฬาบริดจ์สมัยนั้น นอกจากนั้น ในการแข่งขันสำคัญ ๆ ท่านก็ได้มีส่วนร่วมในการจัดการแข่งขัน

ตลอดจนเป็นผู้เข้าแข่งขันในนามของชุดกองทัพบก ในนามของชุดกระทรวงกลาโหม และในนามของชุดผู้แทนชาติไทย

งานราชการที่ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ร่วมกับผมเป็นภาระกิจสุดท้ายด้วยกันก็คือ ในคราวที่กระทรวงกลาโหมจะส่งนักเรียนเตรียมทหารเข้าศึกษาในโรงเรียนแพทย์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยจะต้องมีการสอบคัดเลือก เราได้มีการปรึกษาหารือกันในการให้นักเรียนเตรียมตัวเข้าสอบในวิชาต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยต้องการ ซึ่งปรากฏผลว่ากรรมการผู้คัดเลือกได้รับความพอใจ และให้เข้าศึกษาวิชาแพทย์ได้

สุขภาพของ พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ไม่ปกติมานานแล้ว ผมเองได้มีส่วนบำบัดท่านมาแต่เริ่มแรก ถึงแม้ว่าสุขภาพไม่ดี ท่านก็ยังมีพลังใจปฏิบัติราชการได้ตลอดมาเป็นเวลานานจนถึงวาระสุดท้าย อันมนุษย์ทุกรูปทุกนามหลีกไม่พ้น

พ.อ. ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ควรจะยังอยู่เพื่อปฏิบัติภาระกิจให้แก่ประเทศชาติ โดยเฉพาะในวงการศึกษาสืบไป การจากไปของท่านจึงเป็นอกาลมรณ เป็นที่น่าเสียดาย เป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของญาติมิตรทั่วกัน

พลโท นพ. ทิพย์ ผลโภค

คำไว้อาลัยแด่
พันเอก หม่อมหลวง เถกิงเดช สุทัศน์

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของพันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ย่อมยังความเศร้าสลดแก่ครอบครัว มิตรสหายและบรรดาลูกศิษย์ของท่านเป็นอย่างยิ่ง ในวงการบริดจ์เมืองไทย ได้สูญเสียนักบริดจ์ผู้ยิ่งใหญ่ชั้นแนวหน้าของชาติ ท่านเป็นผู้เล่นที่แข็งแกร่งและมีมรรยาทดีที่สุดคนหนึ่งในโต๊ะบริดซ์ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจ-การบริหารของสมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทยมาตลอดแทบทุกยุคทุกสมัย ท่านเคยเป็นผู้เล่นทีมชาติไปแข่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ เคยเป็นหัวหน้าทีมชาตินำลูกทีมไปแข่งนำถ้วยชนะเลิศภาคพื้นตะวันออกไกลมาให้ประเทศไทยแล้ว เคยชนะการแข่งขันครั้งสำคัญ ๆ มาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน ดังจะเห็นได้จากถ้วยและของรางวัลนับร้อย ๆ ชิ้นวางไว้เรียงรายกันที่บ้านท่าน ทั้งหมดนี้นับเป็นเกียรติประวัติอันงามเด่นของท่านในวงการบริดจ์

ผมรู้จักคุณแจ้ครั้งเมื่อคุณแจ้เป็นครูพลเรือน สังกัดกระทรวงกลาโหม สอนอยู่ที่ รร. นายร้อย จปร. ซึ่งตอนนั้นผมรับราชการประ-จำอยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ในสมัยนั้น เราเริ่มฝึกซ้อมบริดจ์กันที่สโมสร รร. นายร้อย จปร. จำได้ว่ามีคุณแจ้ คุณโกวิท ผม และหัว-หน้าวิชา รร. นายร้อย จปร. อีกคนผมนึกชื่อไม่ออก ตอนนั้นเห็นจะเป็นราว ๆ พ.ศ. ๒๔๘๙–๙๐ ความที่มีนิสัยคล้าย ๆ กัน ชอบอะไรก็ชอบเหมือน ๆ กัน เราจึงคบกันได้ตลอดมา จำได้ว่าเราเคยเล่นกอล์ฟด้วย

กันอยู่ระยะหนึ่งเมื่อสมัยคุณแจ้ยังแข็งแรงดีมีสุขภาพสมบูรณ์ แต่ไปได้ไม่กี่ปีก็ต้องเลิกไปเพราะคุณแจ้ทนเดินไม่ไหว มาในระยะหลังนี้ คุณแจ้หันมาจับฟอร์มม้าเลยถูกเชิญจากคณะกรรมการตฤณมัยสมาคม เป็นผู้ให้น้ำหนักม้าที่วิ่งแข่งอยู่ทุกวันนี้ คุณแจ้เป็นคนมีความซื่อตรงและรักเกียรติ จึงได้รับความนิยมชมชอบจากบรรดาเจ้าของม้าทั้งหลายเป็นอันมาก

ในด้านครอบครัวของเรานั้น เราคุ้นเคยสนิทสนมกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกสาวของผมก็ได้อาศัยทั้งคุณแจ้และคุณผสารเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือเสมอ ครั้งหนึ่ง คุณแจ้ได้เปิดสอนวิชาคำนวณแก่ลูกหลานที่บ้าน ลูกสาวของผมก็ได้ไปเรียนด้วยเช่นเดียวกับลูกหลาน แม้กระทั่งเมื่อจบการศึกษาแล้ว ทั้งคุณแจ้และคุณผสารก็ได้ช่วยเหลือฝากฝั่งให้เขาทำงานตามวิชาที่ได้เรียนมา

ความรักใคร่สนิทสนมคุ้นเคยที่เรามีต่อกัน เป็นเวลานานย่อมทำให้ผมรู้สึกอาลัยในการจากไปของคุณแจ้มาก แต่ก็รู้ดีว่า ความตายเป็นธรรมดาของปุถุชน แม้คุณแจ้จะจากไปแล้ว แต่ก็จากไปเพียงแต่ร่างกาย ความทรงจำของเพื่อน ๆ และทุกคนยังคงมีคุณแจ้อยู่เสมอ ผมมั่นใจว่า คุณงามความดีของพันเอก หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ คงจะทำให้ได้ไปประสพสุขตามปกติวิสัยในสัมปรายภพอย่างแน่นอน

พลตรี ภักดี ศรลัมพ์

พันเอก ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์

พันเอก ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นท่านผู้ใหญ่ที่ข้าพเจ้าเคารพรักเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าท่านจะสูงวัยกว่าข้าพเจ้า แต่งานในหน้าที่บางอย่าง และ กิจกรรมทางด้านบริดจ์ได้เป็นเครื่องชักจูงให้ข้าพเจ้ามีโอกาศใกล้ชิดคุ้นเคยกับท่านผู้นี้ บรรดานักบริดจ์ที่สนิทสนมกับ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ทราบดีว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ได้รับการว่ากล่าวตักเตือนฉันท์ลูกหลานจากท่านผู้นี้มากกว่าคนอื่นใด ซึ่งข้าพเจ้าก็น้อมรับด้วยความยินดีทุกครั้ง

ในวงการบริดจ์ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ นับได้ว่าเป็นนักบริดจ์ชั้นนำของประเทศ ท่านได้ร่วมอยู่ในทีมชาติไทย ซึ่งชนะเลิศการแข่งขันภาคตะวันออกไกลในปี ๒๕๐๔ ที่กรุงเทพ ฯ หลังจากนั้น ข้าพ-เจ้าก็ได้มีโอกาสร่วมทีมกับท่านอีกหลายครั้ง รวมถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งทีมไทยเราชนะเลิศการแข่งขันภาคตะวันออกไกลอีกครั้งหนึ่งที่ฮ่องกงในปีนั้น ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เป็นหัวหน้าทีม

หลังจากที่ได้วางมือจากวงการบริดจ์ ข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสร่วมทำงานกับท่านผู้นี้อีก ในวงการม้าแข่ง โดยได้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการถ่วงน้ำหนักม้าร่วม ของราชกรีฑาสโมสร และ ราชตฤณมัยสมาคม ฯ ถึงแม้ว่าอายุจะมาก สุขภาพจะทรุดโทรมขนาดขึ้นบันไดก็ต้องหยุดพักเหนื่อย และถืออ๊อกซิเยนติดตัวตลอดเวลา ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ ไม่เคยบกพร่องละเลยในหน้าที่ ท่านไม่เคยขาดประชุม มาประชุมตรงเวลาและ

อยู่จนเลิก ทั้ง ๆ ที่การประชุมแต่ละครั้งก็กินเวลานานและดึกดื่นเกินไปสำหรับวัยและสุขภาพอย่างท่าน บางครั้งพวกเราขอร้องให้ท่านกลับไปพักผ่อนก่อนท่านก็ไม่ยอมทิ้งพวกเรา คงอยู่จนเลิกการประชุมทุกครั้ง

ในระยะหลัง ๆ สุขภาพของท่านเริ่มทรุดโทรมมากขึ้น จนต้องหยุดพักการงานไป ข้าพเจ้าและคุณเอื้อ อิศรางกูร ฯ เพื่อนร่วมงานอีกผู้หนึ่งได้ไปเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ ทุกครั้งที่เราไปเยี่ยมท่านจะต้องลุกขึ้นคุยกับเราทั้งสองอย่างสดชื่นและสนุกสนานถึงเรื่องม้าแข่งและบริดจ์ และการงานต่าง ๆ จนอาจารย์ผสาร ต้องขอร้องให้เราทั้งสองไปเยี่ยมบ่อย ๆ เพื่อจะได้เป็นกำลังใจและทำให้ท่านพูดคุยบ้างในสิ่งซึ่งท่านชอบจะได้หายเหงา เราทั้งสองได้ปฏิบัติอยู่เสมอ จนกระทั่งท่านสิ้นชีวิต ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอาลัยมาก จึงขอให้บุญกุศลและคุณความดีทั้งหลายที่ท่านได้บำเพ็ญไว้ จงได้นำดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย.

มนู วีรบุรุษ
รองศาสตราจารย์ ดร. มนู วีรบุรุษ
คณะวิศวกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

๑๐ พ.ค. ๒๕๑๗

อาลัยน้าแจ้

ผู้เขียน เขียนคำไว้อาลัยนี้ใน ๒ ฐานะ

ฐานะแรก คือฐานะลูกศิษย์ ผู้เขียนเคยเป็นลูกศิษย์วิชาคำนวนของอาจารย์ ม.ล. เถกิงเดช สุทัศน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในโรงเรียนเทฆนิคทหารบก ในสมัยนั้นท่านยังไม่ได้รับการแต่งตั้งยศทหาร วิชาที่ท่านสอน คือ วิชาเรขาคณิตมีทรง (Solid Geometry)

อาจารย์เป็นคนสุภาพเรียบร้อย สอนละเอียด มีหลักฐานและมีการเตรียมการสอนดี แต่ที่สำคัญคืออาจารย์เป็นคนใจดี ไม่หวงคะแนนจึงทำให้ลูกศิษย์ไม่ค่อยจะตกในวิชาของท่าน ในโรงเรียนทหารถือว่าทุกๆวิชาที่บรรจุลงในหลักสูตรเป็นวิชาที่ผู้ที่จะเป็นนายทหารต้องรู้ ฉะนั้นถ้าใครรู้น้อยเกินไปในวิชาใดวิชาหนึ่ง คือสอบได้ต่ำกว่า ๓๕ เปอร์เซ็นต์แล้ว ถึงแม้คะแนนรวมจะอยู่ในเกณฑ์ได้ (เกิน ๖๐ เปอร์เซ็นต์) ก็จะต้องถือว่าสอบตก

การที่อาจารย์ตั้งใจสอนให้ศิษย์ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเพียงพอในวิชาที่ท่านสอนจนกระทั่งสามารถสอบผ่านได้เป็นส่วนใหญ่นั้น จึงเป็นการทำคุณให้แก่บรรดาลูกศิษย์เป็นอย่างสูง ซึ่งผู้เขียนขอแสดงความกตัญญูไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ส่วนฐานะที่สอง ได้แก่ฐานะนักบริดจ์ กีฬาบริดจ์เป็นงานอดิเรกอย่างหนึ่งของอาจารย์ที่ท่านรักเป็นชีวิตจิตใจ และได้เล่นมาตั้งแต่สมัยโบราณทีเดียว บริดจ์เป็นกีฬาที่แปลกอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อแข่งขันกันแล้ว สัตรูคู่แข่งกันก็มักจะมาคุยกันอย่างสนุกสนาน ถ้าจะทะเลาะ

กันก็ทะเลาะกับฝ่ายเดียวกับตนเอง คือคู่ขาที่ตนเล่นด้วยนั่นแหละ แต่นี่ก็ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยนัก โดยทั่วไปแล้ว "พวกเราเหล่านักบริดจ์" มักจะรักใคร่กลมเกลียวกันอยู่เสมอ ในเมื่อนักบริดจ์ผู้ใดผู้หนึ่งจากเราไป พวกเรามักจะอาลัยถึงผู้นั้นเหมือนดังว่าญาติสนิทที่เรารักใคร่ได้จากไป เรามักจะนัดกันไปร่วมในงานสวดพระอภิธรรม และมักจะมีคำไว้อาลัยในหนังสือที่ระลึกเสมอ ๆ

โดยเฉพาะ อาจารย์เถกิงเดช ซึ่งเป็นนักบริดจ์อาวุโสและเป็นที่รักใคร่ของนักบริดจ์ทุกรุ่น ประเพณีนี้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำให้ได้

ผู้ที่สมควรจะเขียนคำไว้อาลัยนี้ ได้แก่ พล.ต. ภักดี ศรลัมพ์ ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของอาจารย์เถกิงเดช แต่เป็นด้วยสายตาของท่านไม่ดีเป็นอย่างมาก จึงได้โอนหน้าที่นี้มาให้ผู้เขียน อ้างว่าเขียนเก่ง ผู้เขียนไม่คิดว่าตนเองเขียนเก่งแต่เต็มใจรับทำหน้าที่โดย สำนึกว่า ลูกศิษย์ ควรจะสนองคุณอาจารย์ได้บ้างด้วยการพรรณาถึง คุณความดี ของ ท่าน ในโอกาสอันควร

ความจริงผู้เขียนเป็นนักบริดจ์รุ่นหลังอาจารย์เถกิงเดชอย่างมองไม่เห็นฝุ่นทีเดียว กล่าวคือ วงการบริดจ์ (สมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทย) แบ่งชั้นความสามารถของนักบริดจ์เป็นอันดับตามจำนวนแต้ม อันดับสะสมดังนี้

Life Master	ต้องได้	1500	แต้มขึ้นไป
Senior Master	,,	750	,, ,,
Nationa! Master	,,	200	,, ,,
Master	,,	100	,, ,,
Junior Master	,,	50	,, ,,
Junior Player	คือผู้ได้ต่ำกว่า 50 แต้ม		

ในขณะที่อาจารย์เถกิงเดชเป็น Life Master มีแต้มอันดับ ๓๗๐๐ แต้มแล้ว ผู้เขียนพึ่งเป็น Junior Player มีแต้ม ๖.๕ แต้มเท่านั้น (ในขณะนี้ได้จัดอันดับเสียใหม่ เพื่อให้ตัวเลขลดลง และใช้เทียบกับมาตราของต่างประเทศได้ง่ายขึ้น) เรื่องที่ผู้เขียนทราบเกี่ยวกับกีฬาบริดจ์ของอาจารย์จึงไม่ละเอียดเท่าที่ควร คงรวบรวมได้จากเอกสารที่พอจะมีอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ เท่านั้น

ในวงการบริดจ์ นักบริดจ์บางคนจะมีสมยาตั้งให้เช่นเดียวกับที่นักเรียนในชั้นเรียน ชั้นหนึ่งมัก จะตั้ง สมยาให้ เพื่อน ของตน แทบทุกคน เท่าที่ทราบ ๆ ก็มี พ.อ. แหลม พรสวรรค์ เรียกกันว่า "น้าจ่า" หรือ "จ่าแห" คุณบรรยง ศรลัมพ์ เรียกว่า "(ไอ้) รถไฟ" คุณละเอียด ดวงดี เรียกว่า "ศรีเอียด" คุณประวิง สามโกเศศ เรียกว่า "ศรีวิง" ร.อ. พิมพ์ จิตตินันทน์ เรียกว่า "ศรีพิมพ์" อาจารย์วัลลภ นรพัลลภ เรียกกันเฉพาะผู้ใกล้ชิดสนิทสนมว่า "(ไอ้) ถึก" อาจารย์บุญธรรม นันทเทิม เรียกว่า "มหา" เพราะทฤษฎีการ Bidding ของท่านเก่ง ดร.มนู วีระบุรุษ เรียกว่า "สมเด็จ" เพราะ "สวด" เก่ง แถมมีการแจกพัดยศให้เสียอีกด้วย คุณโกวิท สุจริตกุล คนไทยไม่ได้ตั้งสมยาให้ แต่ฝรั่งบางคนเรียกว่า "Bhudda" ที่เกรงกลัวกันมากก็คือ ดร. โชติ รักติประกร ท่านเล่นจับไพ่ชั่ง ๆ ดูแล้วขึ้น 3 โนทรัมพ์หน้าเฉยเลยทีเดียว เพื่อนสนิท ๆ เลยตั้งสมยาให้คล้องกับ ดร. โชติ คุ้มพันธุ์ คือยกให้เป็น ดร. โชติ คุ้มร้าย หรือ ดร. โชติ คุ้มดีคุ้มร้าย ทั้งนี้มิใช่เป็นการดูถูกดูหมิ่นแต่ประการใด เพียงแต่เป็นการเตือนใคร ๆ ที่จะไปเล่นรับเบอร์บริดจ์กับท่านให้ระวังฤทธิ์ท่านไว้มาก ๆ เท่านั้น

อาจารย์เถกิงเดช ก็เป็นนักบริดจ์ที่เฟเวอริตผู้หนึ่งเช่นเดียวกับท่านผู้มีสมยาทั้งหลาย การที่ พล.ต. ภักดี ศรลัมพ์ เพื่อนสนิทเรียกท่านว่า

"เฮ้ยแจ้" ยังงั้น "เฮ้ยแจ้" ยังงี้ ในระหว่างการแข่งขันนั่นเองท่านเลยกลายเป็น "คุณแจ้" ของคนอื่น ๆ ไปด้วย ส่วนในคอลัมน์สังคมของวารสาร "บริดจ์" ก็แอบเรียกท่านเป็น "น้าแจ้" เห็นทีจะให้คล้องกับ "น้าจ่า" กระมัง

เพื่อเป็นการแสดงความรักใคร่สนิทสนม จึงขออนุญาตใช้สรรพนาม "น้าแจ้" ต่อไปในคำไว้อาลัยนี้

ความสามารถในเชิงบริดจ์ของน้าแจ้นั้น พูดกันตามแต้มอันดับก็จะสรุปได้ว่าท่านเป็นรองอยู่ก็แต่ โกวิท สุจริตกุล ซึ่งนักบริดจ์ส่วนมากของไทยยกย่องเป็นยอดนักบริดจ์แต่ผู้เดียวเท่านั้น

อันดับสูงสุดของนักบริดจ์ไทยคือ Life Master คุณโกวิทเป็น Life Master คนที่ ๑ ของประเทศไทย พล.ต. สาคร ยิ่งถาวร เป็นคนที่ ๒ และน้าแจ้เป็นคนที่ ๓ แต่ต่อมาในภายหลังน้าแจ้ได้แต้มขึ้นหน้า พล.ต. สาครไปเป็นอันดับที่ ๒ และครองตำแหน่งนี้อยู่จนวาระสุดท้าย

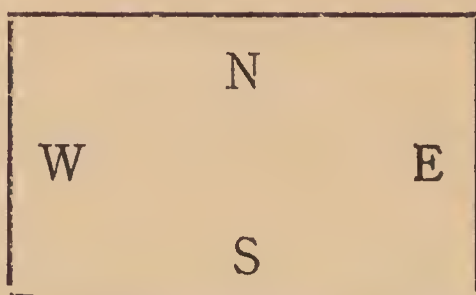
ชาวต่างประเทศที่ร่วมแข่งขันในการแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลจะรู้ความสามารถของน้าแจ้ จากคำอธิบายประกอบภาพในสูจิบัตรว่าเป็นนักบริดจ์ที่ "bright and systematic"

น้าแจ้จะ bright and systematic เพียงใด ขอให้ดูจากการตอบปัญหา Double Dummy ซึ่งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตัดสินว่าคำตอบของน้าแจ้เป็นคำตอบที่ดีที่สุดใน "บริดจ์" เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๕๐๓ ดังนี้

ปัญหา จากไพ่ข้างล่าง N-S ประมูลโพดำเป็นทรัมพ์ S เป็นผู้เล่น ถามว่า S เดินไพ่กระดานนี้ได้มากที่สุดกี่ตอง อธิบายวิธีเดินไพ่พอเข้าใจด้วย

ดำ	9 7 6 5 4
แดง	A 10 8
เหลี่ยม	A Q
จิก	8 7 6

ดำ	Q 8 3		ดำ	—
แดง	—		แดง	K Q J 9 6 4 3
เหลี่ยม	K J 10 9 6 5 4 3		เหลี่ยม	8
จิก	Q 10		จิก	J 5 4 3 2

ดำ	A K J 10 2
แดง	7 5 2
เหลี่ยม	7 2
จิก	A K 9

W นำตัวแรกด้วยเหลี่ยม J

คำตอบของน้าแจ้มีดังนี้ :—

"เป็นวิธีเล่นแบบ Throw in—Finesse ดังนี้

ตอนแรก Finesse คิงเหลี่ยม แล้วเล่นทรัมพ์ เอ, คิงดำ

๑. ถ้า W ไม่กัน Throw in ก็กินเอาเหลี่ยม เอ, คิงจิก แล้ว Throw in โพดำเลิกให้ West ซึ่งจะต้องออกคิงเหลี่ยม ที่แรกหลบแดง หลบจิกมือละตัว พอเดินเหลี่ยมครั้งที่ ๒ มือที่หลบโพแดงคงหลบโพแดงต่อไป แต่มือที่หลบจิกใช้ทรัมพ์

๒. ถ้า W กับ Throw in ในหน้าทรัมพ์ ก็กินดำหมด ๓ ตอง แล้วกิน เอ จิก

(ก) ถ้า West กัน Throw in ในชุดจิกโดยลงควีนจิกก่อน South ก็กิน 10 เหลี่ยม แล้วนำจิกจากดัมมี่ขึ้นมา Finesse ถ้า East ลงแจ็คกิน Throw in ไม่ให้เข้ามือ West ก็กินจิกด้วยคิง เก้าจิกจะใหญ่ แต่ถ้า East ลงจิกเล็กก็ Throw in เข้า West ด้วยสิบจิก ซึ่งจะต้องออกเหลี่ยมมาให้ Ruff และ Discard

(ข) ถ้า West ไม่กัน Throw in หน้าจิก โดยลงจิกก่อน South ก็กินเอเหลี่ยม แล้ว Throw in หน้าจิกเข้า West จึงจำเป็นต้องออกเหลี่ยมมาให้ Ruff และ Discard อยู่ดี

ฉะนั้น ไม่ว่า E-W จะป้องกันการเดินไพ่ดีเช่นไร South ก็คงทำ Contract ได้ 5 โพดำทั้งนั้น

ความสามารถของน้ำแจ้ ยังมีสถิติผลการแข่งขันเป็นพยานดังต่อไปนี้อีก (เฉพาะ Major Tournament ประจำปี)

พ.ศ. ๒๕๐๓

— ชนะการคัดเลือกได้เป็นทีมชาติ ไปแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่ฮ่องกง ชนะที่ ๒ (ผู้เล่นในทีมมี โกวิท สุจริตกุล ปั้ทม์ นรพัลลภ น้ำแจ้–พ.อ. ภักดี ศรลัมพ์, เอ๊ช.เอ๊ฟ. จาง–เค ดับบลิวเซ็น)

พ.ศ. ๒๕๐๔

— รองชนะเลิศ ทีม ๔ ระหว่างกระทรวง (น้ำแจ้–พ.อ. ภักดี ศรลัมพ์, พ.อ. ทิพย์ ผลโภค–พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร)

— ชนะเลิศ ๓ กองทัพ (พ.อ. ทิพย์ ผลโภค–พ.อ. ภักดี ศรลัมพ์, พ.อ. ประดิษฐ์ ตู้จินดา–พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร, น้ำแจ้ – ร.อ. ประสาท ประสงค์จรรยา)

— ชนะการคัดเลือกได้เป็นทีมชาติ (โกวิท สุจริตกุล-สมบูรณ์ นันทาภิวัธน์, น้าแจ้-นพ. สนอง อุนากุล, อี.อาร์. กาน-เค.ดับบลิว เซ็น) แข่งชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่กรุงเทพ ฯ และได้เป็นผู้ชนะเลิศ

— ชนะเลิศการแข่งขันทดลอง Par-Point คู่กับบุญธรรม นันทเทิม (๕๒ เปอร์เซ็นต์) ได้รับรางวัลคุณทวี แรงขำ

— ชนะเลิศของ ZONE การแข่งขัน World Par Point Olympiad คู่กับ โกวิท สุจริตกุล (๖๑.๙ เปอร์เซ็นต์) ได้รับรางวัลจากประธานสหพันธ์บริดจ์โลก

— เลื่อนเป็น Life Master ในปีนี้

พ.ศ. ๒๕๐๕

— รองชนะเลิศ ทีม ๔ ทั่วไป (น้าแจ้ — นพ. สนอง อุนากุล, พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร-กำพูน เทียนเงิน) ร่วมกับทีมของคุณทวี แรงขำ)

พ.ศ. ๒๕๐๖

— ชนะเลิศ ทีม ๔ ระหว่างกระทรวง (น้าแจ้-พ.อ.สาคร ยิ่งถาวร, ร.อ. ประสาท ประสงค์จรรยา-ร.ท. อนันต์ บุญสุภา)

— รองชนะเลิศ ทีม ๔ ทั่วไป (น้าแจ้-ปั้ทม์ นรพัลลภ, นพ. สนอง อุนากุล-กำพูน เทียนเงิน)

พ.ศ. ๒๕๐๗

— ชนะเลิศ ทีม ๔ ทั่วไป (น้าแจ้-ปั้ทม์ นรพัลลภ, ดร. มนู วีระบุรุษ-บัญชา สันติโกวิท)

— ชนะเลิศ ทีม ๔ ระหว่างกระทรวง (น้ำแจ้-พ.อ.สาคร ยิ่งถาวร พ.อ. แหลม พรสวรรค์-ร.ท. อนันต์ บุญสุภา)

— ชนะเลิศ ทีม ๔ สามกองทัพ (น้ำแจ้ - พ.อ. สาคร ยิ่งถาวร, พ.อ. แหลม พรสวรรค์—พ.ต. ประสาท ประสงค์จรรยา)

— ชนะการคัดเลือก เป็นทีมชาติไปแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่โตเกียว (น้ำแจ้-ปั๋ทม์ นรพัลลภ, ดร. มนู วีระบุรุษ -บุญธรรม นันทเทิม, วิบูลย์ รัศมิทัต-น.พ. เชิด ศีตะจิต) เป็นอันดับ ๔ และในประเภทคู่ น้ำแจ้ กับ ดร. มนู วีระบุรุษ ติดอันดับ ๓

พ.ศ. ๒๕๐๘

ไม่ชนะการแข่งขันใหญ่ แต่ได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าทีม-ชาติ ไปแข่งขันชิงชนะเลิศภาคตะวันออกไกลที่ฮ่องกง (ผู้เล่น มีโกวิท สุจริตกุล-ร.อ. เอื้อ อิศรางกูร ณ อยุธยา ร.น., ดร. มนู วีระบุรุษ - ร.อ. อนันต์ บุญสุภา, ปั๋ทม์ นรพัลลภ-วิบูลย์ รัศมิทัต)

การแข่งขันครั้งนี้ไทยชนะเลิศ ประจวบเหมาะกับเป็นปีแรกที่สหพันธ์บริดจ์ภาคตะวันออกไกลได้รับสิทธิ์ให้ส่งทีมไปแข่งขันชิงชนะเลิศของโลก (Bermuda Bowl) ได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าน้ำแจ้เป็นผู้นำเกียรติอันนี้มาสู่ประเทศไทยสำเร็จ

พ.ศ. ๒๕๐๙

ไม่มีสถิติปรากฏ

พ.ศ. ๒๕๑๐

— ชนะการคัดเลือกทีมชาติไปแข่งขันชิงชนะเลิศ ภาคตะ-วันออกไกลที่ฟิลิปปินส์ (น้ำแจ้—พล.ต. สาคร ยิ่งถาวร, น.ต. ธโนพัฒน์ ใสวิเศษ-โอภาร จงเจริญรัตน์, ประเมิน บุณยเกต-พิเชษฐ์ วิชัยดิษฐ์)

ในปีนี้มีผู้เล่นที่เพิ่งเคยเข้าแข่งขันนานาชาติเป็นครั้งแรกถึง ๔ คน ผลจึงปรากฏว่าเป็นอันดับ ๘

จะสังเกตได้ว่า น้าแจ้อาการไม่ดีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ แล้ว และหลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็นับได้ว่าสุขภาพบังคับให้น้าแจ้ต้องละมือจากการแข่งบริดจ์เป็นล่ำเป็นสันโดยเด็ดขาดทีเดียว จะเล่นบ้างก็ต่อเมื่อเพื่อนฝูงไปชวนเล่นแก้เหงาที่บ้านเท่านั้น

สถิติในการได้เป็นทีมชาติถึง ๔ ครั้งในระยะเวลา ๗ ปี คือ จาก พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ นั้น เป็นสถิติที่หาคนลบได้ยากมาก และจากการแข่งขันในต่างประเทศนี้ น้าแจ้จึงได้แต้ม International Master Points ถึง ๘ แต้ม

นอกจากจะร่วมในการแข่งขันอย่างสำบุกสำบันแล้ว น้าแจ้ยังเป็นหัวแรงสำคัญในการบริหารงานของสมาคมบริดจ์แห่งประเทศไทย อีกคือ

พ.ศ. ๒๕๐๓	เป็นนายทะเบียน
พ.ศ. ๒๕๐๔	เป็นกรรมการจัดการแข่งขัน และเป็นกรรมการร่างโครงการจัดการแข่งขันภาคตะวันออกไกล (ไทยเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขัน) ด้วย
พ.ศ. ๒๕๐๕	เป็นนายทะเบียน
พ.ศ. ๒๕๐๖	ไม่ได้เป็นกรรมการบริหาร แต่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการแข่งขันคนหนึ่งของสมาคม
พ.ศ. ๒๕๐๗	เป็นอุปนายกสมาคม
พ.ศ. ๒๕๐๘	เป็นอุปนายกสมาคม

ในด้านการเขียน น้าแจ้ได้เขียนบทความลงในวารสาร "บริดจ์" ด้วยความเต็มใจบ้าง ด้วยถูกบังคับบ้าง ๒ ครั้งด้วยกันคือ เรื่อง "บริดจ์ระหว่างประเทศ" ใน "บริดจ์" เล่ม ๔ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ กับเรื่อง "ลูกสาวบริดจ์" ใน "บริดจ์" เล่ม ๑ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ อีกด้วย

ตามที่กล่าวมาแล้ว ก็ควรจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าน้าแจ้เป็นนักบริดจ์ที่ยิ่งใหญ่และเสียสละให้แก่สมาคมบริดจ์เพียงใด

อัธยาศัยอันดีงามของน้าแจ้ เป็นอัธยาศัยที่แสดงตัวเอง ไม่ว่าน้าแจ้จะอยู่ต่อหน้าชั้นในขณะสอนนักเรียน หรือว่าจะสมาคมอยู่กับเพื่อนฝูง ความจริงข้อนี้ยืนยันได้จากบทความเรื่อง "การแข่งขันประเภทคู่ทั่วไปฤดูร้อน" ของ "มนู วีระบุรุษ" ใน "บริดจ์" เล่ม ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ดังนี้

"น้าแจ้เป็นนักบริดจ์ขี้บ่นตามประสาคนแก่ที่ใจดีมาก กินน้อย น้ำหนักตัวเพียง ๔๐ กิโลกรัมเท่านั้น สมัยไปแข่งขันบริดจ์ที่โตเกียวด้วยกัน คุณประวิงกับข้าพเจ้ามักจะนั่งขนาบข้างท่านเสมอที่โต๊ะอาหาร ท่านมักจะสั่งโกเบบีฟหรือสเต๊กอย่างดีมากินเสมอ แต่คุณประวิงกับข้าพเจ้าสั่งแต่มันเทศหรือขนมปังเปล่า ๆ น้าแจ้จะค่อย ๆ หั่นเนื้อ ใช้ซ่อมจิ้มขึ้นมาดมสองสามชิ้นแล้วหันซ้ายขวามามองคุณประวิงและข้าพเจ้า ซึ่งประกบแน่นอยู่ ๒ ข้าง แล้วเอ่ยขึ้นว่า "เฮ้ย ! เอาไปกินทีเถอะวะ วันนี้อั๊วไม่ค่อยหิว" เป็นการลดค่าครองชีพที่ไม่เลวนัก"

อัธยาศัยใจของนักบริดจ์ ซึ่งล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพิมพ์ไว้ว่า

"เรา เหล่านักบริดจ์ บ่มิคิดคดีทราม
ตั้งจิตจะนำความ สุขะให้ฤดีสบาย
ถึงล้อก็ล้อเพียง กละเยี่ยง วิธีสหาย
บ่มีจะมุ่งร้าย บ่มิมุ่ง ประจานใคร
ใครอาจจะพลาดท่า ก็จะล้อจะเลียนให้
ใครดีวิเศษไซร้ ก็จะชมประสมดี
ชมเราก็แท้งคิว ผิว่าฉิวก็ซอรี่ ฯ"

อัธยาศัยนั้น ท่านมีอยู่ครบถ้วน

การจากไปของท่าน ยังให้เกิดความอาลัยอย่างสุดซึ้งในบรรดาพวกเราที่อยู่ข้างหลัง

ในนามของบรรดาศิษย์ และบรรดานักบริดจ์ทั้งหลาย ขออาราธนาบารมีคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดดลบันดาลให้อาจารย์ พ.อ. หม่อมหลวงเถกิงเดช สุทัศน์ ประสบความสุขในสุคติภพนั้นเถิด.

พล. อ.ต. หม่อมราชวงศ์ เสริม สุขสวัสดิ์

เมื่อผมนึกถึงคุณเดช

คุณผสารบอกผมว่า กำลังจะจัดเตรียมงานพระราชทานเพลิงศพคุณเดช และอยากจะให้ถ้อยคำของผมไว้ในหนังสือเล่มนี้สักเล็กน้อย เพื่อฝากความระลึกถึงไว้ให้แก่บรรดาพวกเรา ที่ยังเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารในภพนี้

ผมนึกถึงคุณเดช ในความทรงจำของผม ผมได้แต่นึกเห็นใบหน้าที่ยิ้มแย้มอยู่เป็นนิจของคุณเดช แม้ในยามที่กำลังต่อสู้อยู่กับความเจ็บไข้ได้ป่วยบนเตียงนอน บุตรภรรยาที่พยาบาลอยู่รอบข้างเป็นเวลาอันยาวนาน และญาติมิตรที่ไปพบปะเยี่ยมเยียน จะได้เห็นแต่แววตาที่แสดงความอดทน ไม่ยอมที่จะทำตนให้เป็นภาระทางใจแก่ผู้ใดทั้งสิ้น คุณเดชกลับกลายเป็นผู้ที่ให้กำลังใจแก่พวกเรา ให้นึกถึงวันที่จะหายจากความเจ็บป่วย และจะทำโน่นทำนี่เมื่อหายเจ็บแล้ว พร้อมทั้งให้ความคิดเห็นคำแนะนำต่าง ๆ ตามแบบพ่อบ้านที่ดี บางครั้งที่ยังลุกนั่งได้ก็สู้ฝืนความเจ็บไข้มาร่วมคุยสนุกสนานกับมิตรสหาย ทำให้พวกเราลืมไปได้ชั่วครั้งคราวว่ากำลังนั่งอยู่กับคนเจ็บ ลักษณะนิสัยของความเป็นผู้ดีแบบนี้ ถ้ามีอยู่ในตัวบุคคลผู้ใดที่เป็นปกติ ไม่ใช่ในยามเจ็บไข้ ก็ย่อมหาได้ยากอยู่แล้วในทุกวันนี้ เพราะธรรมดาคนที่กำลังเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้พยาบาลมักจะต้องเป็นฝ่ายยอมทนฟังและอภัยให้ในความจู้จี้ขี้บ่นไปจนถึงที่สุด แต่ผมไม่เคยได้พบคุณเดชในลักษณะนิสัยเช่นนั้นเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ ไม่ว่าผม

หรือใครผู้ใดก็ตาม พอทราบว่าเราจะไม่มีวันได้พบคุณเดชอีกแล้ว เราย่อมจะนึกถึงคุณเดชด้วยความเศร้าสลดใจและเสียดายเป็นที่สุด ผมยังเชื่อว่า คุณความดีของคนเราที่ทำไว้นั้นย่อมไม่มีวันดับสูญ แม้ในยามที่เราจากภพนี้ไปแล้ว ผลแห่งกรรมดีของผู้นั้น ย่อมจะนำพาวิญญาณไปสู่สุขคติในภพหน้า และยังจะได้จารึกตัวอย่างอันดีงามไว้ให้แก่พวกเราในภพนี้ด้วย ดังที่ผู้หลักผู้ใหญ่ ท่านได้กล่าวเตือนใจลูกหลานของท่านไว้ว่า เมื่อจะอยู่ก็ให้เขาพอใจ เมื่อจะไปก็ให้เขาคิดถึง นับว่าเป็นคำกล่าวที่ใช้ได้ทุกวาระ และโดยเฉพาะ **เมื่อผมนึกถึงคุณเดช**

วิชา เศรษฐบุตร

เรื่องของบุหรี่

โดย **นายแพทย์ชัยเวช นุชประยูร**

บุหรี่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในทุกวงสังคมของโลกปัจจุ-บัน แม้ว่าจำนวนผู้ที่นิยมสูบบุหรี่ในประชาชนทั่วไปยังไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงก็ตาม แต่ในกลุ่มชนที่มีความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากบุหรี่ดี เช่นพวกแพทย์นั้นแนวโน้มของการสูบบุหรี่ได้ลดลงมาก ดังปรากฏในสถิติของการสำรวจอัตราการสูบบุหรี่ของแพทย์ชาวอังกฤษดังต่อไปนี้

ในปี	๑๙๕๑	๔๕ %	ของแพทย์สูบบุหรี่
ในปี	๑๙๕๘	๓๒ %	,,
และ ในปี	๑๙๖๖	๒๐ %	,,

ในระยะแรก ๆ ของการสูบบุหรี่ ผู้เริ่มสูบทุกคนคงไม่พึงใจต่อกลิ่นและรสของควันบุหรี่นัก และมักมีอาการไม่สบายต่าง ๆ ร่วมไปด้วยเป็นต้นว่า คลื่นไส้, น้ำลายสอ, เจ็บคอ, เวียนศีรษะ และเบื่ออาหารต่อเมื่อสูบบ่อย ๆ เข้าร่างกายเกิดความเคยชิน อาการไม่สบายต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลงจนไม่มี ยิ่งกว่านั้นผู้ที่ติดบุหรี่ยังเกิดการติดใจในรสของบุหรี่จนไม่สามารถจะเลิกได้อย่างง่าย ๆ ทุกครั้งที่ไม่ได้สูบ ผู้ติดบุหรี่จะเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ หงุดหงิด คิดอะไรไม่ออก แต่ถ้าได้สูบสักพักจะรู้สึกว่าสมองโปร่ง ความคิดคล่องแคล่วขึ้น และอารมณ์แจ่มใส

ท่านเคยคิดบ้างไหมว่า ในบุหรี่มีอะไรจึงทำให้หลายท่านติดใจและตัดใจเลิกสูบได้ด้วยความลำบากอย่างยิ่ง สารต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของควันบุหรี่ให้โทษต่อร่างกายและชีวิตหรือไม่เพียงใด การได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุหรี่อาจจะช่วยให้หลายท่านที่ยังไม่ติดบุหรี่หาทางหลีกเลี่ยง ส่วนท่านที่ติดบุหรี่แล้วจะได้ตัดใจเลิกสูบได้อย่างเด็ดขาดขึ้น

ส่วนประกอบของควันบุหรี่

เท่าที่มีผู้วิเคราะห์ไว้ พบว่าในควันบุหรี่มีสารเคมีทั้งที่ให้โทษและไม่ให้โทษแก่ร่างกายถึง ๑๐๐๐ ชนิด ส่วนที่ให้โทษต่อร่างกายได้แก่

๑. นิโคติน นิโคตินเป็นอัลคาลอยด์สีขาว ละลายน้ำได้ ระเหยได้ เมื่อถูกอากาศจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ได้มีผู้สามารถแยกนิโคตินจากบุหรี่ได้ตั้งแต่ปี ๑๘๒๘ ปริมาณของนิโคตินในบุหรี่แต่ละชนิดมีจำนวนแตกต่างกันไปจาก ๐.๑–๓.๐ มิลลิกรัม/มวน หรือประมาณ ๒.๐ มิลลิกรัม/มวน โดยเฉลี่ย

"นิโคติน" เป็นสารพิษชนิดหนึ่งซึ่งสามารถทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้ อาการไม่สบายต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ผู้ที่เริ่มสูบนั้นเป็นฤทธิ์ของนิโคตินนั่นเอง และเป็นที่เชื่อกันว่าการติดบุหรี่ก็เป็นผลของนิโคตินในบุหรี่เช่นกัน ที่เชื่อเช่นนี้เพราะในผู้ที่ติดบุหรี่และพยายามจะอดบุหรี่นั้น ความอยากบุหรี่จะลดลงหรือหายไปเมื่อให้นิโคตินแทน

นิโคติน ออกฤทธิ์ต่อร่างกายหลายแห่งด้วยกันคือ

๑. ฤทธิ์ต่อระบบประสาท กลไกของการออกฤทธิ์ค่อนข้างซับซ้อน สรุปได้ว่าในขนาดน้อย ๆ จะให้ผลในทางกระตุ้น และในขนาด

มาก ๆ จะให้ผลในทางกด ในขณะใช้ความคิด การสูบบุหรี่สักมวน จะทำให้ความคิดแจ่มใสขึ้น อย่างที่เรียกว่า "หัวแล่น" และขณะที่มีความเครียด สูบบุหรี่หลายมวนติดต่อกันจะช่วยให้อารมณ์สงบขึ้น ดังนี้เป็นต้น

๒. ฤทธิ์ต่อหัวใจและหลอดเลือด เกิดจากการที่นิโคตินกระตุ้นต่อมเปลือกหมวกไต (ต่อมอดรีนัล) ทำให้มีการหลั่งของฮอร์โมนอดรีนาลิน และ นอร์อดรีนารีน มีผู้ศึกษาไว้ว่า การสูบบุหรี่ ๑—๒ มวน จะทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น ๑๕-๒๕ ครั้ง/นาที และความดันเลือดสูงขึ้น ๑๐-๒๐ มม.ปรอท ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการสูบบุหรี่ทำให้มีการหลั่งของฮอร์โมน อดรีนาลิน และนอร์อดรีนาลิน

๓. ฤทธิ์อื่น ๆ ได้แก่

๓.๑ นิโคติน ทำให้มีการหลั่งกรดไขมันในเลือดเพิ่มขึ้น และทำให้เลือดจับตัวได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นผลให้มีก้อนลิ่มเลือดเกาะที่ผนังชั้นในของหลอดเลือดฝอยได้ง่าย และเกิดการตีบตันของเส้นเลือด

๓.๒ นิโคตินทำให้การบีบตัวของกะเพาะอาหารและลำไส้ลดลง และมีการหลั่งน้ำกรดมากขึ้น ผู้ที่เป็นแผลเบื่อยของกระเพาะอาหาร ถ้าสูบบุหรี่ แผลจะหายช้า

๓.๓ นิโคติน ทำให้ความอยากอาหารลดลง ผู้สูบบุหรี่มักมีน้ำหนักลด

๓.๔ นิโคติน ทำให้บั่สสาวะลดลง

๒. คาร์บอนมอนอกไซด์ ซึ่งเป็นสารที่เกิดจากการเผาไหม้ไม่สมบูรณ์ ปริมาณของคาร์มอนนอกไซด์ในบุหรี่นั้นมีไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ p.p.m. ซึ่งเป็นจำนวนที่มากพอที่จะทำให้เกิดคาร์บอกซีฮีโมโกลบินในเลือดได้ ๕ –๑๐ %

๓. สารที่ก่อการระคายเคืองต่อเยื่อบุหลอดลมและถุงลม ได้แก่ Acrolein, NO_2 (ไนโตรเจนไดออกไซด์), SO_2 (ซัลเฟอร์ไดออกไซด์), HCN (ไฮโดรเจนไซยาไนด์) ฯลฯ

๔. สารที่ทำให้เกิดมะเร็ง ส่วนใหญ่เป็นสารประเภทไฮโดรคาบอน (Polycyclic Aromatic Hydrocarbon) เช่น Benzpyrene เป็นต้น สารเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเผาไหม้ที่อุณหภูมิสูง ๆ การเผาไหม้ของบุหรี่นั้นมีอุณหภูมิสูงถึง ๘๘๐° องศาเซนติเกรด ยิ่งอุณหภูมิของการเผาไหม้สูงเท่าใด สารไฮโดรคาร์บอนก็ยิ่งเกิดมากขึ้นเท่านั้น บุหรี่ราคาแพงมักมีอุณหภูมิของการเผาไหม้ต่ำกว่าบุหรี่ราคาถูก ๆ

นอกจากสารไฮโดรคาร์บอนแล้ว ในควันบุหรี่ยังมี สารหนูและสารกัมมันตภาพรังสีบางตัว เช่น Polonium ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดมะเร็งด้วย สารเหล่านี้ปรากฏอยู่ในส่วนที่เป็นขี้กล้อง

ควันบุหรี่กับควันจากท่อไอเสียรถยนต์

ทั้งในควันบุหรี่และควันจากท่อไอเสียรถยนต์ มีสารประเภทไฮโดรคาร์บอน, คาร์บอนมอนนอกไซด์, ไนโตรเจนไดออกไซด์ และซัลเฟอร์ไดออกไซด์เหมือนกัน จะต่างกันก็ตรงที่ควันจากท่อไอเสียรถยนต์ไม่มีนิโคติน ซึ่งทำให้เสพติดได้อย่างบุหรี่เท่านั้น

ถ้าจะเปรียบเทียบความเข้มข้นของสารต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบอยู่ในควันบุหรี่ กับควันจากท่อไอเสียรถยนต์แล้ว จะพบว่าไม่ต่างกันเท่าใดนัก ดังนั้นการอัดเอาควันบุหรี่เข้าปอดจึงไม่ต่างอะไรกับการอัดเอาควันจากท่อไอเสียรถยนต์เข้าปอดเลย

โทษของบุหรี่ต่อร่างกาย พอสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ทำให้อายุสั้น น้ำหนักตัวลด เบื่ออาหาร

๒. ทำให้เกิดมะเร็งปอดง่ายขึ้น

๓. ทำให้เกิดโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังและการเสื่อมของถุง-ลมในปอด

๔. ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบง่ายขึ้น

๕. ทำให้เกิดแผลในกระเพาะอาหารหายช้า

๖. ทำให้เกิดโรคของฟันและเหงือก

๗. ในคนท้องที่สูบบุหรี่จัดเด็กที่เกิดจะตัวเล็ก

๘. บุหรี่บางชนิดที่มี HCN ปริมาณสูง ๆ สูบแล้วทำให้ตาบอดได้

การสูบบุหรี่ทำให้อายุสั้น

เรื่องนี้มีผู้ศึกษาไว้มากทั้งในอังกฤษ อเมริกา คานาดา และยุโรป โดยการสำรวจอัตราตายของประชากรในประเทศต่าง ๆ เหล่านั้น ได้ผลตรงกันว่าพวกที่สูบบุหรี่มีอัตราตายโดยเฉลี่ยสูงเป็น ๒-๓ เท่าของพวกที่ไม่สูบบุหรี่ และอัตราตายนี้จะยิ่งสูงมากขึ้นในพวกที่สูบบุหรี่จัด

Dr. Hammond นักสถิติชาวอเมริกัน ได้คำนวนไว้ว่า พวกที่สูบบุหรี่มีชีวิตสั้นกว่าพวกที่ไม่สูบบุหรี่ประมาณ ๕ ปีโดยเฉลี่ย ยิ่งจำนวนการสูบบุหรี่ต่อวันมากขึ้น ความยืนยาวของชีวิตก็จะยิ่งลดลงกว่าที่ควรจะเป็นมากขึ้น

บุหรี่กับการเกิดมะเร็ง

ในปี ๑๙๕๐ ได้มีผู้ทดลองเอา Tobacco Tar (ขี้กล้อง) ป้ายลงบนหลังหนูตะเภาซ้ำที่เดียวกันอยู่เป็นเดือน ๆ ปรากฏว่าบริเวณที่ป้ายเกิดเป็นมะเร็งขึ้น ต่อมาได้มีผู้ทดลองให้สุนัขสูบบุหรี่โดยเจาะรูหลอดลมของสุนัขไว้และต่อเข้ากับเครื่องมือสูบบุหรี่ พบว่าหลังจากให้สุนัขสูบบุหรี่วันละ ๙—๑๐ มวน เป็นเวลา ๒½ ปี สุนัข ๑๒ ตัวใน ๘๖ ตัว เกิดเป็นมะเร็งของปอดและหลอดลมขึ้น การทดลองเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ในบุหรี่มีสารที่ทำให้เซลล์ธรรมดากลายเป็นมะเร็งได้

จากการสำรวจอัตราตายด้วยโรคมะเร็งปอดในผู้ที่มีอายุเกิน ๓๕ ปีขึ้นไป ในประเทศอังกฤษพบว่า พวกที่สูบบุหรี่วันละ ๑๐ มวน มีอัตราตายด้วยโรคมะเร็งปอดเป็น ๑๐ เท่าของพวกที่ไม่สูบ พวกที่สูบวันละ ๒๐—๓๐ มวน มีอัตราตายเป็น ๒๐ เท่า และ ๓๐ เท่าของพวกที่ไม่สูบตามลำดับ

ที่ประเทศอเมริกาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้มีพยาธิแพทย์ ๒ ท่านคือ Dr. Stout และ Dr. Auerbach ร่วมกับ Dr. Hammond นักสถิติ ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุหรี่กับมะเร็งปอด โดยพยาธิแพทย์ทั้งสองมีหน้าที่ตรวจดู พยาธิสภาพ และการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ ของหลอดลม-และปอดจากศพชายและหญิงที่ตายด้วยโรคต่าง ๆ เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑๕๒๒ ศพ ส่วนนักสถิติเป็นผู้จดประวัติการสูบบุหรี่ของผู้ตายเหล่านั้นไว้ และนำมาเปรียบเทียบได้ดังนี้ :—

ในพวกที่ไม่สูบบุหรี่ พบมีเซลล์ผิดปกติซึ่งบ่งชี้ว่าอาจจะกลายเป็นมะเร็งปอดในเวลาต่อไปเพียง ๓.๘ % และไม่พบมะเร็งของหลอดลมเลย

ในพวกที่สูบบุหรี่ พบดังนี้

ผู้ที่สูบบุหรี่น้อยกว่าครึ่งซองต่อวัน พบเซลล์ผิดปกติ ๙๐.๖ %
และพบมะเร็งเกิด ๐.๓ %

ผู้ที่สูบบุหรี่ ๑/๒ ถึง ๑ ซองต่อวัน พบเซลล์ผิดปกติ ๙๗.๐ %
และพบมะเร็งเกิด ๐.๘ %

ผู้ที่สูบบุหรี่ ๑-๒ ซองต่อวัน พบเซลล์ผิดปกติ ๙๙.๓ %
และพบมะเร็งเกิด ๔.๓ %

ผู้สูบบุหรี่มากกว่า ๒ ซองต่อวัน พบเซลล์ผิดปกติ ๙๙.๖ %
และพบมะเร็งเกิด ๑๑.๔ %

การศึกษานี้แสดงว่า ผู้ที่สูบบุหรี่จัดมีอัตราการเกิดมะเร็งปอดสูงกว่าผู้ที่ไม่สูบบุหรี่มาก

บุหรี่กับการเกิดโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังและการเสื่อมของถุงลมในปอด

นักเลงบุหรี่จำนวนไม่น้อยมีอาการไอเรื้อรัง ในระยะแรก ๆ ของโรคหลอดลมอักเสบนั้น อาการไอมักเกิดในตอนเช้า ๆ เท่านั้น แต่เมื่อโรคเป็นมากขึ้น อาการไอก็มีมากขึ้น และในระยะท้าย ๆ ของโรคจะมีอาการเหนื่อยควบคู่ไปด้วย ซึ่งเป็นผลของโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังร่วมกับการเสื่อมของถุงลมในปอด สถิติจากอเมริกาแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่สูบบุหรี่มีโรคหลอดลมอักเสบเป็น ๖ เท่าของพวกไม่สูบบุหรี่

ในควันบุหรี่มีสารหลายชนิดซึ่งระคายเคืองต่อเยื่อบุหลอดลม ตัวสำคัญได้แก่ Acrolein NO_2 และ SO_2 สารเหล่านี้จะทำให้การพัดโบกของ Cilia ที่เยื่อบุหลอดลมเสียหน้าที่ไป ทำให้สิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ เช่นเชื้อโรค เข้าถึงหลอดลมได้สะดวก และเกิดการอักเสบได้ง่ายขึ้น ผลของการอักเสบของหลอดลมติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ ทำให้เยื่อบุหลอดลมหนาขึ้น ซึ่งเป็นผลให้รูของหลดลมตีบเล็กลง ยิ่งการตีบของหลอดลมมีมาก การระบายอากาศจากบรรยากาศสู่ถุงลมและจากถุงลมสู่บรรยากาศเป็นไปได้ไม่สะดวกมากขึ้น ทำให้ออกซิเจนในเลือดน้อยลง และคาร์บอนไดออกไซด์คั่ง ภาวะการขาดออกซิเจนและการคั่งของคาร์บอนไดออกไซด์เป็นสาเหตุให้ผู้ป่วยเสียชีวิตลงในระยะท้าย ๆ ของโรค

บุหรี่ก้นกรองกับการสูบบุหรี่เหลือก้านยาว

ได้มีผู้ศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ควันบุหรี่ จากบุหรี่ก้นกรองกับบุหรี่ธรรมดาชนิดเดียวกันขนาดและความยาวเท่ากัน พบว่า บุหรี่ก้น-

กรองสามารถลดปริมาณของ Tobacco Tar และนิโคตินลงได้ประมาณหนึ่งในสาม

ก้นบุหรี่โดยปกติทำหน้าที่ดักเอา Tar และนิโคติน จากควันบุหรี่ไว้ ดังนั้นการสูบบุหรี่เหลือก้นยาวจึงดีกว่าสูบบุหรี่เหลือก้นสั้น เพราะยิ่งสูบเหลือก้นบุหรี่สั้นลงเท่าใด ปริมาณ Tar และนิโคตินในควันบุหรี่ก็จะยิ่งเข้มข้นมากขึ้นตามลำดับ

การสูบซิการ์และการสูบกล้อง

ผลการศึกษาอัตราตายด้วยโรคมะเร็งปอดก็ดี โรคหลอดลมอักเสบก็ดี ในพวกที่สูบซิการ์หรือสูบกล้องกับพวกที่ไม่สูบบุหรี่ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันเลย ทั้งนี้เป็นเพราะควันจากการสูบซิการ์และการสูบกล้องฉุนเนื่องจากมีปริมาณของ Tar และนิโคตินมากกว่าควันบุหรี่ที่มวนด้วยกระดาษ ซึ่งจะทำให้ผู้สูบซิการ์หรือกล้องไอมากและสำลักถ้าอัดควันเข้าไป ดังนั้นผู้สูบซิการ์และกล้องโดยทั่วไปจึงไม่นิยมอัดควันซิการ์เข้าปอดเพียงแต่สูบและพ่นควันออกมาเท่านั้น

โรคที่ต้องงดสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด

๑. โรคปอดและหลอดลมทุกชนิด ผู้ที่เป็นหืดก็ดี ปอดอักเสบก็ดี วัณโรคก็ดี ควรงดสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด เพราะการสูบบุหรี่จะทำให้โรคหายช้า และเกิดโรคแทรกได้ง่าย ยิ่งผู้ที่เป็นโรคถุงลมพองและหลอดลมอักเสบด้วยแล้ว การสูบบุหรี่นอกจากจะทำให้การรักษาไม่ได้ผลแล้วยังเร่งให้ถุงลมและหลอดลมเสื่อมเร็วขึ้นด้วย

๒. โรคของหัวใจและหลอดเลือดทุกชนิด โดยเฉพาะโรคที่เรียกว่า "Burger's Disease" ซึ่งเป็นโรคพบเฉพาะในผู้ที่สูบบุหรี่เท่านั้น

โรคนี้เกิดจากเส้นเลือดปลายมือปลายเท้าตีบตัน ทำให้เกิดการตายของนิ้วมือนิ้วเท้าได้ และมีอาการปวดแสนสาหัส ผู้ที่เป็นโรคนี้ต้องงดสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด

๓. โรคเบาหวาน โรคเบาหวานเป็นแฟคเตอร์สำคัญของการเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบอยู่แล้ว การสูบบุหรี่ของผู้ที่เป็นโรคเบาหวานจะช่วยเร่งให้เกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบเร็วขึ้น

๔. โรคความดันเลือดสูง การสูบบุหรี่จะทำให้การรักษาไม่ค่อยได้ผล เพราะนิโคตินเองมีฤทธิ์ทำให้ความดันเลือดสูงขึ้น

๕. โรคแผลในกระเพาะอาหาร การสูบบุหรี่ทำให้แผลหายช้า

๖. ผู้ที่ได้รับการผ่าตัด ไม่ว่าจะเป็นผ่าตัดหน้าท้อง หรือผ่าตัดปอดโดยตรง ควรงดสูบบุหรี่อย่างน้อย ๑ สัปดาห์ เพื่อลดอัตราแทรกซ้อนหลังผ่าตัดซึ่งพบในพวกที่สูบบุหรี่ได้มากกว่า

๗. นักกีฬาไม่ควรสูบบุหรี่ เนื่องจากบุหรี่มีคาร์บอนมอนนอกไซด์ ๔๐๐ p.p.m ซึ่งจำนวนดังกล่าวทำให้เลือดมีคาร์บอกซีฮีโมโกลบินถึง ๑๐% ซึ่งเป็นผลให้ความสามารถในการนำเอาออกซิเจนของเม็ดเลือดเสียไป ทำให้นักกีฬาที่สูบบุหรี่รู้สึกเหนื่อยเร็วกว่าปกติ

การเลิกบุหรี่

การเลิกบุหรี่เป็นเรื่องยากสำหรับคนที่มีกำลังใจอ่อน แต่ไม่ยากสำหรับคนที่มีกำลังใจเข้มแข็ง ความจริงบุหรี่ไม่ใช่ยาเสพติดร้ายแรงเหมือนฝิ่นหรือเฮโรอีน การที่ผู้ติดบุหรี่บางคนพยายามเลิกแต่เลิกไม่สำเร็จคงเป็นเพราะไม่มีความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะเลิกมากกว่า อาจเป็นเพราะยังมองไม่เห็นอันตรายที่จะเกิดจากการสูบบุหรี่นั่นเอง

มีสถิติจากอังกฤษ แสดงให้เห็นว่า ในพวกที่อดบุหรี่อย่างจริงจัง คืออดบุหรี่มาแล้ว ๑๐ ปี (ไม่ว่าจะสูบมานานเท่าใดก็ตาม) มีอัตราการตายเท่ากับพวกที่ไม่สูบบุหรี่ในหมวดอายุเดียวกัน ดังนั้นผู้ที่กำลังคิดเลิกสูบบุหรี่ไม่ควรจะลังเลใจ

สิ่งที่ผู้จะเลิกบุหรี่ควรทราบก็คือ ความอยากบุหรี่และอาการต่าง ๆ เป็นต้นว่า นอนไม่หลับ เหงื่อออก หงุดหงิด จะมีมากที่สุดเฉพาะ ๓ วันแรกของการอดบุหรี่เท่านั้น ความรู้สึกอยากจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำลังใจ คนที่มีกำลังใจเข้มแข็งจะรู้สึกอยากน้อยกว่าคนที่มีกำลังใจ-อ่อน ดังนั้นผู้ที่ต้องการเลิกบุหรี่จะต้องมีความตั้งใจจริงว่าจะเลิกและจะทนอาการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งจะเกิดในช่วง ๒—๓ วันแรกของการอดบุหรี่ให้ได้เท่านั้น ในระยะนั้นอาจเคี้ยวหมากฝรั่งหรืออมลูก-กวาดแทน และควรหาทางหลีกเลี่ยงการพบปะกับผู้ที่สูบบุหรี่เสียชั่วคราวด้วย

คำแนะนำสำหรับผู้ที่ยังเลิกสูบบุหรี่ไม่ได้

๑. พยายามสูบบุหรี่ให้น้อยลง เช่นลดจากวันละซองเป็นเพียงวันละ ๒—๓ มวน เพราะยิ่งลดจำนวนลงมากเท่าใดอันตรายก็ยิ่งจะลด-น้อยลงเท่านั้น

๒. อย่าอมควันและอัดควันบุหรี่เข้าปอด เพียงการอมควันไว้ในปากร่างกายก็จะดูดซึมนิโคตินได้ถึง ๑๐ % ยิ่งการอัดควันเข้าปอดการดูดซึมของนิโคตินยิ่งมีมากขึ้น ซึ่งจะก่อความระคายเคืองต่อปอดยิ่งขึ้นด้วย

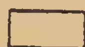
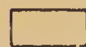
๓. ควรสูบซิการ์หรือสูบกล้องแทนการสูบซิกาแรต

๔. ถ้าสูบซิกาแรต ควรสูบชนิดก้นกรอง หรือสูบโดยเหลือก้นยาว อย่าสูบจนเหลือก้นสั้น

๕. ควรเลือกสูบบุหรี่ชนิดที่มีปริมาณของ Tar และ นิโคตินต่ำ ๆ (บุหรี่นอกมักมีบอกไว้)

๖. ในผู้ที่อายุเกิน ๔๐ ปีขึ้นไป ควรทำการตรวจหัวใจทุกปี เอ็กเรย์ปอดทุก ๖ เดือน เพื่อจะได้ตรวจพบโรคหัวใจและโรคมะเร็งปอดแต่เนิ่น ๆ

การรักษาโรคมะเร็งปอดให้ได้ผลดีนั้น จะต้องรักษาในระยะแรก ๆ เพราะโรคนี้ในปัจจุบันสามารถรักษาด้วยการผ่าตัดในระยะเริ่มแรกของโรคเท่านั้น

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ ๘๓/๔๐ มุมวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร โทร. ๘๑๑๘๕๗
นางนวลจันทร์ พรพิบูลย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๗